

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ВІННИЦЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ МИХАЙЛА КОЦЮБИНСЬКОГО
ВОЛИНСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ЛЕСІ УКРАЇНКИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ХОЛОД ІННА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК 811.161.2'373'367'38:070(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ
ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНИЙ ПОВТОР У МОВІ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ: СТРУКТУРА ТА ПРАГМАЛІНГВІСТИЧНІ
ФУНКЦІЇ

035 Філологія

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело

_____ І. В. Холод

Науковий керівник – **Завальнюк Інна Яківна**, доктор філологічних наук,
професор

Вінниця – 2021

Луцьк – 2021

АНОТАЦІЯ

Холод І. В. Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси: структура та прагмалінгвістичні функції. Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю – 035 Філологія. – Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, 2021.

Дисертацію присвячено цілісному аналізу структурних особливостей та прагмалінгвістичних функцій лексико-синтаксичного повтору в мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст.

На підставі аналізу теоретичних положень, викладених у вітчизняних та зарубіжних лінгвістичних дослідженнях, а також ураховуючи мовну специфіку газетних публікацій потрактовано повтор, який функціонує на різних мовних рівнях (лексичному й синтаксичному), як лексико-синтаксичний. Повтор на лексичному рівні мови (лексичний) у роботі схарактеризовано як повторення повнозначних чи неповнозначних лексем, словосполучень чи речень в одному висловленні (реченні, надфразній єдності, абзаці, тексті). Повтор на синтаксичному рівні мови (синтаксичний) витлумачено як повторення предикатних, субстанціальних синтаксем, атрибутивних чи обставинних поширювачів, простих речень із переважним уживанням однакових лексем (за винятком синтаксичного паралелізму).

Проаналізовано наявні в лінгвістиці класифікації лексико-синтаксичного повтору, узагальнено їх. З'ясовано критерії, за якими зазвичай класифікують повтор, зокрема: функції в мові, лінеарність, семантика, частота вживання в тексті, експліцитність, специфіка мовного вираження, точність відтворювання мовних одиниць, відповідні мовні рівні, структурно-семантичний критерій.

За семантичним критерієм визначено дві основні групи лексичного повтору: з однаковим значенням повторюваних лексем (тотожний, парадигматичний) та з різним значенням повторюваних лексем (антонімічний, синонімічний). Ураховуючи структурний критерій, описано підходи до класифікації повтору: за кількістю повторюваних елементів (одноразовий і багаторазовий); за будовою повторюваних елементів (простий та повтор із синтаксичним поширенням); за способом розміщення повторюваних елементів (контактний, наскрізний, дистантний).

Серед різновидів синтаксичного повтору виокремлено повтор субстанціальних синтаксем (суб'єктних, об'єктних, адресатних, інструментальних, локативних). Простежено, що в мові досліджуваних газет переважають повтори об'єктних синтаксем, які виражають предмет, на який спрямовано дію. До об'єктних субстанціальних синтаксем належать синтаксеми дії, процесу, якісної ознаки, стану. До суб'єктних субстанціальних синтаксем, які виражають активного виконавця дії, належать синтаксеми дії, процесу, якісної ознаки та кількісної ознаки. Визначено, що повтор предикатних синтаксем у мові сучасних українських газет спрямований на зображення динамізму оповіді, рідше – статичності, сприяє актуалізації теми публікації й утворенню схожих синтаксичних побудов у складі надфразної єдності; повтор предикатних синтаксем становить змістовий центр речення.

Спостережено активне функціонування повторів обставинних (виражають характеристику дії, описаної в тексті) й атрибутивних (уживаються при однорідних субстанціальних синтаксемах та при означуваних словах, які можуть виконувати різну синтаксичну роль) синтаксем-поширювачів. Визначено основні прагмалінгвістичні функції, властиві таким повторам: посилювальну й уточнювальну, рідше – переконувальну, зіставлення, протиставлення.

З'ясовано, що важливим засобом експресивізації мови газетної публіцистики й актуалізації уваги читача є використання лексико-

синтаксичного повтору в різних структурних компонентах газетного тексту: основних – заголовка, зачину, основної частини, кінцівки та додаткових – підзаголовка, ліду. Структура газетного тексту зумовлена передусім тематикою, жанровою специфікою, призначенням, змістовою концепцією газет.

Установлено, що актуалізації уваги читацької аудиторії досягають також через наявність відвертої чи прихованої авторської позиції в газетній публікації. Авторську позицію диференційовано на три типи, метою яких є спонукання читача до конкретних висновків чи активних дій: автор-спостерігач (інформативний характер), автор-експерт (аналітичний характер), автор-маніпулятор (уплив на емоційно-почуттєву сферу).

Указано на те, що доцільність використання в тексті тієї чи тієї авторської позиції визначає жанрова специфіка, а найбільш поширеними жанровими різновидами в пресі досліджуваного періоду є стаття, нарис, інтерв'ю, репортаж, допис, інформація, огляд, звіт, коментар, есе. Виявлено також нові, менш поширені, жанрові різновиди: сповідь, спогад, які належать до художньо-публіцистичної жанрової групи і виконують переважно терапевтичну прагмалінгвістичну функцію.

Окреслено функційні параметри лексико-синтаксичного повтору в сучасному українському газетному тексті. Установлено, що функція актуалізації помітно поступається посилювальній та функції конкретизації в усіх жанрових різновидах. З'ясовано, що в інформаційних газетних жанрах повтори не виявляють особливих стилістичних спроможностей і найчастіше виконують декларативну й власне репрезентативну функції, а художньо-публіцистичним й аналітичним жанрам властива реалізація волюнтативної, терапевтичної, акцентуаційної, апелятивної та інших прагмалінгвістичних функцій.

Схарактеризовано лексико-синтаксичний повтор двобічно: як окрему стилістичну фігуру і як основний стилістичний прийом створення стилістичних фігур: анафори, епіфори, симплоки, анадиплозису,

ампліфікації, хіазму, антитези. Диференційовано стилістичні фігури на ті, які залежать від позиційного розміщення повторюваних елементів (анафора, епіфора, анадиплосис, симплока, хіазм), та ті, які постають на ґрунті семантичних відтінків (ампліфікація, антитеза).

Ключові слова: лексико-синтаксичний повтор, повтор, комунікативно-прагматична парадигма, актуалізовані мовні явища, прагмалінгвістичні функції, структурно-семантична специфіка, лексема, синтаксема, стилістична фігура, мова сучасної української преси.

ABSTRACT

Kholod I. V. Lexical-syntactic repetition in the language of the modern Ukrainian press: structure and pragmalinguistic functions. Qualifying scientific work on the rights of the manuscript.

The dissertation on competition of a scientific degree of the doctor of philosophy on a specialty 035 Philology. – Vinnytsia State Mykhailo Kotsiubynsky Pedagogical University, Vinnytsia, 2021.

The dissertation is devoted to the holistic analysis of structural features and pragmalinguistic functions of lexical-syntactic repetition in the language of the Ukrainian press of the second decade of the XXI century.

Based on the analysis of theoretical positions set forth in domestic and foreign linguistic research, as well as taking into account the linguistic specifics of newspaper publications, repetition is interpreted, which functions at different language levels (lexical and syntactic) as lexical-syntactic. Repetition at the lexical level of language (lexical) in the work is characterized as repetition of full or incomplete tokens, phrases or sentences in one statement (sentence, superphrase unity, paragraph, text). Repetition at the syntactic level of language (syntactic) is interpreted as the repetition of predicate, substantial syntaxes, attributive or circumstantial extenders, simple sentences with the predominant use of the same tokens (except for syntactic parallelism).

The classifications of lexical-syntactic repetition available in linguistics are analyzed, they are generalized. The criteria by which repetition is usually classified are clarified, in particular: functions in language, linearity, semantics, frequency of use in the text, explicitness, specificity of language expression, accuracy of language units reproduction, corresponding language levels, structural-semantic criterion.

According to the semantic criterion, two main groups of lexical repetition are defined: with the same meaning of repeated tokens (identical, paradigmatic) and with different meaning of repeated tokens (antonymous, synonymous). Taking into account the structural criterion, the approaches to the classification of repetition are described: by the number of repeated elements (single and multiple); by the structure of repeating elements (simple and repetition with syntactic distribution); by the method of placing repeating elements (contact, through, distant).

Among the types of syntactic repetition, the repetition of substantial syntaxes (subjective, object, addressee, instrumental, locative) is singled out. It has been observed that the language of the studied newspapers is dominated by repetitions of object syntaxes that express the subject to which the action is directed. Object substantial syntaxes include syntaxes of action, process, qualitative feature, state. Subjective substantive syntaxes that express the active performer of an action include the syntaxes of action, process, qualitative feature, and quantitative feature. It is determined that the repetition of predicate syntaxes in the language of modern Ukrainian newspapers is aimed at depicting the dynamism of the narrative, less often - static, contributes to the actualization of the topic of publication and the formation of similar syntactic constructions in the supra-phrase unity; repetition of predicate syntaxes is the semantic center of the sentence.

The active functioning of repetitions of circumstantial (expressing the characteristic of the action described in the text) and attributive (used in homogeneous substantial syntaxes and in denoted words that can perform different syntactic role) syntax-spreaders was observed. The main pragmalinguistic functions inherent in the following repetitions are determined: reinforcing and clarifying, less often - persuasion, comparison, opposition.

It was found that an important means of expressing the language of newspaper journalism and actualizing the reader's attention is the use of lexical and syntactic repetition in various structural components of the newspaper text: main - headline, beginning, main part, ending and additional - subheading, etc. The

structure of a newspaper text is determined primarily by the subject matter, genre specificity, purpose, semantic concept of newspapers.

It is established that the actualization of the readers' attention is also achieved due to the presence of an open or hidden author's position in the newspaper publication. The author's position is differentiated into three types, the purpose of which is to motivate the reader to specific conclusions or active actions: author-observer (informative character), author-expert (analytical character), author-manipulator (influence on the emotional sphere).

It is pointed out that the expediency of using an author's position in the text is determined by genre specificity, and the most common genre varieties in the press of the period under study are article, essay, interview, report, post, information, review, report, commentary, essay. New, less common, genre varieties have also been identified: confession, recollection, which belong to the artistic and journalistic genre group and perform mainly a therapeutic pragmalinguistic function.

The functional parameters of the lexical-syntactic repetition of the modern Ukrainian newspaper text are outlined. It is established that the function of actualization is noticeably inferior to the amplifying and concretizing functions in all genre varieties. It was found that in informational newspaper genres repetitions do not show special stylistic abilities and most often perform declarative and actually representative functions, and artistic-journalistic and analytical genres are characterized by the implementation of voluntaristic, therapeutic, accentuation, appellation and other pragmalinguistic.

Lexical-syntactic repetition is characterized bilaterally: Lexical-syntactic repetition is characterized bilaterally: as a separate stylistic figure and as the main stylistic method of creating stylistic figures: anaphora, epiphora, simploke, anadiplosis, amplification, chiasm, antithesis. Stylistic figures are differentiated into those that depend on the positional placement of repeating elements (anaphora, epiphora, anadiplosis, simplok, chiasm), and those that appear on the basis of semantic shades (amplification, antithesis).

Key words: lexical-syntactic repetition, repetition, communicative-pragmatic paradigm, actualized linguistic phenomena, pragmalinguistic functions, structural-semantic specificity, token, syntax, stylistic figure, language of modern Ukrainian press.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА

Статті, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Горобець І. Найтиповіші різновиди та прагмастилістичні функції анафоричного повтору у мові сучасної української преси. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 48. С. 238–243.
2. Горобець І. Функційні особливості повтору ключових слів у мові сучасних українських газет. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 292. С. 148–155.
3. Горобець І. Лексичний повтор як засіб актуалізації газетних текстів патріотичного спрямування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Лінгвістика. 2018. Вип. 34. С. 48–51.
4. Горобець І. Семантико-синтаксичні особливості ампліфікації в мові сучасної української преси. *Вісник Запорізького національного університету*. 2019. № 1. С. 115–120.
5. Горобець І. Функціонування синонімічного та антонімічного повторів у мові сучасних українських газет. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2019. Вип. 175. С. 89–92.
6. Горобець І. Повтор заголовка тексту в мові сучасної української газетної публіцистики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2019. Вип. 28. С. 102–108.
7. Горобець І. Специфіка функціонування синтаксичних конструкцій із повтором об'єктних та обставинних синтаксем-поширювачів у мові сучасної української преси. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69) № 3, С. 10–14.

8. Горобець І. Сучасний український газетний текст: змістова концепція, структурна специфіка, жанрова диференціація. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2020. Вип. 31. С. 123–132.

9. Structural and semantic varieties of lexical repeton in the language of modern Ukrainian newspaper texts. *Magyar Tudományos Journal*. 2020. № 40. PP. 37–40.

10. Repetition of simple sentences in modern Ukrainian press. *The scientific heritage*. 2020. VOL 3, № 54. PP. 44–47.

Праці, які додатково відбивають наукові результати дисертації:

11. Горобець І. Повтор у художній прозі Михайла Стельмаха. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2017. Вип. 24. С. 133–138.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

12. Горобець І. Змістова варіативність терміна «повтор» *Філологічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 26–30.

13. Горобець І. З історії вивчення явища лексико-синтаксичного повтору. *Актуальные научные исследования в современном мире*: матеріали XXII Междунар. научн. конф. (Переяслав-Хмельницький, 26–27 февраля 2017 г.). Переяслав-Хмельницький, 2017. Вып. 2 (22), ч. 7. С. 31–35.

14. Горобець І. Анадиплозис як фігура лексико-синтаксичного повтору у мові сучасної української преси. *Концептуальні шляхи розвитку науки (частина II)*: зб. тез доп. III між нар. наук.-практ. конф., м. Київ, 5–6 квітня 2018 р. Київ: МЦНД, 2018. С. 15–17.

15. Горобець І. Симплока як засіб концентрації уваги читача на проблемах сьогодення в українському газетному дискурсі. *Інновації*

XXI століття: зб. тез доп. XX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – м. Вінниця, 25 травня 2018 року. Ч. 8. С. 25–27.

16. Горобець І. В. Специфіка вживання повтору ключових слів у мові сучасної української преси. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць*: зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської. (м. Київ, 29–30 листопада, 2018 р.). Київ: Мілленіум, 2018. С. 151–152.

17. Горобець І. В. Особливості функціонування епіфори в мові сучасних українських газет. *Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2018 р.) [наук. ред. В. М. Каленич]. Вінниця, 2018. С. 188–190.

18. Горобець І. В. Специфіка функціонування синтаксичних конструкцій із атрибутивних синтаксем-поширювачів у мові сучасної української преси. *International scientific and practical conference “Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU”* : (Conference proceeding, September 20–21, 2019). Baia Mare : Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2019. PP. 155–157.

19. Горобець І. В. Functioning of repeating substantial subject syntaxes in the language of modern Ukrainian press. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. PP. 559–562. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

20. Горобець І. В. Особливості функціонування синтаксичних конструкцій з повтором предикатних синтаксем у мові сучасної української преси. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. PP. 458–465. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	16
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВТОРУ ЯК ЗАСОБУ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЙ.....	25
1.1 Газетний текст як об'єкт лінгвостилістичних досліджень.....	25
1.1.1 Особливості структури, сприйняття й розуміння газетних текстів.....	25
1.1.2 Типові ознаки й жанрова специфіка газетного тексту.....	30
1.2 Основні підходи до вивчення повтору в лінгвістиці.....	36
1.2.1 Повтор як вияв принципу надлишковості в мові.....	36
1.2.2 Класифікація повтору в сучасному мовознавстві.....	40
1.2.3 Сутність лексико-синтаксичного повтору і його місце в системі повторів.....	45
1.2.4 Повтор у контексті стилістичних фігур: статус і специфіка...	47
Висновки до розділу 1.....	50
РОЗДІЛ 2. СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ.....	53
2.1 Повтор на лексичному рівні	53
2.1.1 Структурні та семантичні різновиди лексичного повтору	53
2.1.2 Тотожний повтор повнозначних і неповнозначних лексем..	59
2.1.3 Повтор ключових слів.....	62
2.1.4 Синонімічний та антонімічний повтори.....	72
2.1.5 Повтор у заголовку і повтор заголовка в тексті.....	77
2.2 Синтаксичний повтор у системі різнорівневих повторів.....	91

2.2.1 Синтаксичні конструкції з повтором субстанціальної синтаксеми.....	91
2.2.2 Синтаксичні структури з повтором предикатної синтаксеми	97
2.2.3 Синтаксичні конструкції з повтором обставинних та атрибутивних поширювачів.....	104
2.2.4 Експресивні синтаксичні структури з повтором простих речень.....	111
2.3 Лексико-синтаксичний паралелізм.....	115
2.4 Прагмалінгвістичні функції лексико-синтаксичного повтору	119
Висновки до розділу 2.....	124
РОЗДІЛ 3. ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНУВАННЯ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В МОВІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ	128
3.1 Різновиди й прагмалінгвістичні функції анафори.....	129
3.2 Специфіка функціонування епіфори.....	146
3.3 Симплока як засіб концентрації уваги читача на проблематиці газетної публікації.....	152
3.4 Анадиплозис як особлива стилістична фігура.....	156
3.5 Семантико-синтаксична й стилістична специфіка ампліфікації.....	161
3.6 Хіазм і антитеза як стилістичні фігури протиставлення.....	168
Висновки до розділу 3.....	172
ВИСНОВКИ.....	174
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ.....	179
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	197
ДОДАТОК А. СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ.....	198
ДОДАТОК Б. ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ.....	201
ДОДАТОК В. ВИДИ ПОВТОРЮВАНИХ СИНТАКСЕМ У МОВІ	

СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ.....	203
ДОДАТОК Г. СЕМАНТИЧНІ Й СТРУКТУРНІ РІЗНОВИДИ ЛЕКСИЧНОГО ПОВТОРУ.....	205
ДОДАТОК Г. ФУНКЦІЇ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В МОВІ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ 2016–2020 РР.....	206
ДОДАТОК Д. СПІВВІДНОШЕННЯ ВИДІВ ПОВТОРЮВАНИХ СИНТАКСЕМ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ.....	207

ВСТУП

Динамічний розвиток українських засобів масової інформації (ЗМІ) наприкінці XX – початку XXI ст. посприяв створенню єдиного інформаційного простору. Мас-медійні тексти стають сьогодні однією з найпоширеніших форм побутування мови, яка зазнає модифікацій у процесах поширення слова, уживанні реченнєвих побудов, функціюванні засобів експресивізації викладу. Ці зміни пов'язані з потребою відображати всі процеси, які заторкують на певному етапі національну мову загалом. Це передусім поширення розмовної стихії, поглиблення явищ експресії й оцінності, збільшення впливу індивідуально-авторського чинника тощо.

Одним із засобів експресивізації, смислової актуалізації та певної стилістичної орнаментатії медіатексту слугує повтор, який є об'єктом різногалузевих досліджень з огляду на його поширення в багатьох наукових сферах.

Повтор слугує предметом зацікавлень риторів (як прийом зосередження уваги слухача), літературознавців (як художній засіб), психологів (як мовленнєвий засіб психологічного впливу на реципієнта, вияв його емоційного стану) та ін. Ще за часів античності Аристотель уважав повтор важливим елементом ораторської мови [Аристотель, 1978, с. 115–116]. У XIX ст. повтор вивчали на матеріалі текстів народних пісень (О. Потебня [Потебня, 1962, с. 63–77]) та творів художньої літератури (М. Максимович [Максимович, 1880]).

Із середини XX ст. це явище інтенсивно досліджують із позицій лінгвостилістики: у межах функціональної стилістики тексту (І. Арнольд [Арнольд, 1990], І. Гальперін [Гальперин, 2007], В. Кухаренко [Кухаренко, 1958], М. Кожина й Н. Данилевська [Кожина, Данилевская, 1984], Г. Солганик [Солганик, 1997]), як засіб стилістичної інтерпретації іноземних

мов (Л. Артемова [Артемова, 2006], І. Астаф'єва [Астаф'єва, 1964], Н. Головкина [Головкина, 1964], Т. Дудникова [Дудникова, 1976]), як стилеутворювальний засіб (Н. Дужик [Дужик, 1994]), як засіб текстотворення та структурної організації тексту (О. Кубрякова [Кубрякова, 1991], А. Корбут [Корбут, 1995], Г. Москальчук [Москальчук, 1990], Н. Цветкова [Цветкова, 1986]), в аспекті структурно-семантичних та синтаксичних особливостей функціонування (О. Мороховський [Мороховський та ін., 1984], Н. Белунова [Белунова, 1987]). Низку досліджень присвячено вивченню деяких видів повтору, зокрема: дистантного (Н. Змієвська [Змиевская, 1978]), синонімічного (А. Мартіне [Мартіне]), синтаксичного паралелізму (Л. Пришляк [Пришляк, 2002]) тощо.

В українському мовознавстві прийом повтору на матеріалі художніх текстів розглядають М. Алефіренко [Алефіренко, 1987], С. Єрмоленко [Єрмоленко, 2001], Т. Жук [Жук, 2004], Т. Зайцева [Зайцева, 1947], А. Коваль [Коваль, 1967], А. Мойсієнко [Мойсієнко, 1991], М. Плющ [Плющ], О. Тараненко [Тараненко, 2000], Т. Шевченко [Шевченко та ін., 2014] та ін.

По-різному дослідники визначають роль повтору в тексті. Зокрема, Н. Головкина основне призначення повтору вбачає в посиленому впливові емоційного характеру на адресата [Головкина, 1964, с. 3], натомість В. Аннушкін акцентує на функції підвищення емоційного впливу на всіх учасників комунікації [Аннушкин, 1995, с. 88]. На думку А. Коваль, основна функція повтору – підсилення експресії, створення певної стилістичної орнаменталізації [Коваль, 1967, с. 152]

Повтори слів, словосполучень, фраз Л. Кулешова кваліфікує як «засоби модальної оцінки істинності, які створюють єдиний модальний смисл, переносячи своє значення на нове мовне оточення. Повтори посилюють будь-яке модальне значення. Коли модальна оцінка в повторюваних елементах тексту не експлікована, повтор передбачає посилення позитивної оцінки» [Кулешова, 2003, с.10].

Дослідниця Н. Івкова вважає повтор одним із засобів смислової актуалізації, що використовується для експресивного виділення. На її думку, повтор транспонує стилістично нейтральну структуру до розряду експресивних, стилістично значущих побудов: повторюване слово стає смисловим і синтаксичним центром особливої комунікативної одиниці [Івкова, 2007, с. 14–15].

У сучасних лінгвістичних розвідках (здебільшого на матеріалі іншомовних текстів масової комунікації) посилилася тенденція до:

- комплексного аналізу повторів (О. Бекетова схарактеризувала повтор як одну з організаційних форм аргументації в межах мікро- та макроструктури тексту публічного мовлення [Бекетова, 1997], І. Соколова описала прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах [Соколова, 2002], Ж. Павловська визначила прагматичний статус повтору в діалогічному тексті [Павловская, 1990]);

- співвіднесення повтору з такими текстовими категоріями, як зв'язність (С. Радецька описала види лексичних повторів у ролі граматичних та синтаксичних виражальних засобів мови [Радецька, 2011]; І. Гальперін виокремив три типи повтору в текстах: лексичний, граматичний, стилістичний [Гальперин, 2007, с. 58–83]; Т. Мілевська проаналізувала повний і частковий лексичний, словотвірний і лексико-граматичний повтори, трактуючи це явище як субституцію, паралелізм, парафразу, проформу [Милевская, 2003]);

- окреслення авторської модальності (Л. Пишна проаналізувала повтор як засіб вираження авторської модальності та прагматичної настанови тексту [Пишна, 1996]);

- аналізу повтору в структурі тексту (А. Жолковський, Ю. Щеглов, О. Лихачова, Г. Москальчук визначають повтор як параметр структурної організації тексту [Жолковський, Щеглов, 1973; Кухаренко, 1958; Мороховський, 1984], Т. Дудникова – як елемент ритму [Дудникова, 1976], І. Чередниченко – як один із видів поетичних фігур [Чередниченко, 1962];

– дослідження повтору в контексті інтертекстуальності (Н. Черемісіна [Черемисина, 1982]);

– опису повтору як експресивного прийому синтаксичного поширення (Л. Артемова, аналізуючи іспанські аналітичні статті з погляду експресивності, до лексичних повторів зараховує епаналепсис, каламбур, градацію та ампліфікацію, до синтаксичних – паралелізм, епанафору, анепіфору, асиндетон та полісиндетон [Артемова, 2006, с. 10–13]).

Отже, повтор як мовна універсалія неодноразово перебував у полі наукових зацікавлень вітчизняних та зарубіжних учених-лінгвістів (О. Бекетова [Бекетова, 1998], Ю. Волянська [Волянська, 2013], М. Кобзєв [Кобзєв, 2014], Е. Маліновський [Сингаївська, Маліновський, 2006], З. Пахолок [Пахолок, 2015], Л. Пишна [Пишна, 1996], Л. Пришляк [Пришляк, 2018], І. Синиця [Синиця, 1994], І. Соколова [Соколова, 2002], З. Чапіга [Чапіга, 2014], У. Лехцалу, Дж. Ліів, О. Матт [Lehtsalu, Liiv, Mutt, 1973], Л. Перрін, Д. Дешейс, С. Парадіс [Perrin, Deshaies, Paradis, 2003], Б. МакҐайген [McGuigan2007], В. Волкер [Walker, 2017] та ін.), проте недостатньо вивченим залишається питання про використання в мові сучасних українських газет прийомів лексико-синтаксичного повтору. Щоправда, Л. Солодка [Солодка, 2011] дослідила повтор як лексико-семантичну особливість газетних заголовків, проте специфіку функціонування лексико-синтаксичного повтору у власне контекстах сучасної української преси досі не окреслено. Немає й цілісного опису структури, семантики й прагмалінгвістичних функцій цього виду повтору в мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. Саме цим і зумовлено **актуальність** дисертаційної праці.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження пов'язаний із науковою темою кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Дослідження мовної картини світу українців у її індивідуальному, регіональному та загальнонаціональному виявах».

Тему дисертації затверджено на засіданні вченої ради Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 5 від 26 жовтня 2016 р.) та скоординовано Науковою радою «Українська мова» Інституту української мови НАН України (протокол № 83 від 19 лютого 2019 р.).

Мета дисертації – дослідити структурні й функційні параметри лексико-синтаксичного повтору в мові сучасних українських газет.

Поставлена мета передбачає розв’язання таких **завдань**:

- 1) обґрунтувати лінгвістичний статус повтору як засобу структурно-семантичної і функційної організації газетного тексту;
- 2) виокремити комунікативно-прагматичні характеристики газетного тексту як об’єкта лінгвостилістичних досліджень;
- 3) схарактеризувати наявні класифікації повтору, визначити місце лексико-синтаксичного повтору в них;
- 4) визначити структурні й семантичні різновиди лексичного повтору в мові сучасної української преси;
- 5) з’ясувати специфіку синтаксичного повтору в системі різнорівневих повторів газетної мови;
- 6) виявити основні тенденції актуалізації лексико-синтаксичного повтору та визначити чинники, що зумовлюють їх;
- 7) окреслити прагмалінгвістичні функції лексико-синтаксичного повтору в мовній організації газетного тексту;
- 8) схарактеризувати стилістичні фігури, утворені на основі прийому лексико-синтаксичного повтору в мові сучасних українських газет.

Об’єктом дослідження є лексико-синтаксичний повтор як засіб актуалізації й експресивізації мови сучасної української преси.

Предмет дослідження – структурно-семантичні параметри й комунікативно-прагматична специфіка функціонування лексико-синтаксичного повтору та тенденції його актуалізації в мові українських газет другого десятиріччя XXI ст.

Джерельною базою дослідження слугувала картотека речень із лексико-синтаксичним повтором, що налічує 3248 одиниць, дібраних із текстів української преси 2016–2020 рр. різного підпорядкування («Високий замок», «Вінницька газета», «Вінниччина», «Газета по-українськи», «Голос православ'я», «Голос України», «Дзеркало тижня», «Експрес», «Історія», «Культура і життя», «Літературна Україна», «Місто», «Молодь України», «Моя сповідь», «Освіта», «Освіта України», «Подільська зоря», «Порадниця», «Правди сила», «Рідне село», «Сільські вісті», «Слово Просвіти», «Твоє життя», «Україна молода», «Цікава газета на вихідні»).

Основними **методами** дослідження були *описовий* і метод *спостереження*, якими послуговувалися для диференціації й інтерпретації різновидів повтору. Окрім них, на різних етапах використано також методи *функційного* аналізу (для з'ясування стилістичного навантаження повтору в медіатексті), *компонентного* (для зіставлення деяких базових і вихідних реченнєвих побудов із лексико-синтаксичним повтором) та *контекстуального* аналізу (для диференціації активних і рідковживаних структур із повторами в різному контекстному оточенні), *кількісних підрахунків* (для визначення продуктивності тих чи тих структурно-семантичних різновидів повтору).

Наукова новизна дисертаційної праці полягає в тому, що в ній *уперше* в українському мовознавстві *цілісно досліджено* лексико-синтаксичний повтор у мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст., зокрема *схарактеризовано* його структурно-семантичну специфіку, *досліджено* способи співвіднесення повторюваних лексем одна з одною за їхніми синтаксичними позиціями в тексті; *виявлено* основні тенденції актуалізації цього виду повтору, визначено чинники, що зумовлюють їх; *з'ясовано* особливості функціонування лексико-синтаксичного повтору у власне контекстах і заголовках мови сучасних українських газет, *окреслено* його прагмалінгвістичні функції; *систематизовано* види стилістичних фігур, утворених на ґрунті повторюваних лексичних і синтаксичних одиниць.

Теоретичне значення виконаного дослідження полягає в тому, що його висновки й узагальнення про функціонування лексико-синтаксичного повтору в мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст. збагачують лексичну й граматичну стилістику. Комплексний аналіз мовних одиниць, що повторюються в газетному тексті, сприяє поглибленню теорії лексикології, синтаксису та стилістики української літературної мови, а запропонована методологія дослідження, вибудована на основі прагматичної концепції, слугуватиме підґрунтям для подальших лінгвостилістичних студій.

Практична цінність одержаних результатів дисертаційної праці полягає в тому, що вони можуть бути використані для створення теоретичних курсів із лексикології, синтаксису та стилістики української літературної мови, для написання навчально-методичних посібників із цих дисциплін.

Матеріали роботи прислужаться у викладанні лексикології, стилістики української мови, культури мови, комунікативної лінгвістики, медіалінгвістики, у читанні спецкурсів зі стилістичного синтаксису та дисциплін журналістського фаху.

Особистий унесок здобувача. Наукове дослідження реалізує власну ідею та концепцію, згідно з якою в праці здійснено пошук фактичного матеріалу, розширено емпіричну базу лінгвостилістики, удосконалено методику вивчення явища лексико-синтаксичного повтору, сформульовано теоретичні положення, отримано практичні результати, зроблено висновки й запропоновано статистику щодо активності функціонування різновидів лексико-синтаксичного повтору в мові сучасних українських газет. Результати дослідження викладено в статтях, написаних без співавторів, й опубліковано в наукових виданнях.

Апробація матеріалів дослідження. Основні результати та положення дисертації виголошено в доповідях на 16 різнорівневих наукових конференціях, зокрема 9 міжнародних: ХХІІ Международной научной конференции «Актуальные научные исследования в современном мире» (г. Переяслав-Хмельницький, 26–27 февраля 2017 г.), ІІІ Міжнародній

науково-практичній конференції *«Концептуальні шляхи розвитку науки»* (м. Київ, 5–6 квітня 2018 р.), XVII Міжнародній науково-практичній конференції з актуальних проблем семантичних досліджень *«Художній текст: лексика, граматики, стилістика»* (м. Харків, 15–16 травня 2018 р.), XX Міжнародній науково-практичній інтернет-конференції *«Інновації XXI століття»* (м. Вінниця, 25 травня 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції *«Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць (з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської)»* (м. Київ, 29–30 листопада 2018 р.), Міжнародній науково-практичній конференції *«Дослідження різних напрямів розвитку філологічних наук в Україні та ЄС»* (м. Бая-Маре, Румунія, 20–21 вересня 2019 р.), IV Міжнародній науковій конференції *«Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти»* (м. Одеса, 16–17 травня 2019 р.), The 5th International scientific and practical conference *«Dynamics of the development of world science»* (Vancouver, Canada, January, 2020), The 6th International scientific and practical conference *«Scientific achievements of modern society»* (Liverpool, United Kingdom, February, 5–7, 2020); 5 всеукраїнських: Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Михайло Стельмах у новітніх парадигмах наукового знання»* (м. Вінниця, 25–26 травня 2017 р.), Всеукраїнській науковій конференції *«Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку (до 70-річчя від дня народження П. І. Білоусенка)»* (м. Запоріжжя, 18–19 жовтня 2018 р.), VIII Всеукраїнській науковій конференції *«Сучасні орієнтири філологічної науки»* (м. Херсон, 18–19 жовтня 2018 р.), III Всеукраїнській науково-практичній конференції *«Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку»* (м. Вінниця, 25 жовтня 2018 р.), V Всеукраїнській науково-практичній Інтернет-конференції студентів, аспірантів та молодих учених *«Актуальні проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах»* (м. Вінниця, 14 травня 2020 р.); 2 звітних наукових

конференціях викладачів, студентів й аспірантів факультету філології й журналістики імені Михайла Стельмаха (м. Вінниця, 2017, 2018).

Публікації. Основні теоретичні положення й практичні результати дослідження викладено в 20 одноосібних працях, серед яких 9 статей (8 основних, 1 додаткова) у фахових наукових виданнях України, 2 – у закордонних виданнях, 9 публікацій у збірниках матеріалів конференцій.

Структура й обсяг дисертації. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаної літератури (185 позицій), списку використаних джерел (22 позиції) та додатків. Загальний обсяг дисертації – 209 сторінок, основного тексту – 163 сторінки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ ПОВТОРУ ЯК ЗАСОБУ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗМІСТУ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТНИХ ПУБЛІКАЦІЙ

1.1 Газетний текст як об'єкт лінгвостилістичних досліджень

1.1.1 Особливості структури, сприйняття й розуміння газетних текстів

Мова українських газет є яскравим виразником сучасної суспільно-політичної, економічної ситуації в державі. Вона акумулює в собі соціально-креативний стан національної культури. В епіцентрі уваги дослідників мови газетних текстів перебуває її комунікативна роль, функційні можливості мовних одиниць, вияв різноманітних інстанцій суб'єкта мовлення тощо.

Газетний текст – найбільш масовий і доступний продукт медійної комунікації, важливе джерело інформації. Неодноразово він поставав об'єктом лінгвістичних, лінгводидактичних, психологічних досліджень. Науковці вивчають газетний текст досить різноаспектно, проте цілісний його аналіз здійснити непросто, оскільки він торкається різних галузей знань. К. Бойчук, зокрема, аналізує газетний текст за такими ознаками: використання газетних кліше й сталих висловлень, кількість термінів та сфера їхньої спеціалізації, уживання скорочень та акронімів, використання власних імен осіб, підприємств, організацій, установ, використання слів піднесеного та книжного стилів, характер наявних стилістичних прийомів [Бойчук, с. 137]. Дослідниця Н. Громова розглядає газетний текст із погляду використання в ньому лексико-семантичних та стилістичних засобів впливу на читача, тобто через взаємодію автора і реципієнта й виділяє такі основні стильові особливості газетних текстів: м'яка стандартизованість, простота, оцінна спрямованість [Громова, с. 26–31.]. Ґрунтовним дослідженням функційного призначення заголовків газетних текстів є праця Г. Микитіва і

Т. Попруги, які виокремлюють називну, інформаційну, апеляційну, графічно-видільну, експресивно-оцінну й інтегративну функції заголовків [Микитів, Попруга, с. 234]. Проте їхнє дослідження висвітлює структуру, функції, типологію заголовків, не торкаючись власне контекстів газетних публікацій, складові частини яких також виконують певні функції. Цей аналіз, отже, потребує доповнення. О. Федоренко вивчає газетний текст із погляду морфеміки, зокрема ролі демінутивних формантів у становленні емоційно-ціннісної оцінки на прикладі молодіжної преси і визначає, що українському газетному тексту більш властиві пестливі суфікси, ніж газетним текстам інших країн [Федоренко]. Н. Голякова, розглядаючи лексичні особливості газетних текстів, відзначає здатність українських публікацій бути джерелом фразеологічних одиниць [Голякова]. Цікавим із погляду вивчення особливостей функціонування термінологічної лексики в текстах газетної періодики є дослідження Н. Поліщук, яка простежує специфіку використання кулінарної термінології в текстах політичної спрямованості, що надає фаховим термінам конотативного значення. Дослідниця зазначає, що за таких обставин «фахова лексика детермінологізовується, виконує не номінативно-дефінітивну, а стилістично-експресивну функцію, надаючи публікаціям певного колоритно-емоційного звучання, викликаючи при цьому в читача відповідні емоції, налаштовує його на сприйняття тих чи інших політичних подій, формулює при цьому громадську думку» [Поліщук, 2010, с. 170]. А. Загнітко вивчає комунікативно-прагматичні аспекти газетного дискурсу на прикладі політичних газетних текстів [Загнітко].

Отже, газетний текст є об'єктом лінгвостилістичних студій на різних мовних рівнях та з різних позицій. Поліфункційність газетної періодики в багатьох аспектах суспільного життя унеможливорює цілісність вивчення газетного тексту, у якому важливими сьогодні постають «комунікативні наміри журналіста, тональність подання інформації, побудова газетного тексту згідно з комунікативними стратегіями автора, рівнем сприймання та інтерпретативними можливостями читача» [Завальнюк, 2009, с. 13].

Структуру газетного тексту детермінує здебільшого тематика періодичного видання, його змістова концепція і жанрова специфіка, а також тип рубрики (підрубрики). Компоненти газетного тексту – заголовок (підзаголовок), лід, зачин, основна частина, кінцівка – взаємопов'язані й синкретичні.

Досить важливим структурним елементом газетної публікації є заголовок, який може виконувати в ній різні функції: інформативну, комунікативну, рекламно-експресивну, графічно-видільну, розподільну, з'єднувальну тощо. За функційним призначенням газетні заголовки поділяємо на інформативні, комунікативні, графічно-видільні, рекламно-експресивні.

Лід розглядаємо як факультативний графічно виділений початок газетного тексту, у якому окреслюють тему й проблематику публікації. Мета ліду – заохочення читача до прочитання всієї статті. У структурі газетного тексту лід виконує роль початкового абзацу і є невідривною частиною тексту, хоч і графічно відокремлений від нього [Євфграфова, 2008, с. 196].

Якщо в тексті немає ліду, то його функцію виконує зачин (перший абзац), у якому натрапляємо на постановку порушених у тексті проблем. А далі автор розгортає безпосередню розповідь. Як слушно зауважує Г. Солганик, «зачин уміщує найважливішу інформацію, яку згодом конкретизують, розвивають і поглиблюють» [Солганик, 2003, с. 68].

Найважливішим структурним елементом газетного тексту є основна частина, яка максимально висвітлює інформативну сутність повідомлення, вирізняючись деталізацією подій, розгалуженою характеристикою поглядів осіб-коментаторів залежно від жанрової специфіки публікації. Структура будь-якої газетної публікації формально відбиває її зміст, основні ідеї, характеристику персонажів, образну систему. З цього приводу дослідник В. Костомаров зауважує, що підґрунтям структури газетного тексту загалом, а отже, й основної частини, слугує поєднання експресії і стандарту. На думку лінгвіста, чергування експресії і стандарту «може матеріалізуватися

поєднанням новин і думок, інформації й публіцистичного впливу, об'єктивної точності й загальнодоступності, серйозної науковості й розважальності, максимальної різноманітності та «посередності» сюжетів і тем, їхнього контрасту» [Костомаров, 2005, с. 203–204].

Як засвідчує обстежений матеріал, лід, зачин і кінцівка відверто взаємодіють із читачем, натомість основна частина впливає на нього опосередковано, шляхом застосування лексичних, морфологічних і синтаксичних засобів, стилістичних фігур. В основній частині журналіст оперує доказами, гіпотезами, а тому текст має чітку хронологічну або причиново-наслідкову послідовність опису подій, вирізняється об'єктивністю.

Проте з погляду взаємодії з читачем найбільш виразним структурним елементом газетного тексту є кінцівка, нерідко насичена мовними експресивними засобами (еліптичними, обірваними реченнями, риторичними фігурами тощо). Кінцівка підсумовує висловлене, демонструє авторську позицію стосовно висвітлених в основній частині фактів, підводить читача до розуміння проблеми, спонукає до роздумів або виявлення активної громадянської позиції, а отже, має найвищий ступінь суб'єктивності.

Питання сприйняття тексту посідає чільне місце в системі сучасних наукових досліджень у галузі філології. І. Соколова визначає сприйняття тексту як процес протилежний процесу текстотворення: текстотворення вирізняється загальною спрямованістю «від думки до тексту», а процес сприйняття має зворотний напрямок – «від тексту до думки». Дослідниця висвітлює такі етапи процесу сприйняття:

- а) етап ознайомлення з темою статті, вияв зацікавленості;
- б) поверхове візуальне ознайомлення з текстом і мінімальна розумова обробка отриманої інформації;
- в) поглиблене розуміння тексту, яке призводить до зміни словникового запасу й розширення мовної картини світу реципієнта [Соколова, 2002, с. 22–23].

Задля ефективного й результативного аналізу текстів української газетної періодики варто враховувати, що засобами мови журналісти здійснюють інтеграцію в когнітивну сферу реципієнта. На думку Є. Покровської, мова – це соціальна сила, яка є потужним засобом формування поглядів, а отже, й елементом впливу на поведінку та свідомість людей [Покровская, 2004, с. 4].

Питання виходу мови газетного тексту за межі лінгвістичних категорій порушено в дослідженнях М. Яцимірської [Яцимірська, 2003, с. 490], яка акцентує на когнітивних процесах у сучасній лінгвістиці загалом і в текстах масової комунікації зокрема; Т. Добросклонської, яка виділяє окремий напрям наукових лінгвістичних досліджень – медіалінгвістику, безпосередньо спрямовану на вивчення функціонування мовних одиниць, явищ тощо у ЗМІ [Добросклонская, 2008, с. 26].

Медіалінгвістика – це відносно нова гуманітарна галузь, яка вивчає теоретичні засади та суспільні передумови виникнення медіа; роль ЗМІ в динаміці мовних процесів; функційно-стилістичний статус медіамовлення; поняття медіатексту як базової категорії медіа; опис методів вивчення текстів масової інформації; аналіз лінгвостилістичних ознак основних типів і жанрів медіатекстів – друкованих, електронних, інформаційних, аналітичних, художньо-публіцистичних; дослідження різних аспектів медіадискурсу в контексті міжкультурної комунікації та ін. [Шевченко та ін., 2014, с. 98]. Основним предметом вивчення медіалінгвістики продовжує слугувати медіатекст – «поліфункціональна гетерогенна смислова система, яка є продуктом вербалізації когнітивної діяльності індивіда та об'єктом і результатом цілеспрямованого конструювання смислів відповідно до прагматичної орієнтації ЗМІ» [Шевченко та ін., 2014, с. 101–102].

Особливий ареал побутування медіатекстів – періодичні видання, які залишають за собою право графічного виділення й водночас візуального сприймання певних мовленнєвих елементів. У словнику термінів і понять «Медіалінгвістика» газету кваліфікують як «інформаційно-аналітичний жанр

медіа, що передбачає системне представлення актуальної інформації про події різного масштабу – регіонального, національного, світового» [Шевченко та ін., 2014, с. 37]. Незмінними характеристиками всіх сучасних українських газет слугують офіційність, періодичність, мобільність, загальнодоступність.

Отже, у структурі газетного тексту виділяють обов'язкові (заголовок, зачин, основна частина, кінцівка) та факультативні (підзаголовок, лід) компоненти, зумовлені здебільшого тематичною спрямованістю і жанровою специфікою публікації. Процесу взаємодії тексту з читачем, зазвичай, сприяють уживані в згаданих компонентах різнорівневі мовні засоби та стилістичні фігури, спричинені метою публікації і стилем викладу матеріалу.

1.1.2 Типові ознаки й жанрова специфіка газетного тексту

Українська газетна періодика не втрачає своєї популярності на сьогодні і, крім друкованого формату, дедалі частіше набуває електронної форми вияву. Так само, як і раніше, простежуємо на її шпальтах різноманітність жанрів, які нерідко зазнають дифузії, неоднакову структуру, особливість авторського стилю залежно від прагматичної спрямованості матеріалу, цільової аудиторії, суспільного призначення тощо. Дослідник Г. Солганик убачає прагматичну спрямованість газетної публіцистики в засобах «переконання, впливу, нерідко маніпулювання суспільною думкою» [Солганик, 2000, с. 36]. Погоджуємося з думкою О. Покровської, що особливістю сучасних газетних текстів є наявність таких прагматичних настанов, як привернути увагу, виділити щось, надавши йому перевагу; прямо вказати, як потрібно розуміти що-небудь, як діяти; зобразити щось як істинне або помилкове; надати свободу вибору, непомітно вказавши на правильний варіант; створити видимість об'єктивності й цим привернути до себе читача; залучити читача до власних міркувань і скорегувати його в русло потрібного, ніби самостійного, висновку; навмисне перебільшити або

применшити що-небудь; посіяти сумнів; увести в оману [Покровская, 2006, с. 82].

Обстежений матеріал дає підстави стверджувати, що автори газетних текстів дбають про те, щоб їхні публікації не були нав'язливими, однак, крім подання інформації, сприяли формуванню суспільної думки. Широке різноманіття ЗМІ, недосвідченість цільової аудиторії в критичному аналізі інформації спричинили посилену конкуренцію між газетами однакової спрямованості. Засоби масової інформації намагаються зберегти свою цільову аудиторію, тому у виборі жанрово-стильових особливостей ураховують смаки й потреби читачів, прагнуть привернути їхню увагу до проблеми, порушеної в тексті, і, як наслідок, до свого засобу мас-медіа. Досягають цього використанням низки графічних засобів: ілюстрацій / фотоматеріалів, карикатур, схем, графіків, діаграм. Іншими словами, звертаючись до візуального сприймання, автор через картинку затримує увагу читача на конкретній публікації на деякий час.

Істотним чинником привернення уваги читача є також заголовок. Використання красномовного влучного заголовка, на думку Н. Громової, забезпечує успіх газетній публікації: «завдання газетного заголовка – інтригувати читача» [Громова, 2016, с. 27]. Дослідниця, зокрема, наголошує, що для того щоб не втратити увагу читача, автор веде з ним постійне спілкування в тексті статті. Цього спілкування досягають шляхом запитань, які є беззаперечними актуалізаторами уваги. Отже, автор надає читачеві право бути не стороннім спостерігачем, а майже учасником подій, описуваних у тексті, або ж спонукає до прийняття доленосних рішень: «текст статті повинен його [читача – І. Х.] утримувати в напрузі під час читання, тому в більшості статей містяться запитання, на які автор дає відповідь, аргументує її, а потім висуває наступне запитання, щоб утримати увагу читачів» [Громова, 2016, с. 27].

Однією з головних ознак газетного тексту є позиція автора. На підставі проаналізованого мовного матеріалу можемо визначити моделі авторської позиції: *автор-спостерігач*, *автор-експерт*, *автор-маніпулятор*.

Звісно, публіцистика тяжіє до об'єктивності, тому *авторська позиція* схожа на позицію *спостерігача*, особи сторонньої. У такому разі ступінь авторської позиції має найнижчий показник.

Позиція *автора* як *експерта* з конкретних ситуацій дозволяє йому зберігати об'єктивність, однак, безумовно, указує на його авторитетність, професіоналізм і, як наслідок, переконує читача розділити пропоноване твердження. Позиція автора-експерта посідає середнє місце, оскільки однаково незалежними тут є і автор, і читач.

Позиція *автора-маніпулятора* полягає в емоційно-ціннісній взаємодії з читачем, у впливові на його почуттєву сферу. Їй властивий високий ступінь авторської думки (ідеї), оскільки автор-маніпулятор відверто звертається до підсвідомої сфери реципієнта, закликає його до певних дій. Для такої моделі характерне використання фразеологізмів, мовних кліше, жаргонізмів, епітетних сполук, повторів, тобто всіх можливих мовних засобів, які свідчать передусім про мету журналістів знайти свою аудиторію. Кожен із цих видів авторської позиції має недоліки й переваги залежно від призначення й цільової аудиторії, від жанру і сфери побутування. Незмінною є лише мета ЗМІ – зберегти свого читача. Проте сучасного читача захоплюють нові жанри, цікавлять зміни, розвиток. Засоби масової інформації, які зупинилися на певному етапі свого розвитку і не бажають експериментувати, уводити у свої тексти нові мовні чи графічні засоби впливу на свідомість реципієнта, не лише не привертають увагу потенційної аудиторії, але й утрачають постійних читачів. Це свідчить про тенденцію газетного тексту до розвитку, змін, що значно розширює коло зацікавлень дослідників мови сучасної преси.

Газетно-публіцистичний стиль української літературної мови – один із найбагатших, після художнього, за кількістю властивих йому мовно-стильових засобів: він розвивається синхронно з розвитком мови, інтеграцією

її в міжнародний простір, тому вміщує загальноновживану іншомовну лексику; є своєрідним зв'язком між позицією автора й майбутніми рішеннями читача, тому має чимало художніх засобів (епітети, алегорію, повтори, протиставлення та інші стилістичні фігури) і специфічний синтаксис (обірвані й еліптичні конструкції, окличні й питальні речення тощо); за ступенем реалізації функції впливу на підсвідомість реципієнта йому властиве використання елементів життєвого досвіду потенційної аудиторії, тісного особистісного зв'язку між текстом і реципієнтом, що передбачає врахування всіх психологічних особливостей читачів: звідси – висока суб'єктивність, нав'язування порад, ідей, переконування читача в достовірності своїх тверджень, використання попереднього життєвого досвіду, відомих прикладів з історії, які демонструють не лише ситуацію, подібну до описуваної в тексті, але й наслідки, які постають згодом. Зв'язок з особистим досвідом реципієнта і водночас з історичним досвідом країни, а також із панівною в суспільстві ідеологією спричиняє цілісне висвітлення подій.

Типовими ознаками газетного тексту є його висока зв'язність і цілісність, як структурна, так і семантична. Цілісність є текстовою категорією, яка відтворює відносну закритість знакової системи тексту, забезпечується інтеграцією всіх його рівнів, синтезованою конденсацією змісту та сприйняттям тексту як одного об'єкта. Категорія зв'язності опосередковує розвиток тем тексту, формування його інформаційного масиву й передбачає інтеграцію всіх текстових рівнів для створення цілого та сприйняття й розуміння тексту адресатом. Згадані категорійні ознаки забезпечують реалізацію функції інформативного повідомлення. О. Назаренко виокремлює ще інші категорійні ознаки газетного тексту: інформативність та комунікативність [Назаренко, 2018, с. 734]. Інформативність полягає в тому, що текст слугує засобом висвітлення інформативного повідомлення. Категорія інформативності є головною для текстів сучасних українських газет, оскільки повідомлення інформації –

найважливіше завдання ЗМІ. Поняття «інформативність» та «інформація» мають різні значення. На думку З. Тураєвої, інформація, висвітлена в тексті, є значно ширшою, ніж кількість мовних засобів, які її виражають [Тураєва, 2009]. Це дає підстави стверджувати, що інформація та інформативний текст – різноаспектні поняття, оскільки кожен сприймає й аналізує той самий текст індивідуально.

І. Гальперін поділяє інформацію в тексті на змістово-фактуальну, що чітко відображає події, які відбуваються в реальному житті; змістово-концептуальну, коли через авторське сприйняття відношень між явищами й фактами відтворюють його задум; змістово-підтекстову, яка полягає у вираженні асоціативних і конотативних значень. За такого поділу зміст тексту має виразний імпліцитний характер [Гальперин, 2007, с. 27–28].

Щодо категорійної ознаки «комунікативність», то вона ґрунтується на здатності газетного тексту бути суб'єктом спілкування, адже саме текст виражає інформативне повідомлення. На думку Н. Болотнової, актуалізація комунікативності як однієї з основних текстових категорій дає змогу виокремити комунікативну парадигму лінгвістичного знання [Болотнова, 2007, с. 11], характерні ознаки якої визначає О. Назаренко. Це зокрема: інтегративний характер; спирання на теорію мовленнєвої діяльності; висування тексту та мовної особистості як основних понять; підвищення інтересу до екстралінгвістичних чинників спілкування; експланаторність (намагання пояснити мовні явища) [Назаренко, 2018, с. 735].

У публіцистичному мисленні системно-жанрові горизонти оформлені в три групи – інформаційну, аналітичну, художньо-публіцистичну, які поділяються на основні жанри: допис, огляд, коментар, репортаж, інтерв'ю тощо. Кожен із жанрів має специфічні мовні засоби для оформлення текстового масиву, для відтворення емоційно-експресивних виявів запропонованого в публікації матеріалу.

До інформаційної групи дослідники зараховують, зокрема, такі жанри: допис, інформація (хронікальна, аналітична), репортаж (аналітичний,

сюжетний, хронікальний, репортаж-роздум), інтерв'ю (інтерв'ю-портрет, хронікальне інтерв'ю, проблемне інтерв'ю) [Завальнюк, 2010, с. 129]. Згадані жанрові різновиди реалізують здебільшого основну функцію газетного тексту – інформативну. Їм властиві чіткість, лаконічність, відсутність звернень до читачів, мінімальна кількість художньо-експресивних засобів, майже непомітна присутність автора в тексті. Повтори в цих жанрах здебільшого спорадичні, не містять змістового навантаження і не є стилістичними фігурами.

До аналітичної групи входять такі основні жанри: огляд, звіт (розгорнутий, тематичний), коментар (коментар-довідка, коментар-репліка, інформаційний коментар) [Завальнюк, 2010, с. 129]. Їм характерна деталізація в описі подій, аналіз фактів, дотичних до них, які могли повпливати на хід ситуації. Створення аналітичних текстів потребує значного багажу знань автора, опрацювання ним низки матеріалів із проблеми, добору логічних аргументів для вмотивованого викладу. Згадані тексти обов'язково вміщують висновки автора або спонукають реципієнта до вироблення власних висновків, проте в такому разі автор заздалегідь знає, якими вони повинні бути. У цих публікаціях наявна наскрізна ідея, для реалізації якої автор обирає потрібні мовні експресивні засоби: повтор, інверсію, порівняння, парцеляцію, еліпсис та ін. У системі повторів домінують синтаксичні – повтор субстанціальних синтаксем, предикатних синтаксем, обставинних, атрибутивних поширювачів, повтор простих речень, синтаксичний паралелізм.

Художньо-публіцистична група вміщує нарис (проблемний, портретний), есе (проблемне, портретне), памфлет [Завальнюк, 2010, с. 129], а також нові жанри в українській пресі – сповідь та спогад, які характеризуються високою експресивністю й незначним фактажем. Ці жанри мають найбільш довільну форму й мовні засоби вираження, проте характеризуються високим ступенем переконання, відвертого впливу на читача, передбачають урахування особистого досвіду автора, його думок,

навіть почуттів, але найменше враховують смаки і бажання реципієнта. У таких текстах єдиним суб'єктом є автор, роль читача обмежена ознайомленням з авторською ідеєю. Однак за рахунок великої кількості вдалим художніх засобів такі тексти зреалізують морально-виховну мету, оскільки порушують переважно морально-етичні теми, і в цьому їхня найвища цінність. Художньо-публіцистичні жанри оперують значною кількістю абстрактних лексем, розгалуженою системою художніх засобів: епітетів, алегорій, порівнянь, повторів тощо. Лексико-синтаксичні повтори утворюють різні стилістичні фігури, зокрема анадиплозис, хіазм, антитезу, симплоку, анафору, епіфору, які вживаються з певною прагматистилістичною метою, змодельованою автором.

Ураховуючи аналіз наукових джерел, можемо стверджувати, що останнім часом, справді, відбувається інтеграція прагматичного і стилістичного аспектів, оскільки стилістичні засоби і прийоми переважно спрямовані на посилення впливовості викладу. Інформаційні процеси також впливають на сучасне суспільство, тому прагматична зорієнтованість газетного тексту, яка полягає в проєкції інформації на її соціальну оцінку, має досить важливе значення. Оскільки реакція читача є для журналіста кінцевим результатом згаданої комунікації, тому вкрай важливо досягти саме такої реакції, яку автор програмує. Для цього потрібно дібрати влучні мовностилістичні засоби, які сприятимуть реалізації цієї мети.

1.2 Основні підходи до вивчення повтору в лінгвістиці

1.2.1 Повтор як вияв принципу надлишковості в мові

У будь-якій мові існують дві протилежні тенденції: до економії висловлення й до посилення його надлишковості. Тенденція до економії мовних ресурсів більш властива реципієнту – він прагне виділити головне й зменшити до мінімуму значення другорядного, залишити тільки ті мовні знаки, які містять конкретну інформацію, позбавлену описів, відступів, коментарів та ремарок. Без економії мовних засобів не можна ефективно

подати інформацію. Мовознавці називають мовною економією опущення мовних знаків у структурі висловлення, а також перевагу вживання слів із конкретною семантикою над абстрактною, чіткості й точності висловлення над образністю. В. Кодухов вважає, що принцип мовної економії виявляється в протиріччі між мовцем і реципієнтом [Кодухов, 1974, с. 200–201], між інформацією і засобами її подання, оскільки висловлення не може бути цілковитим відображенням дійсності, а лише віддзеркаленням окремих її моментів. Економії мовних засобів досягають шляхом компресії на всіх мовних рівнях через заміну, еліпсис, часткову вербалізацію інформації. Проте, якщо комунікативною метою є емоційна взаємодія мовця і реципієнта та вербальне виділення елементів, які потребують посиленої уваги в загальному потоці інформації, то економія мови не лише не може бути ефективним засобом обміну інформацією, але й значно шкодить цій взаємодії, нівелює інформаційне повідомлення. У такому разі втрачається контекстуальне значення висловленого, а одна з головних функцій таких повідомлень – привернення уваги читача – узагалі не може бути дотримана.

Крім того, надмірна економія мовних засобів часто призводить до мовної недостатності, бо інформаційне повідомлення потребує деталізації, конкретизації. У зв'язку з цим доцільно застосовувати додаткове змістове навантаження, тобто мовну надлишковість, викликану передусім потребою в досягненні стилістичного ефекту, у забезпеченні чіткості й переконливості висловленого, у компенсації надмірної економії мови.

В. Гак зазначає, що будь-який структурний компонент тексту, який не виражає семантичного значення безпосередньо, виконує стилістичну (вторинну) функцію. Отже, мовна одиниця, яка є надлишковою з погляду семантики, є обов'язковим елементом у структурі синтаксису чи стилістики [Гак, 1998, с. 518]. А. Мартіне вважає, що мовна надлишковість – це наявність у висловленні непотрібного з погляду семантики елемента, проте потрібного для досягнення ефективного спілкування [Мартіне]. Відтак,

мовна надлишковість є переважно економією розумової енергії і водночас нагромадженням додаткової артикуляції чи писемних знаків.

У мові сучасної української преси є чимало засобів мовної надлишковості, які компенсують змістову недостатність висловленого. Таким засобом слугує здебільшого повтор однакових або подібних лексичних чи синтаксичних одиниць. Використовуючи повторювані мовні елементи, журналісти забезпечують активне сприймання повідомлення реципієнтом, переконують у достовірності фактів, сприяють волевиявленню реципієнта в бажанні взяти участь у впровадженні громадських ініціатив: підтримці або гальмуванні певних суспільних процесів. Сучасний газетний текст рясніє як лексичними, так і синтаксичними повторами (синтаксична конвергенція). Саме вони є способом вираження додаткових змістових відтінків, що реалізують категорію інтенсивності в результаті збільшення сенсу. Лексичний повтор часто створюють на основі трансформації мовних кліше. Він слугує засобом зв'язку частин пропозиції, а також для відтворення градації інтенсивності дії [Покровская, 2006, с. 84].

Повтор допомагає читачеві зосередити увагу на логічно наголошених лексичних чи лексико-синтаксичних елементах, обрати їх із-поміж низки другорядних за значенням структурних компонентів висловлення. За таких умов читач сприймає сутність повідомлення на більш якісному рівні, не зважаючи на «комунікативні шуми», боротьба з якими, на думку А. Мартіне, – основна функція мовної надлишковості [Мартіне].

Мовна надлишковість у комунікативному потоці передбачає також наявність у тексті додаткової інформації, яка не є обов'язковою з погляду семантики (тобто слово на позначення конкретного семантичного значення вже використане в тексті), проте з погляду стилістики вона є надважливою. До того ж, без повтору, який є зв'язковим елементом між образом та одиницями мови, надлишковість може бути витлумачена неоднозначно [Корбут, 1995, с. 154].

Потреба в мовній надлишковості зумовлена здебільшого наявністю великого потоку інформації, у якому реципієнт повинен розставити акценти на стилістично значущих елементах. Тоді виникає потреба повторного виділення їх у тексті з боку автора, щоб допомогти читачеві швидко й правильно зрозуміти подану інформацію і звернути на виділені елементи особливу увагу. У такий спосіб спостерігаємо тісну взаємодію АВТОР – ПОВТОР – ЧИТАЧ, яка найповніше демонструє важливість лексико-синтаксичного повтору в мові газет. Відтак, використовуючи в тексті різні види повтору (парадигматичний, тотожний, синонімічний, антонімічний), автор бере активну участь не лише в процесі творення текстової інформації, але й у процесі сприймання її читачем.

Оскільки повтор є репрезентантом психофізичного стану мовця, то його цілком можна віднести до стилістичних прийомів запланованої комунікації [Miller, 1963, с. 105]. Лексичний повтор як стилістичний прийом є засобом мовної надлишковості, оскільки передбачає необов'язкове повторення вже відомої інформації. Надлишковість у мовленні Ю. Скребнев вважає категорійною ознакою експлікаційного (надмірного) колоквіального синтаксису [Скребнев, 1985, с. 109].

Утворенню мовної надлишковості здебільшого передують:

- 1) поділ тексту шляхом позиційного й інтонаційного виокремлення його елементів;
- 2) надмірне використання лексичних і синтаксичних одиниць [Скребнев, 1985, с. 160].

За цими критеріями М. Кобзев поділяє повтори на «пролептичні конструкції, або ж питально-відповідне структурування репліки, перепитування; власне повтор, повтор займенників, перифраз, форми хезитації; мимовільний повтор (заповнення мовних пауз)» [Кобзев, 2014, с. 24]. Тут елементи повтору виділяють за характером новизни інформації, поданої в тексті, особливо в пролептичних конструкціях.

На думку Р. Будагова, за рахунок поширеної синонімічності лексичних і синтаксичних одиниць, стильової і стилістичної багатоаспектності, здатності лексики до швидких змін задля впливу на свідомість реципієнта мовне багатство може видатися надмірним і непотрібним на перший погляд [Будагов, 1972, с. 18].

На нашу думку, повтор є виправданим виявом надлишковості мови, оскільки служить для ефективного передання інформації та сприймання її читачем. У конкретному тексті зайвим може бути лише той лексико-синтаксичний повтор, який не містить додаткового стилістичного навантаження, створює невиправдану тавтологію.

1.2.2 Класифікація повтору в сучасному мовознавстві

Різноманітність підходів до витлумачення повтору в сучасному мовознавстві зумовила розгалужену систему його видів. Залежно від стилістичного значення, місця розташування повторюваних одиниць, мовних рівнів, на яких відбувається повтор, існують різні його класифікації.

У сучасному мовознавстві повтори традиційно класифікують на «звукові, морфемні, лексичні (синонімічні, антонімічні, тотожні, парні), синтаксичні (сполучникові, безсполучникові), композиційні (анафора, епіфора, багатосполучниковість)» [Крашеніннікова, 2010, с. 173].

Б. Генч, М. Мавашоглу, Е. Бада класифікують повтори за морфологічним критерієм, розглядаючи повтори іменників, прикметників, займенників, прислівників, дієслів, сполучників, прийменників [Genç, Mavaşoğlu, Bada, 2010, с. 220].

І. Гальперін розподіляє повтори на значущі (усвідомлені мовцем) і незначущі (випадкові) [Гальперин, 1981].

У контексті стилістичних фігур З. Куликова виокремлює різновиди повтору за місцем розташування повторюваних одиниць:

1) анафору – вертикальний повтор слова (словосполучення) на початку речення;

- 2) симплоку – повтор серединної частини рядка (вірша);
- 3) епіфору – повтор наприкінці речення;
- 4) сплетіння – поєднання анафори з епіфорою;
- 5) обрамлення – повтор тієї самої одиниці на початку і в кінці рядка (строфи);
- 6) колюр (кільцевий повтор) – повтор речення на початку і в кінці строфи;
- 7) підхоплення (анадиплозис) – повтор тієї самої одиниці в кінці одного речення і на початку наступного;
- 8) хіазм – один із засобів створення антитези, ефект якої ґрунтується на стикові значень, що суперечать одне одному [Куликова, 2007, с. 37–41].

Дослідниця О. Метлякова класифікує повтор у трьох аспектах: синтагматичному, парадигматичному, функційному. У синтагматичному аспекті виділяє дистантний, який передбачає вживання повторюваних лексем на відстані, та контактний – розташування повторюваних лексем поряд. Такі «повторювані лексеми слугують не засобом зв'язку слів у реченні, а засобом вираження емоційно-оцінного звучання». У парадигматичному аспекті науковець виокремлює тотожний і варіативний повтори, а у функційному – нейтральний та експресивний [Метлякова, 2009, с. 171].

Т. Жук класифікує повтори за характером структурної організації на п'ять різновидів: 1) простий контактний повтор, який може бути виражений поширеним чи непоширеним словосполученням; 2) розширений повтор – повторення лексеми з поглибленим семантичним нашаруванням; 3) кільцевий повтор – повторення на початку і в кінці висловлення; 4) повтор-підхоплення – повторення мовної одиниці в кінці однієї фрази і на початку наступної; 5) ланцюжковий повтор – багаторазовий повтор фраз одна за одною. Повтор як засіб семантичного зв'язку тексту дослідниця поділяє на чотири різновиди: 1) номінаційно-ланцюжковий; 2) тотожний; 3) синонімічний; 4) антонімічний [Жук, 2004].

Класифікація структурно-семантичних видів повтору, запропонована І. Соколовою, розроблена з урахуванням експліцитності й імпліцитності. Дослідниця розподіляє повтори зафоно-морфологічним та лексико-синтаксичним мовними рівнями. На фоно-морфологічному рівні виділяє морфемний повтор та повтор граматичних форм, а на лексико-синтаксичному – лексичний, повтор ключових слів, повтор заголовка, синонімічний та антонімічний, субституцію тематичних елементів, лексико-синтаксичний паралелізм [Соколова, 2002].

С. Балашова розглядає повтор із погляду семантики тексту як трирівневу систему звукових, словесно-образних та сюжетних повторів.

Звукові повтори дослідниця визначає з позицій застосування звуконаслідування явищ природи та техніки крізь призму емоційно-психологічного стану мовця.

Словесно-образні повтори становлять найбільш розгалужену організацію і поділяються на:

- 1) повтори, які є засобами підсилення емоційно-експресивного вираження;
- 2) повтори портретних деталей для створення цілісного образу, який легко сприймається й запам'ятовується;
- 3) повтори найбільш поширених засобів психологічної характеристики;
- 4) повтори епітета.

Сюжетні повтори дослідниця визначає як засіб вираження характеристики персонажів художнього твору [Балашова, 2008, с. 8–11].

Ю. Васильєва розглядає повтор із позиції структурної організації фольклорного тексту і виділяє: звуковий, дериваційний, лексичний і фразовий, семантичний і синтаксичний повтори [Васильєва, 2004]. Натомість Л. Пришляк зосереджує увагу лише на синтаксичному повторі, диференціюючи його на такі види: повтор суб'єктної синтаксеми, повтор предикатної синтаксеми, повтор простих речень [Пришляк, 2002].

Дослідниця Ю. Волянська систематизувала матеріал про повтори, розробивши класифікації, які враховують різні критерії: структурно-семантичний, відповідність мовним рівням, точність відтворювання мовних одиниць, лінеарність, особливість мовного вираження, експліцитність, частота вживання в тексті, функційні різновиди, семантика [Волянська, 2013]. Розглянемо їх детальніше.

За *структурно-семантичним* критерієм лінгвіст виділяє такі види повтору: 1) евфонічні: ітеративні (ампліфікація, анафора, епаналепсис, епанастрофа, епіфора, кільце (цикл, кільцевий анадиплозис, анепіфора), рефрен і симплока) та фонетико-стилістичні (алітерація, анаграма, асонанс, метафонія, рима); 2) стилістично-синтаксичні (паралелізм, полісиндетон, хіазм); 3) емфатичні (градація, дієреза, епексегеза).

За *відповідними мовними рівнями* повтори розподілено на шість груп:

- 1) фонетичні (алітерація, анаграма, асонанс, метафонія);
- 2) морфемні (афіксальний і кореневий);
- 3) словотвірні (дериваційний і парадигматичний);
- 4) лексико-семантичні (антонімічний, власне-лексичний, гіпонімічний, повтор слів однієї тематичної групи, okazіональний (індивідуально-авторський), омонімічний (повтор омографів, омоформ), паронімічний, синонімічний і тавтологічний);

5) морфологічні (повтори самостійних частин мови – іменниковий, прикметниковий, числівниковий, займенниковий, прислівниковий, дієслівний; повтори несамостійних частин мови – прийменниковий, сполучниковий, повтор часток);

6) синтаксичні, які поділяють на три групи: 1) експліцитний повтор (повтор словосполучень; повтор речень або їхніх частин); 2) імпліцитний повтор (дублювання синтаксичних структур за умови різного лексичного наповнення повторюваних одиниць); 3) експліцитно-імпліцитний або напівімпліцитний повтор (дублювання синтаксичної структури за умови часткового дублювання лексичного наповнення редукованих речень);

уживання неповних речень; редуплікації, що ґрунтуються на формально-синтаксичній деструкції.

За *точністю відтворювання мовних одиниць* виділено повні (точні) й неповні (часткові) повтори.

За *лінеарністю* (місцем розташування повторюваних компонентів) повтори поділено на контактні (повторення слів, фраз, розташованих поряд), сумісні (повторення мовних одиниць, розташованих поряд, які входять до різних синтаксичних одиниць), дистантні (повторення мовних одиниць на відстані).

За *специфікою мовного вираження* повтори бувають внутрішньомовні (одномовні – повторення лексем у межах однієї мови) і зовнішньомовні (білінгвальні, зумовлені впливом двомовності, і міжмовні – повтор лексем з однаковим значенням із різних мов).

За *експліцитністю* (виявом у творі) повтори поділяються на імпліцитні, експліцитні, напівімпліцитні. Експлікація – це деталізація, уточнення основного змісту шляхом повторення лексико-синтаксичних елементів. Імплікація – це «формальна невираженість елементів глибинного висловлювання, яка не може проявлятися у вигляді слів, морфем або словосполучень» [Кацнельсон, 1972, с. 185].

За *частотою вживання в тексті* Ю. Волянська, услід за Т. Жук, виділяє концентровані й перманентні. Т. Жук зауважує, що «концентрованим повтором є дистантний чи контактний лексичний повтор багаторазового використання в тексті [Жук, 2004, с. 33], натомість перманентний повтор – це повтор, що виникає зрідка, спорадично.

За *функціями в мові* диференційовано повтори на композиційні, емоційно-експресивні, фоно-ритмічні (ритмотвірні, римотвірні), кумулятивні, мовно-ігрові, зв'язувально-твірні, актуалізаційно-семантичні, прагматико-комунікативні.

За *семантикою* повтори поділено на апріорні (на позначення семантичних відношень) й апостеріорні (повтори, які передають прихований

зміст висловленого – позицію, погляди, настрої мовця). Априорні повтори поділяються на інтенсифікувальні (спрямовані на посилення значущості повторюваних компонентів), градаційні (кожен наступний повторюваний елемент підсилює / послаблює попередній) та градуальні (виражають ступінь смислового навантаження). Апостеріорні повтори мають такі різновиди: інтертекстуальні (повтор у різних текстах), конотативні (повтор лексем із додатковим семантичним нашаруванням), повтори лейтмотиву (повтор основної думки) й семантичні паралелізми.

Через різнофункційність повтору сучасні науковці називають його багатоаспектним явищем, яке потребує детальнішого й систематизованого вивчення, що, своєю чергою, унеможлиблює створення уніфікованої класифікації. Мовознавці пропонують значну кількість розроблених за різними критеріями класифікацій повтору, які найповніше у дисертаційній роботі систематизувала Ю. Волянська. Проте дослідниця не виокремлює групу лексико-синтаксичних повторів. У її праці розмежовано лексико-семантичний та синтаксичний повтори [Волянська, 2013], детально проаналізовано їх на матеріалі поетичного мовлення. Найбільш доцільною для нашого дослідження вважаємо класифікації Л. Пришляк [Пришляк, 2002], яка виділяє повтори синтаксем та І. Соколової [Соколова, 2002], яка виокремлює повтори заголовка, ключових слів, синонімічний та антонімічний повтори, лексико-синтаксичний паралелізм. На підставі цих класифікацій вибудовуватимемо наше дослідження.

1.2.3 Сутність лексико-синтаксичного повтору і його місце в системі повторів

Явище повтору привертає увагу дослідників різних галузей знань. Наявні евристичні підходи до його вивчення застосовні здебільшого в напрямках аналізу за мовним рівнем, на якому функціонує повтор, або за місцем повторюваної одиниці в структурі висловлення. З погляду лінгвостилістики повтор аналізують як засіб акцентуалізації, змістового

зв'язку, специфіки текстотворення, авторської модальності та прагматичної настанови тексту.

Лексико-синтаксичний повтор може розглядатися з погляду лексикології, синтаксису і стилістики. Л. Булаховський, зокрема, зазначає, що «повторення слова в тій самій формі в межах одного речення найчастіше має емоційне значення. У таких випадках повторення є об'єктом вивчення стилістики, а не синтаксису» [Булаховський, 1973, с. 120]. І. Чередниченко розглядає повтор із погляду функційно-стилістичних особливостей і визначає його як «естетичний прийом, який посилює художньо-зображальні властивості синтаксичних одиниць і водночас служить засобом контекстуальної організації висловлення» [Чередниченко, 1962, с. 381].

О. Сковородников розробив класифікацію лексико-синтаксичного повтору, виділивши лексико-композиційний та позиційно-лексичний повтори відповідно до місця повторюваного елемента в структурі висловлення. Лексико-композиційний повтор полягає в повторенні лексичних одиниць у різних композиційних елементах, що слугує засобом семантичної зв'язності тексту. У межах позиційно-лексичного повтору мовознавець виділив контактний і неконтактний повтори предикативних і непередикативних одиниць. До структурних типів позиційно-лексичного повтору дослідник відносить ланцюговий лексичний, тотожний лексичний, префіксальних лексем, синонімічний, антонімічний повтори [Сковородников, 2014].

Науковець Е. Геллер поділяє експресивні синтаксичні одиниці на одинадцять груп, виділяючи в окрему групу лексико-синтаксичний повтор [Геллер, 1991], який є одним із найяскравіших, найвиразніших засобів привернення уваги реципієнта, закликом до активного сприймання інформації, поданої в газетному тексті. Лексико-синтаксичний повтор, – зазначає З. Куликова, – «будується на частковому чи повному повторенні лексичного змісту в межах певної синтаксичної структури» [Куликова, 2007, с. 14].

Унаслідок вивчення повтору як одного з текстотвірних чинників, крім традиційного функційно-стилістичного аспекту, виокремився комунікативно-прагматичний напрямок аналізу тексту, де повтори слугують стилістичним засобом вираження авторських інтенцій.

У нашому дослідженні *лексико-синтаксичний повтор* кваліфікуємо як стилістичний прийом, який утворюється повторенням лексичних та синтаксичних одиниць у межах речення, надфразної єдності, тексту і зреалізовує певну прагмалінгвістичну функцію, є засобом змістової зв'язності тексту, володіє здатністю до утворення стилістичних фігур. Відповідно до класифікації повтору за мовними рівнями лексико-синтаксичний повтор перебуває на межі двох мовних рівнів: лексичного і синтаксичного, оскільки повторювані лексеми виконують певну синтаксичну роль, органічно вплітаючись у структуру тексту.

1.2.4 Повтор у контексті стилістичних фігур: статус і специфіка

У літературознавчому словнику-довіднику стилістичні фігури визначають як «незвичні синтаксичні звороти, що порушують мовні норми, вживаються задля ozdobi мовлення. Стилiстичнi фiгури ...покликанi не лише iндивiдуалiзувати мовлення автора, а й збагатити його емоцiйними нyoансами, увиразнити художнє зображення. Стилiстичну фiгуру, яка ще називається фiгурою поетичного мовлення (анафора, епiфора, кiльце, паралелiзм, градацiя, елiпсис, хiазм, iнверсiя, анаколiуф тощо), варто вiдрiзняти вiд тропiв, якi будуються не за синтаксичним принципом» [Лiтературознавчий словник-довiдник, 2006, с. 641].

Фігури повтору дослідники відносять до фігур, що ґрунтуються на експансії синтаксичної структури (надмірному використанні компонентів мовлення). До таких фігур зараховують простий повтор, обрамлення, анадиплосис, синтаксичну тавтологію, полісиндетон, повтор-перерахування [Кузнец, Скребнев, 1960, с. 65–94; Мороховський, 1984].

Т. Знаменська також виділяє стилістичні фігури залежно від типу зміни синтаксичної структури. До фігур розширення синтаксичної структури дослідниця уналежнює анафору, епіфору, кільце, стик. А ось такі фігури повтору, як синтаксичний паралелізм, градація, зараховує до групи фігур, утворених за допомогою взаємодії композиційних синтаксичних прийомів [Знаменская, 2004].

До повторів, які посідають окрему позицію в системі синтаксичних стилістичних засобів, І. Гальперін відносить анафору, епіфору, кільце, стик, фразеологізовані повтори, кореневі повтори, синонімічні повтори, що ґрунтуються на багатозначності [Гальперин, 1958].

Сучасні лінгвісти розглядають повтор у контексті стилістичних фігур у трьох аспектах: повтор – стилістична фігура, повтор – засіб творення стилістичних фігур, стилістичні фігури – види повтору.

Повтор як окрему *стилістичну фігуру* аналізують М. Пришляк [Пришляк, 2018], Р. Ріжко [Ріжко, 2014], Л. Струганець [Струганець, 2000], І. Дегтярьова [Дегтярьова, 2009], А. Мойсієнко [Мойсієнко, 1991], О. Хорошева [Хорошева, 2010]. За визначенням Л. Струганець, «повтор – стилістична фігура, яка полягає в повторенні окремих слів чи словосполучень в одному висловлюванні для виділення тих чи інших думок, фраз, деталей в описах, для підсилення виражально-зображальних властивостей мови» [Струганець, 2000, с. 49–50]. Р. Ріжко кваліфікує повтор як стилістичну фігуру, яка «співпрацює» з іншими синтаксичними одиницями (анафора, епіфора, анепіфора, паліндром, паронімічна атракція, монафони, епаналепсис, градація, ампліфікація, тавтологія, полісиндетон, рефрен тощо) [Ріжко, 2014]. Натомість М. Пришляк, О. Хорошева визначають синтаксичний паралелізм, алітерацію, асонанс, полісиндетон, хіазм, антитезу, симплоку, анафору й епіфору як окремі стилістичні фігури без простеження зв'язку з повтором [Пришляк, 2018; Хорошева, 2010]. І. Дегтярьова, на відміну від інших дослідників повтору, кваліфікує анафору й епіфору як стилістичні фігури, які постають на ґрунті повтору, а синтаксичний

паралелізм, ампліфікацію й антитезу – як окремі фігури [Дегтярьова, 2009]. Стилiстичні фігури, утворені на основі повтору, визначають як види повтору й інші дослідники. Зокрема Ю. Калашник характеризує власне повтор, повтор-підхоплення, анафору й епіфору як стилістичні фігури, які є видами повтору, а ампліфікацію й антитезу не пов'язує з повтором, оскільки ці фігури не передбачають уживання тотожних лексем [Калашник, 2015]. Л. Мужеловська виокремлює такі види повтору, як анафора, епіфора й градація [Мужеловська, 2012].

Повтор як засіб, прийом створення стилістичних фігур характеризують О. Бабелюк [Бабелюк, 2011], Н. Бербер [Бербер, 2017], Т. Вільчинська [Вільчинська, 2015], Ю. Зеленська [Зеленська, 2009], Л. Пришляк [Пришляк, 2002], І. Сидоренко [Сидоренко, 2007], І. Шкіцька [Шкіцька, 2011]. Зокрема, О. Бабелюк кваліфікує стилістичний прийом як «різні способи комбінації мовних одиниць одного рівня в межах одиниць вищого рівня, що ґрунтуються на синтагматичних відношеннях між стилістично маркованими і стилістично немаркованими одиницями в тексті» [Бабелюк, 2011, с. 10]. Т. Вільчинська й Н. Бербер визначають анафору, епіфору, анепіфору (кільце), епанафору (стик), полісиндетон, рефрен, градацію як стилістичні фігури, в основі яких є прийом повтору, описують специфіку їхнього функціонування [Вільчинська, 2015; Бербер, 2017]. І. Сидоренко до таких фігур зараховує ще ампліфікацію, анаклазу, антитезу, гемінацію, епаналепсис, просаподосис, симплоку, хіазм, синтаксичний паралелізм [Сидоренко, 2007], а Ю. Зеленська – ще й асонанс та алітерацію [Зеленська, 2009].

Диференціацію стилістичних фігур як *видів повтору* розробила в дисертаційній праці О. Бекетова. Дослідниця класифікувала фігури повтору в три групи: фонеморфологічні, лексико-синтаксичні, текстологічні. До фонеморфологічних фігур повтору віднесено алітерацію, асонанс, парономазію, гомоіотельтон (однакове звучання складів словосполучення чи частин речення), гомоептотон (однакове звучання закінчень словосполучення

чи частин речення). До лексико-синтаксичних фігур повтору О. Бекетова зараховує анафору, гемінацію, епіфору, симплоку, куклос, анадиплозу, градацію, епанозу, асиндетон, полісиндетон, плеоназм, поліптотон, які функціонують у межах одного речення. Текстологічні фігури розділено на дві групи: фігури когезії і фігури композиції. Фігури когезії вміщують анафору, анадиплозу, епіфору, гемінацію, асиндетон, полісиндетон, епаноду, які функціують в одному періоді чи в сусідніх реченнях. До фігур композиції входять анафора, анадиплоза й куклос, які є засобом зв'язку між абзацами [Бекетова, 1998, с. 24–30].

Отже, щодо визначення статусу повтору в контексті стилістичних фігур у сучасному мовознавстві немає єдиного підходу. Це зумовлено його багатофункційністю й великою кількістю структурних та семантичних різновидів. Повтор є окремою стилістичною фігурою і водночас може бути стилістичним прийомом, за допомогою якого утворюються, за умови дотримання певних структурних і семантичних особливостей, інші фігури. У такій двобічній інтерпретації аналізуємо повтор і ми в дисертаційній праці.

Висновки до розділу 1

До основних структурних елементів газетного тексту належать заголовки, зачин, основна частина, кінцівка. Додатковими (факультативними) структурними компонентами текстів сучасних українських газет є підзаголовки та лід. Наявність/відсутність тих чи тих структурних компонентів газетних публікацій, їхню структуру, зміст зумовлюють тематика періодичного видання, його змістова концепція і жанрова специфіка.

Прагнення періодичних видань зберегти й розширити свою аудиторію змушує авторів публікацій поєднувати елементи різних жанрів, варіювати стильові засоби мовного вираження. Увагу читачів привертають здебільшого використанням предметів візуалізації та красномовними заголовками, підзаголовками, передтекстами.

У взаємодії автора з читачем істотну роль відіграє авторська позиція. Залежно від мети і жанру тексту виділяють такі її види: автор-спостерігач, автор-експерт, автор-маніпулятор. Найпоширенішими газетними жанрами є стаття, нарис, інтерв'ю, репортаж, допис, інформація, огляд, звіт, коментар, нарис, есе, сповідь, спогад. Жанровий поділ газетних текстів ґрунтується на визначенні основного призначення інформації, а також ступеня об'єктивності висвітлення подій, поглядів, ідей.

На сучасному етапі розвитку суспільства читач натрапляє на досить значний обсяг інформації. Потреба розставити логічні акценти, виокремити головне і другорядне в потоці інформації, конкретизувати твердження зумовлює використання повтору як важливого засобу актуалізації змісту газетного тексту. Водночас повтор може слугувати засобом мовної надлишковості. Це буває тоді, коли він не містить додаткового стилістичного навантаження, не деталізує, не наголошує на конкретних явищах. Проте автори газетних публікацій дедалі частіше вдаються до використання стилістично значущих повторів, без яких текст міг би сприйматися як зразок мовної недостатності. Такий повтор ніколи не буде зайвим у газетному тексті, оскільки слугує засобом активного сприймання й аналізу інформації читачем.

Існує низка класифікацій повтору за різними критеріями: функціями в мові, семантикою, частотою вживання в тексті, експліцитністю, лінеарністю, специфікою мовного вираження, точністю відтворення мовних одиниць, відповідними мовними рівнями, структурно-семантичним критерієм.

У сучасному мовознавстві, отже, немає єдиного підходу до аналізу явища повтору: здебільшого його аналізують за мовним рівнем, на якому він функціонує, або за місцем розташування повторюваної одиниці в структурі висловлення. З погляду лінгвостилістики повтор описують як засіб акцентуалізації, змістового зв'язку, специфіки текстотворення, авторської модальності та прагматичної настанови тексту.

Однак, попри часті спроби мовознавців розробити цілісну класифікацію повтору, це питання досі відкрите через багатофункційність цього явища. На сьогодні не випрацьовано єдиного підходу й щодо визначення статусу повтору в контексті стилістичних фігур, оскільки він може бути водночас і стилістичною фігурою, і стилістичним прийомом, який бере участь у творенні інших стилістичних фігур.

РОЗДІЛ 2

СТРУКТУРНО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ ЛЕКСИКО- СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

2.1 Повтор на лексичному рівні

2.1.1 Структурні та семантичні різновиди лексичного повтору

У сучасному мовознавстві питання типології лексичного повтору висвітлено неоднозначно [Волянська, 2013; Ковалевська, Станкевич, 2009; Мацько, 2004], що спричинено його поліфункційністю, здатністю реалізовуватися на різних мовних рівнях (фонетичний, морфемний, лексичний, морфологічний і синтаксичний) [Антипина, 2011; Волянська, 2013; Perrin, Deshaies, Paradis, 2003] й утворювати стилістичні фігури (анафора, епіфора, симплока, анадиплосис, ампліфікація, хіазм, антитеза). Лексичний повтор як спосіб реалізації семантичного повтору виражається в таких різновидах: тотожний, антонімічний, синонімічний повтори, а також повторення родо-видових понять чи слів однієї лексико-семантичної чи тематичної групи [Каленич, 2017, с. 288]. Отже, лексичний повтор виражається не лише однаковими чи схожими лексичними одиницями, а й реалізується переважно на семантичному рівні, поєднуючи в тексті подібні за змістом елементи. Кожен із різновидів лексичного повтору забезпечує виконання певних прагмалінгвістичних функцій залежно від мети і стилю викладу. О. Метлякова до лексичних повторів зараховує ідентичні повтори, перифрази, метонімію, гіпероніми і гіпоніми, синоніми та спільнокореневі слова, антоніми, займенникові заміни і розглядає лексичний повтор як «функціонально зумовлене тотожне чи протилежне відтворення вжитого в тексті слова чи конструкції, яке зв'язує текст у єдине ціле і слугує засобом розширення змістового, емоційного й інтонаційного простору тексту» [Метлякова, 2011, с. 8]. В. Гак потрактовує текстотвірний семантичний повтор як «свідоме двократне, а інколи й багатократне формальне чи

семантичне відтворення тих самих, подібних чи протилежних мовних одиниць в аналогічній чи зміненій послідовності в таких умовах, щоб їх можна було помітити (у складі одного речення, абзацу чи тексту загалом» [Гак, 1987, с. 25]. Британські мовознавці У. Лехцалу, Дж. Ліів, О. Матт вважають ці стилістичні фігури засобами стилістичного синтаксису [Lehtsalu, Liiv, Mutt, 1973, с. 71–78], оскільки їхні дослідження постали на матеріалі англomовних текстів, яким властивий лише прямий порядок слів. Отже, кожна фігура передбачала повтор однакових синтаксем у чітко визначеній позиції мовленнєвого відрізка. В українській лінгвістиці виділяють різні типи зазначених фігур залежно від мовного рівня, на якому вони зреалізовані. Оскільки в українській мові вільний порядок слів у реченні, то фігури, пов'язані з повтором лексеми у сталій позиції мовленнєвого відрізка (анафора, епіфора, симплока, анадиплозис), належать до лексичного повтору.

Лексичний повтор у мові газет текстів кваліфікуємо як повторення повнозначних або неповнозначних лексем, словосполучень чи речень в одному висловленні (реченні, абзаці, тексті та надфразній єдності – композиційно-синтаксичній конструкції, що «об'єднує в собі способом сурядного і підрядного зв'язків кілька речень, фраз і навіть абзаців, які створюють певну гармонійну завершеність, закінченість, кондесованість висловлення щодо його смислового змісту, а також і завершеність структурну, яка створюється послідовністю, симетрією граматичних зв'язків, їх системністю і певною ритмомелодичною, інтонаційною та естетичною організацією)» [Сучасна українська..., 1973, с. 401]).

За семантичним критерієм виділяють дві основні групи лексичного повтору: з однаковим значенням повторюваних лексем та з різним значенням повторюваних лексем (Додаток Г, рис. 1).

До групи повторів з однаковим значенням повторюваних лексем належать два типи: тотожний і парадигматичний. Тотожний лексичний повтор – повтор лексем «без зміни їхньої структури і компонентного складу» [Маслова], напр.: *Нарешті припинено газовий шантаж. Нагадаю, що саме*

газовий шантаж примусив Україну продовжити термін перебування російських військ на військово-морській базі у Севастополі (Літературна Україна, 06.04.2017, с. 5). Парадигматичний повтор – це повтор однакових лексем у різних граматичних формах, пор.: *Історії, розказані людьми для людей, відрізняються від історій, повіданих долею. Сюжети людських історій завжди містять у собі інтонації очевидця, навіть коли це не сам оповідач* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 9); *Ці слова виражають всю суть його короткого перебування на землі: жити з Ісусом, жити для Ісуса, жити в Ісусі* (Цікава газета на вихідні, 09.07.2020, с. 11).

До групи повторів із різним значенням повторюваних лексем, услід за М. Кобзєвим, уналежнюємо два семантичні різновиди: синонімічний та антонімічний [Кобзєв, 2014, с. 141–164]. При синонімічному повторі для вираження тієї самої думки використовують лексичні або контекстуальні синоніми: *Я не можу сказати учням: «Знаєте, у нас вибухнули склади в Калинівці, але це не важливо для вас, це вас не стосується»* (Освіта України, 16.10.2017, с. 13). В основі антонімічного повтору – протилежні за значенням слова, тотожний або синонімічний лексичний повтор і частка, (зрідка – префікс) *не*: *А ми металися з боку в бік – щось забороняли, щось дозволяли* (Освіта України, 09.10.2017, с. 12); *В Донецькому аеропорту не витримали металеві пруті, бетон, але наші воїни – вистояли* (Голос України, 17.01.2019, с. 2).

За структурою визначаємо такі види лексичного повтору (Додаток Г, рис. 2):

- за кількістю повторень – одноразовий (двократний) і багаторазовий (трикратний і т.д.);
- за способом розміщення повторюваних лексем – дистантний, контактний і наскрізний.

Застосування в газетному тексті *дистантних* повторів актуалізує увагу читача шляхом виділення важливих, хоч одразу й не помітних деталей. Дистантні повтори утворюють складну форму структури тексту, слугують

засобом зв'язку між різними його частинами і поєднують макротекст у єдине семантичне ціле. При дистантному повторі виділені основні елементи стають ядром усього тексту, адже цей вид повтору передбачає вживання повторюваних лексем у різних його частинах: *Нам постійно розповідають про так звані «маяки» (вимоги) МВФ. Достойні зарплати та пенсії, наявність роботи та нормальні податки – от які мають бути наші «маяки»!* (Україна молода, 26–27.08.2016, с. 4).

Розвиток тієї чи тієї мікротеми тексту реалізується за допомогою застосування *контактного* повтору, який виконує семантико-структурну функцію: виділяє основні змістові частини тексту, сприяє утворенню семантичної зв'язності тексту і розмежуванню мікротем, виділяючи в них істотні спільні та відмінні риси. При контактному повторі повторювані елементи розміщені поряд: *А другий момент, який перекреслює весь ефект від атестації – це те, що суспільство насправді результатів атестації не знає. Не знає, ось цей конкретний працівник переатестований, чи ні?* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3).

Наскрізний повтор характеризується вживанням повторюваних лексем у всьому висловленні: *Свободу й добро* людина віднаходить і зберігає найперше у собі. Тому тільки **вільні добрі** люди здатні створити й зберегти **вільний добрий** світ. У цьому їхня непереможність. Бо ЖОДНІ зовнішні чинники не заберуть у людини її совісті, її внутрішньої **свободи та любові** (Літературна Україна, 20.04.2017, с. 5);

- за будовою повторюваних елементів – простий та повтор із синтаксичним поширенням. *Простий* повтор – це стилістичний засіб, який реалізується шляхом повторення лексем з однаковою синтаксичною структурою: ... це [літературний процес – І. Х.] – **живий** організм, який **твориться живими** людьми – творцями літератури (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 7). Лексичний повтор із синтаксичним поширенням аналізували Г. Акімова [Акімова, 1990], Ф. Галлямов [Галлямов, 2015], А. Загнітко [Загнітко, 2011], І. Соколова [Соколова, 2002], зазначаючи, що «структурні

особливості цих повторів полягають у синтаксичному поширенні повторюваної словоформи, яке додає нову інформацію і збагачує оповідь» [Акімова, 1990, с. 129]. Ф. Галлямов зазначає, що лексичний повтор із синтаксичним поширенням слугує для введення до висловлення додаткової інформації і є спеціальним прийомом впливу на читача. Сутність такого повтору полягає в тому, що той чи той елемент висловлення не лише повторюється, а й збагачується новим значенням, яке міститься в різних поширювачах. Завдяки цьому лексичний повтор із синтаксичним поширенням має більшу значущість і виконує важливу інформативну функцію, чим принципово відрізняється від інших видів повтору [Галлямов, 2015, с. 108–109]. А. Загнітко кваліфікує лексичний повтор із синтаксичним поширенням як експресивний прийом синтаксису [Загнітко, 2011, с. 831], оскільки такий повтор порушує звичну синтаксичну структуру висловлення і цим привертає увагу читачів. Повтор із синтаксичним поширенням передбачає повторне вживання лексеми в поєднанні з синтаксичними поширювачами: *Триває процес відклеювання від Росії... Відклеювання України від Росії – це великий здобуток, цивілізований прорив* (Голос України, 27.08.2016, с. 2). Повторювані лексеми створюють «семантичні опори», які забезпечують перехід думки від відомого до нового, її розвиток, уточнення, конкретизацію, повтор семантично близьких слів, які формують одне семантичне поле, незалежно від частиномовної належності [Семина, 1999, с. 75].

Отже, лексичний повтор затримує увагу читача на певних фрагментах тексту й допомагає оцінити відносну значущість, ієрархію ідей, цінностей тощо, чим передає авторське ставлення до об'єкта повідомлення. Повтор також забезпечує упорядкування його структури, чим допомагає в подоланні бар'єрів при декодуванні інформації, дозволяючи читачеві розшифрувати невідомі раніше елементи.

У мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. актуалізації зазнають різні семантичні різновиди лексичного повтору: з однаковим

значенням повторюваних лексем (тотожний і парадигматичний) та з різним значенням повторюваних лексем (синонімічний та антонімічний). Окреслені різновиди виражають складну змістову сутність, особливу концентрацію ідеї, яка допомагає виділити основну думку. Використання лексичного повтору призводить здебільшого до інформаційної надлишковості тексту, що створює ефект передбачуваності наступних елементів на основі семантичної схожості з попередніми, а також слугує засобом подолання значеннєвих перешкод (недоречностей) в інтерпретації тексту, створюючи умови для актуалізації найбільш важливих стилістичних прийомів, які сприяють висвітленню основної ідеї тексту.

Отже, на підставі структурних критеріїв виділяємо різні підходи до класифікації повторів: за кількістю повторень (одноразовий і багаторазовий); за будовою повторюваних елементів (простий та повтор із синтаксичним поширенням); за способом розміщення повторюваних лексем (дистантний, контактний, наскрізний). За семантичним критерієм повтор диференціюємо на той, який має однакове значення повторюваних лексем (тотожний і парадигматичний), і той, який має різне значення повторюваних лексем (синонімічний та антонімічний). При поєднанні семантичних і структурних критеріїв класифікації повторів утворюються стилістичні фігури: анафора, епіфора, симплока, анадиплосис, ампліфікація, хіазм, антитеза та ін. За такого підходу повтор не лише істотно доповнює текстову інформацію, наголошуючи на стрижневих деталях, а й надає експресивності компонентам газетного тексту.

У нашій дисертації аналіз лексичного повтору вибудовуємо на найбільш поширених його різновидах у мові сучасної української преси, ураховуючи семантичний критерій як основний і долучаючи до його опису наявні характеристики структурного плану.

2.1.2 Тотожний лексичний повтор повнозначних і неповнозначних лексем

У мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. найактивніше виявляє себе *тотожний* лексичний повтор, який кваліфікуємо як повтор однакових лексем в однакових граматичних формах. Функції такого повтору визначають залежно від того, якими є повторювальні лексеми за морфологічним статусом (повнозначні лексеми – за морфологічним статусом і синтаксичною роллю). У досліджуваних текстах спостерігаємо тотожний лексичний повтор повнозначних і неповнозначних лексем.

Тотожний повтор *іменників* у мові сучасної української преси сприяє посиленню змістової значущості повторюваних компонентів, оскільки на них читач мимоволі концентрує увагу. Тотожний лексичний повтор також посилює змістовий зв'язок між реченнями, до складу яких уходять повторювані одиниці [Городенська, 1991, с. 48], перетворюючи їх у надфразну єдність. Напр.: *Чим приваблює ця книга? Насамперед – **правдою**. Істиною без тіні фальшу. Тією **правдою**, яка висока у своїй кришталевій чистоті, глибинна у непідробній щирості. Це – **правда** факту, **правда** людини, **правда** життя* (Літературна Україна, 19.01.2017, с. 12); *Чому ж **льону** стало так мало? **Льону**, насіння якого є ліками, олія – їжею, а волокно може ставати одягом?* (Голос України, 30.08.2016, с. 5); *А коли бажане настає, розумієш, що сьогодні гостра потреба в ньому відпала. Бо світ навколо і ти сам уже стали іншими, і взагалі ця **ложка** [про Донбас – І. Х.] була дорога до обіду... Тому цінність «**ложки**» вже наче й зменшилася* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 1); *Міліція потребувала **вказівки** «бити і розганяти» з самого верху. Такої **вказівки** 2 жовтня не було (а от, наприклад, 7 листопада 1990 року така **вказівка** була, і нас жорстоко відгамселили кийками, коли ми вночі зупиняли останній військовий радянський парад у Києві)* (Україна молода, 23.08.2016, с. 4).

Тотожний іменниковий повтор у головній предикативній частині складнопідрядного речення виконує *посилювальну* прагмалінгвістичну

функцію: пор., значущість ужитої повторюваної лексеми *правда* в реченні *Пише **правду**, і тільки **правду***, завуальовуючи іноді якоюсь інвективною те, що може не сподобатись реципієнту творчого натхнення поета (Літературна Україна, 09.03.2017, с. 12) посилено ще й часткою *тільки*, що вказує на однозначність і беззаперечність висловленого. Цю саму функцію зреалзовують усі тотожні повтори повнозначних лексем.

Тотожний повтор *прикметників* (займенникових прикметників), які виконують синтаксичну роль означення, створює стилістичний ефект посилення значеннєвої ваги означуваного слова. Напр.: *І створює **нові** загадки, **нові** шифровані послання, паралельні світи, як колись великий Леонардо да Вінчі* (Вінницька газета, 10.11.2017, с. 9); *Усе життя вчений присвятив вивченню спадщини Григора Тютюнника, аби не забута була **жодна** подробиця з його земного шляху, аби не залишився непрочитаним **жоден** рядок і не був розшифрованим **жоден** символ, **жоден** художній образ неповторної художньої прози митця* (Літературна Україна, 16.03.2017, с. 14).

Повтор тотожних дієслів у досліджуваних текстах трапляється значно рідше, адже журналісти надають перевагу використанню синонімічних, антонімічних і парадигматичних повторів дієслів, що сприяє динамізму оповіді. Тотожні дієслівні повтори представлені здебільшого формами інфінітива, особовими формами дієслів, формами дієслів минулого часу і зображають постійність, статичність висловленого. Напр.: ***Перестати** писати – все одно, що **перестати** жити...* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 7); *А от у так званих традиційних демократіях сьогодні **обирають** мільярдерів. **Обирають** у Сполучених Штатах – країні, яка залишається зразком демократичних свобод для мільйонів, якщо не мільярдів людей. **Обирають** у Чехії, яка залишалася демократичною державою навіть перед Другою світовою війною* (Вінницька газета, 07.03.2020, с. 4); *Усе **змінлося** з початком бойових дій на Донбасі. Причому кардинально **змінлося*** (Голос України, 27.06.2020, с. 4).

Останнім часом простежуємо тенденцію до використання в мові українських газет тотожних повторів, розміщених ланцюгами. Таке умисне нанизування лексем спрямоване на встановлення причиново-наслідкових зв'язків, у яких повторюваний елемент є водночас наслідком попереднього твердження і причиною наступного. Напр.: *Немає бізнесу – немає податків, немає податків – немає бюджету, немає бюджету – руйнуються соціальна сфера, медицина й керованість держави як такої* (Голос України, 27.06.2020, с. 10); *Це особа, яка пройшла шлях від простолюдина до легендарного мудреця, від мудреця до напівБога, від напівБога до Бога* (Історія плюс, 22.06.2020, с. 22).

Основна прагмалінгвістична функція тотожного повтору неповнозначних слів – *структурна організація висловлення*.

Функційне призначення *прийменника* потрібно розглядати в поєднанні зі словами іменних частин мови. Повторення однакових прийменників дає змогу конкретизувати основні об'єкти дії. Напр.: *Але сором за співвітчизників, які прийшли на вашу землю вбивати, за тих, хто називає Крим своїм, проганяючи кримських татар, за тих, хто брехав з екранів і трибун, і за всіх, хто хотів вірити в цю брехню, залишиться зі мною назавжди* (Голос України, 08.02.2017, с. 5); *Дуже важливо, що вже наступного тижня, через кілька днів, ми з нашими друзями, з нашими колегами знову будемо в Маріуполі* (Голос України, 12.01.2019, с. 7); *Усі гуртки і для дорослих, і для дітей безплатні...* (Голос України, 17.08.2016, с. 6); *Отже, не зادля чиєїсь слави, а зadля істини* (Літературна Україна, 09.03.2017, с. 12).

Особливої стилістичної значущості в досліджуваних контекстах набувають доречно вжиті повторювані сурядні *сполучники*. Двократні й трикратні повтори єднальних і розділових сполучників дають змогу виокремити два і більше рівнозначних за змістовою сутністю компонентів. Напр.: *Якщо батьки прагнуть заохотити дітей до здорового харчування, мають і купувати, і готувати їжу разом* (Україна молода, 30.08.2016, с. 10);

Мене знають і в Канаді, і в Америці, і в Європі, а у власній державі, де мої роботи – надбання нації і їх не можна вивозити за кордон, про мене ніби забули (Україна молода, 30.08.2016, с. 13); Такого щасливого Стаса вона не бачила ні до того, ні протягом решти життя!.. (Україна молода, 30.08.2016, с. 11); То шви криві вийдуть, то не випечеться, як слід, то фарби розтікаються (Твоє життя, 07.2020, с. 10); Вона все тулилася до нього, чи то від вітру, чи то від сонця, чи то по молодості (Вінницька газета, 24.11.2017, с. 8).

Дещо інше стилістичне навантаження має повтор протиставних сполучників. Напр., у реченнях *Так, я розумію, але... Але мені потрібно подумати (Твоє життя, 07.2020, с. 4); У разі швидкої детінізації економіки ми наблизимося до клубу цивілізованих країн. Але, але...* (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 4) контактний повтор протиставного сполучника *але* вирізняється додатковою семантикою заперечення. Заперечне значення посилює ще й парцеляція, а трикрапка спрямовує читача до роздумів над прихованим змістом.

Частка як службове слово, повторюючись у мові газетних публікацій, також надає додаткових семантичних відтінків певній морфологічній або синтаксичній одиниці. Дедалі частіше спостерігаємо перехід часток з одного семантичного розряду в інший. Напр., у контексті *Усе-таки його мрія збулася. Нехай і під чужим ім'ям. Нехай і після смерті* (Освіта України, 23.09.2017, с. 15) повторювана формотворча частка *нехай* (у поєднанні зі сполучником *і*) уживається в значенні модальної і має семантичний відтінок допусту.

2.1.3 Повтор ключових слів

Дослідниця І. Соколова визначає повтор ключових слів як засіб привернення уваги реципієнта до теми повідомлення, який допомагає читачеві осмислити інформацію [Соколова, 2002, с. 99–101]. Серед основних характеристик ключових слів Н. Совтис виділяє «частотність,

контекстуальну зумовленість, інформативність, підвищену семантичну активність» [Совтис, 2013, с. 252]. На важливість повтору ключових слів у тексті звернула увагу й В. Кухаренко, зазначивши «якщо слово при разовому вживанні в художньому контексті набуває додаткових значень (смислів), то при повторі цього слова в різних контекстах можна очікувати певного накопичення контекстуальних нашарувань» [Кухаренко, 1988, с. 48–49].

У мові досліджуваних періодичних видань спостерігаємо повтор ключових слів упродовж текстів, чим забезпечено його семантичну зв'язність. Варто зазначити, що журналісти досить активно використовують як *тотожний*, так і *парадигматичний* повтор ключових слів, напр.: *Один з найголовніших девізів реформи 2017 – фінансувати обсяги мед послуг, а не «ліжко-місця» та «стіни» лікарень. Але швидко з'ясувалось, що «стіни» теж вимагають грошей* (Голос України, 19.06.2020, с. 10); *Переконаний, що спочатку повинна бути повага до закону, а Конституція є Основним Законом і цю повагу треба культивувати найперше від влади* (Голос України, 27.06.2020, с. 4); *Якщо вас влаштовує жити у цьому болоті – живіть у ньому й надалі* (Голос України, 23.06.2020, с. 11); *Там ми випробовуємо матеріали, ділимося досвідом – змінюємося самі і вчимося змінювати наших студентів... Він [проект – І. Х.] дозволяє змінюватися самим і змінювати середовище навколо себе* (Освіта України, 23.10.2017, с. 15). Як бачимо, ці наскрізні елементи газетного тексту виконують переважно власне репрезентативну прагмалінгвістичну функцію.

Цікаво й не менш активно в мові українських газет початку ХХІ ст. виявляє себе повтор спільнокореневих слів, пор.: *«Я вірю в непередбачуваність нашого життя», – написав Макс Гріш. А президент США Буш-молодший мовив: «Маємо бути готові до непередбачуваних подій, що можуть відбутись, а можуть і не відбутись». Президент США Трамп – непередбачуваний. Принаймні я рада: варто працювати... і виробити в собі звичку передбачати, що йдеться про чийсь хронічну непередбачуваність* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 1); *Треба покласти*

край монополії єдиного підручника і перейти до його **варіативності**... А це великий крок до **варіативності** освіти загалом. **Варіативна** освіта розуміється як процес, спрямований на розвиток можливостей і саморозвиток особистості (Освіта України, 13.11.2017, с. 10); Сьогодні світ стоїть перед схожим викликом – появи «гібридних воєн», подобається нам це чи ні, породжують формування нового «гібридного **світу**», або точніше «гібридного **світоустрою**» (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 1); Мовиться про невмирущу **критику** догоджального характеру. **Критику**, з якої вихолощується найголовніше – її оздоровче **критичне** начало. Догоджальна **критика** – **критика** стерилізована. Вона не здатна запліднювати літературу живильним ферментом (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 6); Колись почувши, а тепер прочитавши вірші Надії Гаврилюк, можу сказати: таких поеток у нас **багато**. І це не докір, а гордість, що вони у нас є і їх **БАГАТО**. А **багатство** не в кількості, а в розмаїтості та в особності (Літературна Україна, 13.04.2017, с. 15). Як бачимо, в останньому реченні автор навіть застосовує графічне виділення ключового слова, наголошуючи на неоднозначному тлумаченні і поглибленні його лексичного значення. Повтор різночастининомовних спільнокореневих слів додатково виконує ще й естетичну функцію, яка полягає в прагненні авторів відтворювати розмаїте багатство української мови, популяризуючи її серед цільової аудиторії.

Естетичну функцію вбачаємо й у повторі форм того самого слова. Зокрема, в поданому нижче реченні слово *нитка* у різних словоформах символізує зв'язок і єднання людей та епох, пор.: *Провідним символом виставки є невидима **нитка**, що пов'язує минуле, сучасне і майбутнє – це та традиція, яка передається від покоління до покоління. Так виникла ще одна **нитка**, яка зв'язала однодумців. Запрошуємо всіх відвідати музей та, можливо, стати ще однією **ниткою**, яка пов'яже нас із нашими предками* (Вінницька газета, 09.02.2018, с. 16).

Активно вживаним у мові сучасної української преси є антонімічний повтор ключових слів, які містять контекстуально відмінну значеннєву

навантаженість. Антонімічний повтор ґрунтується на взаємопротиставленні повторюваних компонентів, підсилюючи при цьому основну думку тексту [Горобець, 2018, с. 149–150]. Повторювані ключові слова-антоніми можуть виражатися:

- однією лексемою, ужитою в денотативному й конотативному значеннях (лексеми, виділені графічно лапками, містять семантику заперечення і вживаються з іронічною конотацією): *То ж відставмо келихи й тверезо погляньмо на **здобутки** і «здобутки» такого господаря, яким себе мислить наша влада* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 4); *Суспільство починає переживати як за тих, хто «відстоює **правду**», так і за тих, хто за іншу «**правду**» постраждав* (Місто, 08.07.2020, с. 31);

- двома лексемами, у яких протиставного змісту досягнуто за допомогою заперечного префікса *не* в одній із лексем: *Бо українська нація зазнає щодо себе **несправедливості**. То ж у мріях українська держава означала **справедливість** для кожного* (Україна молода, 23.08.2016, с. 4);

- словосполученням, побудованим за моделлю «іменник+прикметник», у якому головне слово – незмінне, а залежне – прикметник – антонімічно протиставляється: *І **сліпа довіра** тут не потрібна, вона шкодить реформі. А усвідомлена довіра суспільства без можливості контролю з боку суспільства не може тривати довго* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3).

Виразним у досліджуваних текстах є поєднання синонімічного (повсюди, скрізь і в усьому) й контекстуального антонімічного (дивна війна, війна справжня) повторів ключових слів, напр.: *Отож **війна** наче й далеко, але вона **скрізь і в усьому**. Бог цьому свідок, ця **дивна війна повсюди**... І думаю собі – **війни**, які канули в історію, також називалися **дивними**. Тобто людині не віриться, а чи вона не хоче йняти віри, що на зміну **дивній війні** приходить **війна справжня*** (Літературна Україна, 17.04.2017, с. 11).

Одним із найпоширеніших мовних засобів, що сприяє ґрунтовному витлумаченню змісту тексту, є повтор одночасно двох (рідше – трьох) ключових слів, не пов'язаних між собою. Повторювані лексичні елементи в

таких контекстах пронизують усю сутність надфразових єдностей, надають їм глибокого змісту, наголошують на важливості виокремлених автором лексем. В аналізованих газетних текстах переважають номінативні повторювані компоненти (*камінь, перехожі, місця утримання, свідок, свідчення, політика, пропаганда та ін.*), атрибутивні (*не чужі, давні, сучасні, українські, холодні, готова та ін.*) та предикатні (*руйнувати, бути людиною, прости, шукали та ін.*). Напр.: *Лежав на дорозі **камінь**. Спіткнувшись, неуважні **перехожі** лаяли його. Інші **подорожні**, присівши відпочити, дякували йому. Хтось навіть намагався його під фундамент свого будинку відтягти. Але відмовився від цієї ідеї – камінь незручним виявився. Але ж **камінь** той самий* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 1); *Чи можна кваліфікувати такі **місця утримання** як «таємні тюрми», а **утримання** в них – як катування і грубе порушення конституційних прав та свобод? Формально, з **погляду** міжнародних актів, Конституції та КПК, – так. А якими законами потрібно було керуватися з **погляду** реалій війни?* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 2); *Ми зараз живемо у часи **війни**. Страшний конфлікт між Росією та Україною. Найстрашніше те, що у **війні** немає переможців. Сторони конфлікту **руйнують** не просто розуміння світу, а **руйнують** ставлення людей до світу* (Культура і життя, 13.10.2017, с. 5); *Бути більше ніж поетом – це **бути людиною: бути людиною** й у своїй поезії, і в реальному житті. Рильському **не чужі** ці параметри. Більше за інших – **не чужі*** (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 14); *Рильський був **свідком** тієї бурхливої і складної епохи, але свідком не мовчазним і **не холодним**. Адже залишив твори, яких вистачає на багатотомні **свідчення** життя у цій епосі, і ці **свідчення** зовсім **не холодні**, бо він зумів «своє життя не проданим донести»* (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 14); ***Політику** ядерного удару, яку **пропагує** Москва, повинні засудити всі країни світу, бо **політика** ця злочинна, а її **пропаганда** – аморальна* (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 5); *І вважаю, що не треба розділяти **давнє й сучасне мистецтво** – варто дітям показувати і розповідати про **мистецтво** як*

таке. Не протиставляючи ці два світи – **давній і сучасний** (Україна молода, 17.08.2016, с. 12); Одним з основних питань було – чи **готова** Україна імплементувати **рекомендації** Венеційської комісії. Відповідаючи на це, міністр укротре наголосила: так, **готова**, але лише за умови, якщо ці **рекомендації** дозволять кожній українській дитині на прийнятному рівні володіти державною мовою (Освіта України, 13.11.2017, с. 4); Ми допускаємо вас до процесу фільтрації міліціонерів, погоджуємось і виконувати ваші рішення, приймаємо ваші **неминучі помилки**, а ви, зі свого боку, побачивши, як це важко і складно, що **помилки** справді **неминучі**, поділяєте відповідальність за цю «авантюру», «приймаєте» тих поліцейських, яких отримали на виході, довіряєте їм і даєте нам карт-бланш на подальші кроки реформи [з договору між народом і керівництвом поліції – І. Х.] (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3); Серед високопосадовців, які приймають державні рішення – жодного **українця!** А в ЦИХ – **інша** ментальність, **інший** погляд на національну ідею; їм не потрібна **українська** Україна, **українські** патріоти (Україна молода, 10.08.2016, с. 8); Через первісне адресування старшій аудиторії великий француз [Олександр Дюма – І. Х.] уникнув будь-якої **дидактики**. Так само **дидактики** немає у Вілліс. ... Коли вже говорити про «**дидактику**», то її в романі К. Вілліс «Судний день» можна вичленити так: «Допомога ніколи не приходить вчасно». Відтак, мусиш опиратися лише на власні сили. А особиста сила – **у знанні**; в тому числі й **у знанні** психології, щоби мобілізувати інших (Україна молода, 17.08.2016, с. 13); **Прости, прости, що не знайшли тебе**. Ми **шукали**, все життя тебе **шукали**, та так і **не знайшли**... (Твоє життя, 07.2020, с. 6); Я б **ніколи** не казав «**ніколи**», знаючи оригінальність певної частини людей, **які можуть** вивершувати на політичну арену політиків, **які можуть** далеко не послідовно робити українські справи (Україна молода, 19–20.08.2016, с. 4). У двох останніх реченнях спостерігаємо повторення трьох ключових слів, що максимально деталізує контекст.

Подекуди повторення ключових компонентів відбувається на змістовому рівні, оскільки повторюються, по суті, не лексеми, а словосполучення та їхні синонімічні відповідники, наприклад, *«якісний» глядач – справжній поціновувач театрального мистецтва: Окрім того, ті дорослі, які ходили у дитинстві до театральної студії, – це хороші глядачі для професійного театру. Бо йому, професійному, потрібні не лише актори, режисери та сценографи, йому потрібен «якісний» глядач. Тобто справжній поціновувач театрального мистецтва* (Освіта, 12.09.2016, с. 15). Як бачимо, у цьому реченні, крім синонімічного повтору наявний ще й парадигматичний. Тексти, у яких одночасно повторюються кілька ключових компонентів, насичені глибокими ідеями та мотивами, що перебувають в основі цих повторюваних одиниць, нерідко створюючи колорит художнього мовлення, пор. метафору й алегорію *свідком не холодним, камінь незручний* у поданих вище реченнях [їх підкреслено – І.Х.].

Особливим підсилювальним засобом впливу на специфіку сприймання тексту читачем, що полягає в динамічному нагромадженні основної ідеї висловлення, є *багаторазовий тотожний та парадигматичний* повтори ключових слів, які акцентують на значущості тексту. У сучасній українській газетній періодиці такі повтори – досить поширене явище, оскільки наголошуючи в такий спосіб на конкретних елементах тексту, поглиблюють зміст або ж викликають відповідні враження, впливаючи на емоційно-почуттєву сферу сприймачів інформації. Згадані лексико-синтаксичні повтори містять переважно ознаки різних явищ та процесів (рідше повторюються предикативи чи номінативи) і виконують зазвичай *інформативну* функцію. Пор.: *Тому я закликаю кожного жителя області, кожного керівника підприємства або органів влади, кожного бізнесмена: зробімо це разом – за один рік відремонтуймо приміщення диспансеру* (Молодь України, 8.08.2019, с. 5); *Четвертого серпня відбулось святкування Дня села Сокиринці, на яке зібралися люди різної долі, різних життєвих уподобань, різних професій, але всіх їх об'єднувало одне спільне почуття –*

любові до малої батьківщини (Подільська зоря, 8.08.2019, с. 2); Узагалі, на фронті такі дилеми вирішувалися по-різному, виходячи з **реальної** ситуації, **реальних** загроз і **реальних** можливостей (Дзеркало тижня, 06–17–23.09.2016, с. 2); Нікого не бентежить, що учень **української** школи в Україні, для **українського** телеканалу про вчительку **української**, знаючи **українську** мову, не вважає за потрібне сказати кілька слів мовою країни (Голос України, 26.06.2020, с. 18); Тепер – **робота, робота і ще раз робота** (Твоє життя, 07.2020, с. 9); Кожного року, коли після останнього дзвоника всі йдуть відпочивати, вона [О. Добровольська, худ. керівник театральної студії «Ліцедії» – І. Х.] сідає за роботу: шукає **нові** п'єси, **нову** музику, **нові** рішення (Освіта, 12.09.2016, с. 15); ... Але той документ [новий стандарт початкової освіти – І. Х.], який є сьогодні – він справді інноваційний і надихає. **Нові** методики навчання потребують **нових** підходів ... потрібне **нове** освітнє середовище (Освіта України, 13.11.2017, с. 6); Адже **нові** заклади створюватимуться на **нових** принципах, у **нових** формах, і кошти на це знайдуться – якщо громади вимагатимуть (Освіта України, 09.10.2017, с. 12); Але в **потрібний** час і в **потрібному** місці знайшлися **потрібні** люди (Україна молода, 23.08.2016, с. 2); Світ **змінюється**, і ми маємо **змінюватися** разом із ним. А ще краще – розпочинати **зміни** самим... (Освіта України, 02.10.2017, с. 2); Він лише **забороняє, забороняє**... До влади: не лякайте людей **заборами**. Вони вже втомилися від **заборон**, залякувань, їм уже нічого втрачати (Голос України, 20.06.2020, с. 13).

Подібне функційне навантаження повтору ключових слів спостерігаємо в надфразних єдностях: Це знову **обман**. Викрити цей **обман** можна було б, опублікувавши список атестованих і поліцейських, котрі провалили атестацію (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3); Так, ці судові позови ускладнюють життя, потребують додаткових ресурсів, часу, зневірюють, бісять, проте **не перекреслюють** результатів атестації. **Не перекреслюють** усієї роботи, зокрема і громадськості (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3); Тепер ми бачимо слово «**здобувачі**» – це означає, що учень не

одержує, а **здобуває** знання (Освіта України, 13.11.2017, с. 9); *Наближається свято Великодня – свято, якого з нетерпінням чекають усі* (Вінницька газета, 17.04.2020, с. 5); *Там точилися бої з японцями. Запеклі бої* (Вінницька газета, 08.05.2020, с. 5); *«Школі й учневі потрібна система розвиваючого моніторингу на основі оцінки психологічних змін, потрібен принципово новий тип виміру (оцінювання), за якого дитина порівнюється лише сама з собою»*, – зауважив Василь Кремень (Освіта України, 13.11.2017, с. 11). У поданих фрагментах повтор ключових слів значною мірою впливає на ментальну сферу сприймання тексту читачем.

Досить виразним у мові досліджуваних газет є повтор ключових слів у поєднанні з синтаксичним паралелізмом, який зумовлює зосередженість читача на змісті всього висловлення: *«...Новий закон надає свободу вибору та самовизначення учням, свободу педагогічної творчості – працівникам освіти. Він утверджує свободу навчальних закладів через встановлення широкої автономії»*, – наголосив Глава держави (Освіта України, 02.10.2017, с. 2); *Добре, що на пляжі поставили урни. Погано, що ці урни переповнені* (Голос України, 23.06.2020, с. 11).

Останнім часом спостерігаємо тенденцію до використання в мові української преси тотожного повтору ключових дієслів і прислівників, поєднаних сурядним сполучником *і (й)* задля вираження довготривалої й повторюваної дії. Наприклад, повтор ключового дієслова *жити* в контекстах *І не дивно – молода ж іще, тільки сорок років розміняла, могла б іще жити і жити* (Твоє життя, 07.2020, с. 6); *Він міг би ще жити й жити, радуючи нас багато років* (Історія плюс, 06.2020, с. 9) виконує акцентуаційну прагмалінгвістичну функцію, оскільки повторювана лексема набуває дещо іншого значення ‘жити дуже довго’, указує на юний вік осіб, наявність у них життєвої сили й наснаги, але не співвідноситься з реальністю, що увиразнено умовним способом модального дієслова *могти*. Натомість повтор ключового прислівника *знову* вказує на повторюваність дії і виконує власне

репрезентативну функцію: У голові боляче бахкало, однак прокручувати ту ганебну ситуацію знову і знову сил вистачало (Твоє життя, 07.2020, с. 4).

У мові деяких періодичних видань, зокрема регіональної газети «Місто», простежуємо повтор ключових висловлень, який супроводжується особливим графічним виділенням у вигляді розгорнутого листа з ключовою цитатою з тексту. Повторюваний виділений фрагмент репрезентує здебільшого основну думку публікації. Ці повтори тотожні, демонструють повний збіг виділеного висловлення в тексті. Напр.: *«Коли ти бачиш своїми очима хворих, спілкуєшся з лікарями, а потім читаєш те, що пишуть у соцмережах, то здається, що існує якась інша реальність»*. Коли ти бачиш своїми очима хворих, спілкуєшся з лікарями, а потім читаєш те, що пишуть у соцмережах, то здається, що існує якась інша реальність (Місто, 23.09.2020, с. 31).

Досить часто трапляються повтори, які конкретизують інформацію, виконуючи прагмалінгвістичну функцію деталізації вислову, напр.: *«Уперше за двадцять чотири роки фестиваль пройшов без глядачів у залі – через карантинні обмеження»*. Уперше за двадцять чотири роки фестиваль пройшов без глядачів у залі, але з традиційною живою грою найвідоміших джазових зірок світу (Місто, 30.09.2020, с. 25); *«Він попросив зателефонувати його дівчині, але вона через якісь свої обставини відмовилась приїхати»*. Ми з ним почали спілкуватися – він попросив зателефонувати його дівчині, але вона через якісь свої обставини відмовилась приїхати (Місто, 16.09.2020, с. 25); *«Питання стосовно можливої присутності глядачів наживо на концертах остаточно вирішиться 24 вересня»*. Питання стосовно можливої присутності глядачів наживо на концертах остаточно вирішиться 24 вересня – після аналізу рівня захворюваності на COVID у Вінниці міською комісією з питань техногенно-екологічної безпеки та надзвичайних ситуацій (Місто, 23.09.2020, с. 25); *«Забезпечити святковий настрій і додати позитиву людям – це, звичайно, добре, але здоров'я вінницької громади –*

важливіше», – пояснив Сергій Моргунов. Забезпечити в місті святковий настрій і додати позитиву людям – це, звичайно, добре, але здоров'я вінницької громади для мене і для нашої команди – важливіше (Місто, 09.09.2020, с. 32).

Ілюстративний матеріал дає підстави стверджувати, що повтор ключових слів – типове явище в мові сучасної української преси. У будь-якому реченнєвому контексті він є потужним засобом семантичної зв'язності. Спостерігаємо тенденцію до використання трикратного тотожного повтору, антонімічного й синонімічного повтору ключових слів, виокремлення одночасно двох ключових слів у межах одного фрагмента тексту, поєднання лексичного повтору з синтаксичним паралелізмом. Серед функційних особливостей визначаємо вживання повтору задля виокремлення лексем із поглибленим змістовим навантаженням, для концентрації уваги читача на змісті висловлення, а також задля впливу на емоційно-почуттєву й ментальну сфери сприймання тексту реципієнтом.

2.1.4 Синонімічний та антонімічний повтори

У сучасному українському мовознавстві специфіку функціонування синонімічного й антонімічного повторів простежено на матеріалі художніх текстів [Вільчинська, 2015; Волянська, 2013; Кобзєв, 2014; Федоряченко] та ораторських виступів [Ніколаєнко, 2011]. Дослідники виділяють узуальні (власні) синонімічні / антонімічні повтори, семантична подібність / протилежність яких усталена в мові й закріплена в словниках, і контекстуальні синонімічні / антонімічні повтори, семантична подібність / протилежність яких може простежуватися лише в контексті [Вільчинська, 2015; Волянська, 2013; Завальнюк, 2009]. Синонімічний / антонімічний повтори мовознавці характеризують як види лексико-семантичного [Вільчинська, 2015], лексичного [Федоряченко], семантичного [Волянська, 2013] повторів. Дослідник М. Кобзєв номінує їх семантико-синонімічними / семантико-антонімічними [Кобзєв, 2014].

Своєрідним видом лексичного повтору є *синонімічний* повтор, сутність якого полягає у використанні синонімічних засобів для вираження тої самої думки. Т. Вільчинська зазначає, що синонімічний лексико-семантичний повтор «увиразнює зображуване, підсилює динамізм оповіді, розширює асоціативно-сміслову поле тексту тощо. Подібні повтори мають на меті розширювати, уточнювати, деталізувати зміст висловлення» [Вільчинська, 2015, с. 100]. «При синонімічному повторі дублюються лексеми, що виражають думку, важливу для адресанта. Синонімічний ряд посилює ознаку, виражену першим синонімом. Додавання нового синоніма та відмінність семантичних відтінків і стилістичних властивостей синонімів сприяє посиленню смислу повідомлюваного» [Шкіцька, 2011, с. 71].

Як засвідчує обстежений матеріал, журналісти надають перевагу використанню синтаксично розгалужених синонімічних повторів, які є одним із способів «привернення уваги читача (співбесідника) до комунікативно важливого для автора центру. Такий повтор насичує текст додатковою когнітивною або образною інформацією, допомагає мовцеві описати його уяву про об'єкт предметного або логіко-поняттєвого світу» [Волянська, 2013, с. 47]. Пор.: *Шлях не є простим... Кожна реформа – це важкий шлях, адже треба покинути давно відоме і ризикнути упроваджувати нове* (Освіта України, 13.11.2017, с. 6); *Українська нація занадто довго була під московською окупацією, під московською ідеологічною обробкою* (Голос України, 23.08.2017, с. 5); *Нарешті багато хто зрозумів і ще зрозуміє, ким був цей твердий, непоступливий, непереможений імперією чоловік, як він любив Україну, скільки зумів дати їй, не вимагаючи від неї нічого* [про Караванського – І. Х.] (Літературна Україна, 19.01.2017, с. 6); *Українська земля... Устелена суцвіттям любові й добра, заселена мужнім і терплячим народом. Народом, який має важке історичне минуле та жагуче бажання до свободи. Це волелюбне прагнення успадковане від дідів-прадідів, які воювали за незалежність* (Слово Просвіти, 15–21.08.2019, с. 13).

Для синонімічного повтору вживання абсолютних синонімів не є обов'язковим. Подібність лексичних значень слів можемо спостерігати при образному зіставленні понять або логічному аналізі. У такому разі в словах, що виражають ці поняття, з'являються контекстуальні значення, які можуть бути синонімічними [Горобець, 2019, с. 90]. Напр.: *Знову й знову читав ще гарячий текст, у якому були свіжі виправлення, викреслення, доповнення* (Літературна Україна, 08.06.2017, с. 7); *Стовбур вишині нерівний, він важко «йшов» до сонця, він, як доля України, покручений* (Вінницька газета, 03.10.2017, с. 2); *Важливо, щоб колір вбрання, яке ви обрали для новорічної ночі, був не дуже яскравим, м'яким, приглушеним, пастельним* (Вінницька газета, 22.12.2017, с. 8).

Антонімічний повтор у мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. трапляється набагато активніше, ніж синонімічний. «Широке застосування явища антонімії, – на думку О. Ніколаєнко, – пояснюється можливістю антонімів протиставляти різні поняття, зосереджувати на них увагу слухача, виділяти їх серед інших лексичних одиниць так, щоб ці слова набули експресивного забарвлення» [Ніколаєнко, 2011, с. 167]. До того ж, антонімічні повтори «створюють яскраву контрастність, увиразнюють та підсилюють протиставлення, а також уживаються для зіставлення, вираження антонімічної градації тощо» [Вільчинська, 2015, с. 101]. Пор.: *Бо одна справа створити музей во славу своєї Батьківщини, інша – показати світові ганьбу своєї Батьківщини, щоб очистити її від комуністичної скверни* (Україна молода, 23.08.2016, с. 2); *І там, і тут* усе [про видані книжки – І. Х.] *розійшлося, як гарячі пиріжки* (Україна молода, 17.08.2016, с. 11); *Так сталося, і в 2000-2013 рр., коли ціни на нафту зростали, і в 2014-2016 рр., коли ціни падали* (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016, с. 3); *Україна і тоді, і тепер* робить спроби вирватися з геополітичних «обіймів» нашого політичного «сусіда» (Україна молода, 17.08.2016, с. 11); *Отак я жалів його сили на старості, а він мої – у юності* (Голос України, 17.01.2019, с. 8).

Зрідка в мові досліджуваної преси спостерігаємо виразний «антонімічний ансамбль»: одночасне застосування кількох контекстуальних і загальномовних антонімів у поєднанні з парадигматичним лексичним повтором. Напр.: *Це болісна прикмета новітнього часу. Який безжально спалює мости між складним, але мрійливим минулим, і ще складнішим, але жорстким сьогоденням. Проте вже неквапом вимуровує новий місточок. До вистражданого майбутнього* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 1). У таких висловленнях антонімічний повтор не лише експресивізує текст, а й надає «висловленню більшої виразності, напруженості, посилюючи внутрішній зміст і передаючи схвильованість мовлення» [Федоряченко].

Яскраву експресивність мови газетних текстів спостерігаємо тоді, коли антоніми створюють стилістичні фігури. Однією з найвиразніших фігур є оксиморон – «поєднання протилежних, логічно несумісних слів чи понять, унаслідок чого утворюються нові, складні, певною мірою суперечливі, парадоксальні думки, вислови» [Словник тропів..., 2011, с. 115]. Пор.: *Щоденник – жанр особливий. У ньому легко поєднати, здавалось би, непоєднуване* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 11); *Виставки в архіві, тим більше – присвячені такій сумній темі, відрізняються від інших виставок своєю мовчазністю. І хоч тема Голодомору іноді просто примушує кричати про трагедію українського народу на весь світ, документи «кричать» мовчки, щоб вони «заговорили», потрібні вдумливі дослідники...* (Вінницька газета, 24.11.2017, с. 3); *Ідуть приховані процеси знелюднення людини, якими керують сильні світу цього* (Літературна Україна, 23.02.2017, с. 15). Подібного ефекту поєднання протилежностей досягають повторенням антонімічних атрибутивних характеристик однієї людини. Пор.: *Тебе кличе у високі сфери Антонія Цвйд. Чарівниця. Вона така українська і така вселенська. Вона така історична і така сучасна. Вона така загадкова і така зрозуміла. Вона така мінлива, як сама Поезія...* (Літературна Україна, 19.01.2017, с. 12); *Бо, як розповідали очевидці, Діана в*

родині і Діана на публіці – це часто були різні люди (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 11). В останньому реченні спостерігаємо повтор контекстуальних антонімічних неузгоджених означень, за допомогою якого створюється протилежний ефект – «роздвоєння» цілісного.

«Антонімічні повтори, – зауважує Ю. Волянська, – можуть бути зв'язані відношеннями контрадикторності (протиріччя). У таких конструкціях один антонім характеризується наявністю ознаки, а інший – її відсутністю. Граматично ці відношення виражаються стверджувальною та протиставною формами антонімів» [Волянська, 2013, с. 48]. Ефекту протиставлення, зіставлення понять досягають використанням тотожного лексичного повтору і частки, зрідка – префікса *не*. Напр.: *При цьому цілком можна сказати, що мистецтво нічого не дає, а водночас – що дає можливість жити по-іншому* (Україна молода, 17.08.2016, с. 12); *Думалось: ось зараз усе закінчиться, мине, а воно не минало* (Голос України, 08.02.2017, с. 5); *Третій міф – насамперед постраждають* малозабезпечені верстви населення. *«Не постраждають»*, – впевнена чиновниця (Голос України, 26.06.2020, с. 13); *Суспільство більше не довіряє політикам, але воно не довіряє і професіоналам. Воно довіряє тим, хто заповнює дозвілля* (Вінницька газета, 27.03.2020, с. 4); *Є наука добра і наука зла. Наукове і ненаукове мислення... Наука добра – це світ добра, гармонії, краси і світла. Науку добра доцільно вивчати, пізнавати, застосовувати на рівні поєднання духовного, природного, юридичного права* (Голос України, 18.08.2016, с. 4); *Поки вона [Н. Савченко – І. Х.] не має великих ресурсів, однак представляє великий інтерес для різних політичних інвесторів, які пробують розіграти свою карту* (Україна молода, 30.08.2016, с. 4); *А ми ж після анексії Криму частенько нагадуємо собі самим, що вірити в Росії не можна нікому. Навіть лібералам! А, виявляється, можна* (Культура і життя, 15.09.2017, с. 3); *Ось якась вихоплена з товщі буття-небуття миттєвість, зафіксована автором, – можливо, незначна, мимовільна, одна з багатьох-багатьох, що залишає нас наодинці з образом, але автор щось побачив у ній,*

*щось зачепило його вразливу душу... (Літературна Україна, 09.02.2017, с. 13); Поезія Жадана – поезія **розумного** думання в атмосфері **нерозум'я** і вивихів часу (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 11); Тоді під «градами», «смерчами», у кривавих «котлах» оточень, поряд з убитим чи тяжкопораненим товаришем або й коли самого вразить страшним болем гарячий свинець, невідомо звідки **зринає** в пам'яті чута ще в дитинстві мамина молитва... А якщо **не зринає** – то твориться пошехлими закривавленими вустами власна (Літературна Україна, 13.04.2017, с. 2); **Можна воювати** з армією, але **не можна воювати** з народом (Літературна Україна, 02.03.2017, с. 12); **Вандали! Не знають** вони, що таке біль. А якщо й **знають**, то лише свій (Вінницька газета, 09.02.2018, с. 7).*

Стилістичні функції антонімів не обмежуються вираженням контрасту. Їх використовують як «яскравий виражальний засіб, що відображає певні особливості світосприйняття автора» [Ніколаєнко, 2011, с. 167], напр.: *Коли йдуть із життя найважливіші люди, собаки **довго винюхують їхню присутність на землі і довго винюхують їхню присутність на небі** (Цікава газета на вихідні, 16.07.2020, с.5); Нині маємо не **громадянський** конфлікт, а саме **військовий** конфлікт зі збройними силами Російської Федерації (Голос України, 24.06.2020, с. 4).*

Отже, синонімічні й антонімічні повтори є активно вживаними в мові сучасної української преси. Їх використовують здебільшого для доповнення і збагачення думки висловленого шляхом нагромадження низки лексем. Серед функційних особливостей уживання синонімічних й антонімічних повторів простежуємо поглиблення й деталізацію змісту висловлення, створення контрасту, сприяння концентрації уваги читача.

2.1.5. Повтор у заголовку і повтор заголовка в тексті

У мові сучасних українських газет виокремлюємо два види повтору щодо розташування – *повтор у заголовку і повтор заголовка в тексті*. Заголовок є першочерговим актуалізатором газетного повідомлення. Від його

інформативності, виразності й експресивності залежить не лише правильне розуміння публікації, а й бажання / небажання її читати. Саме тому журналісти використовують різні засоби привернення уваги читача з першого елемента газетного тексту – заголовка.

Повтор у заголовку – досить яскраве явище в українській газетній періодиці. Цей засіб робить заголовок цікавим ще до прочитання тексту, містить відтінки протиставлення, роздуму, інтриги [Горобець, 2019, с. 104]. Пор. заголовки: *Про майбутнє країни без майбутнього* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 4); *У межах безмежного* (Вінницька газета, 08.12.2017, с. 20); *Без здорової нації не буде здорової країни* (Голос України, 23.06.2020, с. 1); *Ріка життя пливе через життя* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 11); *Я ховаюся не за словами, а в словах* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 12). Як бачимо, значення протиставлення реалізується здебільшого через використання прийменника й префікса *без*: *майбутнє без майбутнього, без здорової... не буде здорової, межі безмежного*, прийменника *через*: *життя... через життя*, а також за допомогою протиставного сполучника *а*: *не за словами, а в словах*.

Іноді в заголовках простежуємо семантику зіставлення, яка виникає через повтори лексем, як-от: *Доля і долі* (Дзеркало тижня, 20-26.08.2016, с. 1). Проте найактивніше в заголовках та підзаголовках повторюють стрижневі лексеми задля актуалізації предметів, дій, явищ. Пор. заголовки: *Битва за землю – битва за Україну* (Сільські вісті, 19.07.2019, с. 5); *Ми працюємо разом з вами. Ми працюємо для вас* (Подільська зоря, 18.07.2019, с. 6); *Що принесла і ще принесе українцям пенсійна реформа* (Вінницька газета, 13.10.2017, с. 3); *Питання, питання, питання* (Україна молода, 23-24.09.2016, с. 4) чи підзаголовки: *Танкіст – завжди танкіст* (Голос України, 20.06.2020, с. 6); *Полум'я гасять... полум'ям* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 4).

Аналізуючи подані речення з повторами, зауважимо, що в кожному контексті проступають певні мотиваційні чинники до дублювання лексем,

реалізуються ті чи ті авторські інтенції. Зокрема, поєднання іменника *доля* з його варіантом у формі множини свідчить про загальну долю суспільства, атмосферу, яка торкається кожного та водночас протиставляє їй долю окремої людини в контексті суспільної доби: ***доля і долі***. Завдяки влучному використанню повтору в заголовку автор досягає кульмінації, не називаючи одразу предмета розмови, спонукає на роздуми про життєві історії героїв статті та про загальний стан суспільства. Натомість повторення іменників та дієслів у різних словоформах *доля – долі* (число), *життя – через життя*, *полум'я – полум'ям* (відмінок), *принесла – принесе* (час) дає підстави стверджувати, що автор спрямовує реципієнта до активних розмірковувань. Інтригу в заголовку зреалізують також завдяки майстерному використанню трикрапки, що створює ефект обірваної фрази, прихованого змісту: ***питання, питання, питання..., полум'я гасять... полум'ям***. Цей розділовий знак, як бачимо, може бути в різних позиціях – наприкінці фрази чи всередині, розриваючи повторювані елементи, проте в обох випадках виконує ту саму стилістичну роль.

Останнім часом дедалі помітнішою стає тенденція до експресивізації заголовків, які містять повтори. Цього досягають найчастіше шляхом використання риторичних питань чи окличних речень, оскільки питання створює ефект безпосереднього живого спілкування, а окличні речення яскраво передають емоційну атмосферу мовця реципієнтові. Пор. заголовки: ***Обіцянки? Які обіцянки?*** (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 5); ***На думку ЄС – ще молодий, на думку ООН – вже ні!*** (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 20); ***Гол, знову гол, ще один гол!*** (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 27). В останньому окличному реченні бачимо імітацію футбольного матчу, де повтором *гол, знову гол, ще один гол* виражено емоційний вигук коментатора, уміщений у заголовковий комплекс.

Повтор заголовка в тексті сприяє актуалізації змісту, експресивізації викладу. Заголовок може перегукуватися з лідом, зачином, основною частиною чи кінцівкою. На думку Л. Солодкої, цей компонент повторюється

для «посилення виразності газетного матеріалу, привернення додаткової читацької уваги до змісту статті» [Солодка, 2011, с. 269]. Дослідниця виділяє лексичний, семантичний і комбінований повтори, які бувають одиничними, кільцевими і наскрізними [Солодка, 2011, с. 271].

У нашій роботі, з огляду на обстежений матеріал, виокремлюємо різні види лексико-синтаксичного повтору заголовка в тексті: тотожний, повтор заголовка із синтаксичним поширенням, синонімічний повтор заголовка.

Тотожні лексико-синтаксичні повтори передбачають точне відтворення заголовка (підзаголовка) у власне публікації, бувають здебільшого *одиничними*. Пор. заголовки і власне контексти: заголовок **«Вилами по воді...»** *Тож нічого ще остаточно не вирішено, як кажуть – вилами по воді писано* (Сільські вісті, 19.07.2019, с. 1); заголовок **«Сім кіп нажав Прокіп...»** *Жнива саме у розпалі, тому кажуть: «Сім кіп нажав Прокіп»* (Порадниця, 18.07.2019, с. 5); заголовок **«Спочатку були коні»** *Словом, у Анни спочатку були коні, а вже потім – живопис, хоча хист до малювання був помітний з дитинства* (Вінницька газета, 13.10.2017, с. 8); заголовок **«З рубцем на серці, але з вірою в добро»** *Із рубцем на серці, але з вірою в добро Цезарія навчалася в Одесі – здобувала професію штукатура* (Вінницька газета, 14.07.2017, с. 7); заголовок **«Хочу, щоб кожен, хто тут живе, зрозумів, що Тяжилів – це круто!»** *Хочу, щоб кожен, хто тут живе, зрозумів, що Тяжилів – це круто!* (Місто, 21.06.2017, с. 6); заголовок **«Мікрохвильовку чекали більше місяця»** *Мікрохвильовку чекали більше місяця* (Газета по-українськи, 19.07.2019, с. 4); заголовок **«Ревани перестав бути страшилкою – він має імена і номери законопроектів»** *Ревани перестав бути страшилкою – він має імена і номери законопроектів* (Газета по-українськи, 19.07.2019, с. 11); заголовок **«Коронна фраза Бедзіра»** *Коронна фраза П. Бедзіра – «вірити в себе»* (Голос України, 19.01.2019, с. 14); заголовок **«Підписано угоду про зону вільної торгівлі з Ізраїлем»** *Україна та Ізраїль підписали угоду про зону вільної торгівлі з Ізраїлем* (Голос України, 23.01.2019, с. 5); заголовок **«Гаманці українців стануть**

важчими» Гаманці українців стануть важчими за рахунок збільшення в них металу (Вінницька газета, 25.01.2019, с. 3); заголовок *«Шукають ринки збуту» Дедалі більше підприємств Херсонщини шукають ринки збуту для своєї продукції (переважно сільськогосподарської) за кордоном* (Голос України, 25.01.2019, с. 10); заголовок *«Спростити голосування для внутрішньо переміщених осіб на всіх виборах» Рішення парламентського комітету вже привітала європейська спільнота, яка не раз закликала Верховну Раду спростити голосування для внутрішньо переміщених осіб на всіх виборах* (Голос України, 24.01.2019, с. 2); заголовок *«Вустами і пензликами дітей глаголить істина» А вустами і пензликами дітей, як відомо, глаголить істина* (Голос України, 24.01.2019, с. 4); підзаголовок *«Президент не мав більшості. Вона була хиткою» Президент не мав більшості. Вона була хиткою* (Газета по-українськи, 19.07.2019, с. 7); підзаголовок *«Журналістика – це професія: як лікар, як вчитель» Хоча б хто що казав, журналістика – це професія: як лікар, як вчитель* (Голос України, 19.01.2019, с. 14); підзаголовок *«Таких людей потрібно ізолювати» Таких людей потрібно ізолювати на довгий термін й утримувати в камерах-одиночках, аби до них прийшло розуміння злочину і каяття* (Газета по-українськи, 19.07.2019, с. 10).

Автори газетних публікацій використовують тотожний повтор заголовка чи його частини в тексті для підсилення важливості основної ідеї. Реципієнт, читаючи ту саму фразу двічі, автоматично звертає увагу на стрижневі елементи, які повторюються в тексті і в заголовку (підзаголовку). Напр.: заголовок *«Можуть закрити курорти» При подальшому поширенні хвороби в країні можуть закрити курорти, прогнозують у Міністерстві охорони здоров'я* (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 2); заголовок *«Вийти з хати не могли, бо води було по шию» Вийти з хати не могли, бо води було по шию* (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 1); підзаголовок *«Несправедливо люстрованим компенсуватимуть 17 тисяч гривень»*

Несправедливо люстрованим компенсуватимуть 17 тисяч гривень (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 6).

Тотожний повтор заголовка (підзаголовка) в контексті публікації нерідко поширюється другорядними членами речення, ускладнюється однорідними чи відокремленими членами речення. Пор. заголовок **«Імхотеп – той, хто бачить»** і текст публікації *На посаді верховного жреця геліополя Імхотеп мав сакральне ім'я Ур Мау, що перекладається як «той, хто бачить»* (Історія плюс, 06.2020, с. 22); підзаголовок **«Не зміг представити чіткого бачення, куди має рухатися система освіти»** і власне контекст *А на засіданні профільного комітету він не зміг представити чіткого бачення, куди має рухатись система освіти й науки* (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 5); підзаголовок **«Очі в нього завжди були трохи сумні»** і текст публікації *Проте очі в нього завжди були трохи сумні* (Історія плюс, 06.2020, с. 9); підзаголовок **«Це була дуже красива жінка»** і контекст *Я бачила її тільки на фотографіях, але можу сказати, що це була дуже красива жінка* (Історія плюс, 06.2020, с. 8); підзаголовок **«Повернувся ледве живий»** і власне контекст *Щойно повернувся ледве живий, то його відразу ж схопили й відправили туди само, звідки він ледве дістався Криниці* (Історія плюс, 06.2020, с. 22). Поширені чи ускладнені тотожні повтори переважно використовують задля конкретизації змісту висловленого або збереження інтриги, оскільки влучний уривок фрази в заголовку привертає увагу читача, викликає зацікавлення, бажання ознайомитися з текстом публікації. В основній частині тексту читач натрапляє на уточнення, підтвердження чи заперечення думки, анонсованої в заголовку.

Досліджуваний мовний матеріал дає змогу виокремити повтор заголовка із синтаксичним поширенням як один з основних засобів конкретизації змісту висловленого. Пор.: заголовок **«Є діти, які погано знають мову, їм важко висловлювати думки, але вони не проти вчитися»** і фраза з тексту *Там справді є діти, які погано знають українську, їм важко висловлювати думки, але вони не проти вчитися* (Газета по-українськи,

02.07.2020, с. 15). У поданій ілюстрації заголовок повторюється не дослівно, а з синтаксичним поширенням – обставиною *там*, яка має прихований протиставний ефект: *тут – там*, тобто йдеться про абсолютно інші ознаки, принципи, погляди, умови, ніж на території автора публікації, а також обставиною *справді*, яка, підсилюючи зміст висловленого, переконує читача в правильності твердження. Шляхом використання протиставлення, вираженого обставиною *там*, автор викликає в читача бажання об'єднатися з тими, хто перебуває на іншому боці, надати їм підтримку.

Повтор заголовка (підзаголовка) із синтаксичним поширенням буває виражений різними синтаксичними засобами, зокрема, однорідними членами речення (*слава стала ширитися у мистецьких колах*), підрядними порівняльними реченнями (*ніби пройшла пожежа*), іншими частинами складнопідрядних речень (*доки набереться навичок керівництва країною*) тощо: заголовок «*Слава дійшла до Парижа*» і власне контекст *Таким чином слава про Никифора стала ширитися у мистецьких колах, а незабаром дійшла до Парижа* (Історія плюс, 06.2020, с. 18); підзаголовок «*У хаті все в білому. Миєш-миєш, а воно не змивається*» і власне контекст *В хаті намул, ніби пройшла пожежа, і все в білому. Миєш-миєш, а воно не змивається* (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 1); підзаголовок «*Усі розуміли – Президент не має досвіду. Дають час*» і власне контекст *Усі розуміли – Президент не мав досвіду. Дають час, доки набереться навичок керівництва країною* (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 5).

Як засвідчує обстежений матеріал, журналісти досить активно використовують лексико-синтаксичні повтори заголовка з синтаксичним поширенням, щоб надати читачам додаткову інформацію, уточнити чи розширити зміст висловлення. Пор.: заголовок «*Уже й картопля – делікатес*» і фраза з тексту *З «другого хліба» картопля на Херсонщині перетворюється на делікатес* (Голос України, 19.01.2019, с. 19); заголовок «*Олександр Сич відзначений орденом «За заслуги»*» і фраза з тексту *Голова Івано-Франківської обласної ради, заступник голови Всеукраїнського*

об'єднання «Свобода» з питань ідеології Олександр Сич нагороджений орденом «За заслуги» III ступеня (Голос України, 25.01.2019, с. 17); заголовок «Вінницю «засіяли добром»» і фраза з тексту *У Центральному міському парку відбувся спільний концерт «Засіємо добром», який підготували виконавці з близько 30 творчих колективів регіону* (Вінницька газета, 18.01.2019, с. 7); заголовок «У Венесуелі – політична криза» і фраза з тексту *У Венесуелі з динамічною швидкістю набирає обертів політична криза* (Голос України, 25.01.2019, с. 9); заголовок «Кількість видань скоротилася вдвічі» і фраза з тексту *Ну а те, що вдвічі скоротилась кількість місцевих друкованих видань, і майже скрізь щезло районне проводове радіо – це окреме «досягнення» реформи* (Голос України, 25.01.2019, с. 14); заголовок «Командувач ООС С. Наєв: Кремль готується до повномасштабного наступу» і фраза з тексту *За інформацією командувача Об'єднаних сил Сергія Наєва, РФ готується до повномасштабного наступу на Україну* (Голос України, 25.01.2019, с. 17); заголовок «Новий паспорт – у будь-якому відділенні Прозорого офісу» і фраза з тексту *У Вінниці відтепер можна оформити паспорт нового зразка у будь-якому відділенні Прозорого офісу* (Вінницька газета, 11.01.2019, с. 1); заголовок «Профілактика харчових отруєнь» і фраза з тексту *З метою профілактики інфекційних захворювань і харчових отруєнь Вінницьке міське управління ГУ Держпродспоживслужби у Вінницькій області рекомендує чітко дотримуватись технології приготування їжі* (Вінницька газета, 28.12.2018, с. 32); підзаголовок «...гімн лунав над сивим Інгулом» і фраза з тексту *Пролунав він [гімн – І. Х.] і над водами сивого Інгулу під час акції «Голос Єдності» з Центру України, коли відразу на трьох мостах Кропивницького юнаки й дівчата, тримаючи синьо-жовті прапори, стрічки та рушники, утворили символічні живі ланцюги єдності* (Голос України, 24.01.2019, с. 5); заголовок «Міноборони визначилося з пріоритетами фінансування» і фраза з тексту *Міністерством оборони на цей рік визначено основні*

пріоритети фінансування (Голос України, 24.01.2019, с. 20); заголовок *«Дезинфікують... тролейбуси»* і фраза з тексту *Тож у період підвищеної захворюваності чернігівські тролейбуси дезинфікують спеціальним розчином* (Голос України, 23.01.2019, с. 6); заголовок *«Господь зберіг його для України»* і фраза з тексту *Міг би стати і Патріархом, але Господь, очевидно, вирішив зберегти Митрополита Філарета для рідної України* (Голос України, 23.01.2019, с. 10); заголовок *«Завтра зробити більше, ніж учора»* і фраза з тексту *Будуть нові дні і нова історія, адже 25-річчя – це ще й нагадування про те, що завтра нам треба зробити ще більше, ніж було зроблено вчора* (Голос України, 23.08.2016, с. 10); заголовок *«Медвечук може зайняти місце в політиці України, тільки якщо Зеленський піде на домовленості з Кремлем»* і фраза з тексту *Він може зайняти вагоме місце у політиці України, тільки якщо Зеленський піде на кулуарні домовленості з Кремлем* (Газета по-українськи, 19.07.2019, с. 9).

До синонімічних повторів заголовка (підзаголовка) в тексті належать повтори з використанням лексичних і контекстуальних синонімів, перифраз, а також речень, у яких повторювані лексеми змінюють свою синтаксичну роль, повністю зберігаючи зміст. Пор.: заголовок *«Потрібно знати, які причини призвели до поразки УНР»* і *Нам сьогодні, як ніколи, потрібно пам'ятати, які причини й обставини призвели до поразки УНР* (Голос України, 22.01.2019, с. 5); підзаголовок *«З'єднали береги Ужа стометровим прапором»* і *Далі колона рушила до пішохідного мосту, щоб вже традиційно сполучити береги Ужа синьо-жовтим стягом-прапором, чії кольори єднують мільйони українців по всьому світові* (Голос України, 24.01.2019, с. 5); заголовок *«Тиса» виграє гранти для Закарпаття»* і *ЄОТС «Тиса» успішно виграє надзвичайно важливі для найзахіднішого українського регіону грантові проєкти* (Голос України, 25.01.2019, с. 9); заголовок *«Документ наближає Україну до членства в НАТО»* і *Коментуючи роботу над документом, Іванна Климпуш-Цинцадзе назвала його революційним і таким, що практично наближатиме Україну до*

членства в Північноатлантичному альянсі (Голос України, 23.01.2019, с. 3); заголовок *«Щедра українська земля народжує чимало талантів»* і *Щедра українська земля народжує чимало таких Карабулів ... по-своєму талановитих* (Голос України, 27.06.2020, с. 6); заголовок *«На головній ялинці згасли вогні»* і *Головна ялинка міста загасила свої вогні* (Вінницька газета, 18.01.2019, с. 6); підзаголовок *«На «Марш волі» вийдуть сотні захисників»* і *Вийти на «Марш волі» зголосилися сотні українських захисників* (Газета по-українськи, 19.07.2019, с. 11); заголовок *«Усе лише починається»* і *Отож, із введенням у дію закону про українську мову боротьба за неї тільки починається* (Сільські вісті, 19.07.2019, с. 5); заголовок *«Лінія зіткнення – під контролем»* і *У штабі ООС запевнили: наші захисники продовжують контролювати противника на лінії зіткнення, дотримуючись при цьому умов припинення вогню* (Голос України, 24.01.2019, с. 20).

Кільцеві лексико-синтаксичні повтори вирізняються повторенням заголовка наприкінці публікації. У такий спосіб повторювані компоненти утворюють своєрідне «кільце». Початок і кінець тексту – це дві сильні позиції, які найкраще запам'ятовує читач. Такі повтори «виконують організаційну, інтеграційну функції, постійно утримують увагу реципієнта на темі повідомлення» [Соколова, 2002, с. 102], проте в мові газет досліджуваного періоду трапляються зрідка. Напр.: заголовок *«Чорна хмара над Європою»* і контекст *Отже, над Європою нависала чорна хмара монголо-татарської навали. Утім, історія має властивість повторюватися, і на нашу Батьківщину знову посунули чорні хмари зі сходу* (Вінницька газета, 06.10.2017, с. 9); заголовок *«Як 25 школа перемогла скептиків і зламала стереотип»* і контекст *Просто діє стереотип: початкова школа – це для маленького села... Але це тільки стереотип. Сподіваюся, ми успішно його зламали* (Вінницька газета, 06.10.2017, с. 4).

Натомість на шпальтах сучасних українських газет досить активні наскрізні лексико-синтаксичні повтори заголовка в тексті. Вони трапляються

в різних частинах публікації й актуалізують зміст висловленого, час від часу привертаючи увагу читача до стрижневих понять. Напр.: заголовок **«Невипадкова зустріч»** і речення з тексту *Тоді вони вже зрозуміли, що разом – єдине ціле, і їхня зустріч не була випадковою. Невипадковою була зустріч із Валентиною Володимирівною Шкуратюк, учителем молодших класів СШ №5 ... І, звичайно, невинковою була зустріч із Аллою Чекасиною – творцем і художнім керівником колективу «Шоу-студія «Азарт», де допомагають розвиватися талановитим дітям* (Голос України, 02.02.2017, с. 11); заголовок **«Боротьба за дитячу душу»** і речення з тексту *Ця книга про боротьбу за дитячу душу, яку педагоги не програли, хоча й не виграли «бліцкригом». Боротьбу важку, виснажливу, але таку потрібну суспільству і Богові, про людську велич і ницість, силу духу і безсилля, любов і ненависть, красу і потворність, надію і страх...* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 15); заголовок **«Таргани та мурашки»** і речення з тексту *Тобто викликає мурашки на шкірі й будить тарганів у голові. Додам: таргани – це філологічне, а мурашки – ліричне* (Літературна Україна, 13.04.2017, с. 15); заголовок **«Сільський розвиток – у фокусі державної політики»** і речення з тексту *Сільський розвиток – це доволі складний виклик і водночас – прагматичне завдання. ... Сільський розвиток – це безумовний пріоритет і вагома складова аграрної політики* (Вінницька газета, 14.07.2017, с. 3).

Якщо заголовок за структурою дво-, три- чи кількомакомпонентний, то в тексті можемо спостерігати повтор як усієї фрази, так і окремих її елементів. Такий повтор заголовка відображає основну проблему публікації і дозволяє адресату повніше й дохідливіше пояснити свої погляди на ту чи ту проблему [Афанасенко]. Використовуючи частковий лексико-синтаксичний повтор, який полягає в повторенні частини заголовка в тексті, автори газетних публікацій розраховують на розкриття основної думки у свідомості реципієнта через виникнення в ній певних прихованих відношень. У такому разі заголовок не повною мірою розкриває зміст тексту, чим привертає увагу читача до прихованої проблеми. Пор.: заголовок **«Інтелектуал, трудівник з**

поліської глибинки» і контекст *І що більше їх читала, то більше хотілося розповісти читачам про таку віддану Полісся високomorальну людину, інтелектуала, трудівника* (Голос України, 23.01.2019, с. 12); заголовок *«Новорічні зустрічі» юних футболістів»* і контекст *Десятий ювілейний відкритий турнір «Новорічні зустрічі» з футзалу провели у Вінницькому міському Палаці дітей та юнацтва ім. Лялі Ратушиної* (Вінницька газета, 18.01.2019, с. 10); заголовок *«Пропонують повернутися до старого порядку сплати акцизного податку на тютюнові вироби»* і контекст *На думку авторів законопроекту, розв'язати проблему можливо, повернувшись до старого порядку сплати акцизного податку – протягом 10 календарних днів* (Голос України, 25.01.2019, с. 3); заголовок *«Калинівська біда: чому сталося те, що сталося, і як вінничани виявили єдність»* і контекст *Але ще до того експерти взялися з'ясовувати, чому сталося те, що сталося* (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 2).

Досить часто автори допускають гру слів, використовуючи перифраз, алегорію, символіку, лозунги, протиріччя. Такі контексти інтригують читача. Пор.: заголовок *«Назустріч щастю: пташка вирвалася із клітки»* і лід *Пташка, яка вилетіла з клітки, символізує душевний стан героїні – вона вирвалася із полону домашнього насильства* (Цікава газета на вихідні, 25.06.2020, с. 6); заголовок *«Борись за українське! – Порошенко закликав вимагати українських субтитрів від світових «китів кіно»* і фраза з ліду *«Борись за українське!» – закликав Петро Порошенко* (Цікава газета на вихідні, 25.06.2020, с. 3); заголовок *«Відеоролики про нетипову типову Донеччину»* і лід *«Нетипова типова Донеччина» – таку назву має низка короткометражних стрічок, що їх створюють в області* (Голос України, 19.06.2020, с. 9); заголовок *«Мали шанс побудувати державницьку еліту»* і фраза з ліду *Наш [закон – І. Х.] діє шостий рік і дав результати: шанс побудувати нову державницьку еліту* (Газета по-українськи, 02.07.2020, с. 6). Як бачимо, частковий повтор виражає здебільшого прихований зміст чи ідею, ненав'язливо акцентуючи на основних моментах.

Поширеним на сьогодні явищем є використання в газетних заголовках цитат із виступів, інтерв'ю відомих політичних, громадських і культурних діячів. У словнику-довіднику «Журналістика» визначено, що цитати виконують «функції ілюстрації, аргументування чи підтвердження власної авторської позиції» [Журналістика ..., 2013, с. 295]. І. Завальнюк зазначає, що «усталеними є два види цитації: прямий і непрямий (трансформований). Перший – це уведення до авторського тексту цитати в незмінній формі або ж самостійне використання її в ролі заголовка» [Завальнюк, 2016, с. 201]. Зазначаючи в заголовку імена та прізвища відомих людей, публіцисти звертають увагу читача на того, хто розповідає, тобто не демонструючи свого «я», прагнуть посилити значущість розповіді певної особи. Напр.: заголовок *Юрій Луценко: «Настане час, коли ми посадимо всіх причетних до насилля на Майдані»* і початок тексту *Настане час, коли ми посадимо всіх, хто відповідає за насилля на Майдані проти мирних демонстрантів* (Голос України, 23.01.2019, с. 7); заголовок *Віра Барінова-Кулеба: «Хочу весняного простору, щоб радісним кольором намалювати вивершені звуки життя»* і початок тексту *Хочу весняного простору, щоб радісним кольором намалювати вивершені звуки життя* (Голос України, 19.01.2019, с. 12). Натомість у заголовках, де не названо автора вислову, журналісти привертають увагу до змісту, розгортають тему публікації. «Роль цитат у медіатекстах, – зазначає В. Каленич, – різна: вони розкривають, підтверджують або спростовують, експліцитно чи імпліцитно відображають сенс повідомлюваного, увиразнюють його [Каленич, 2017, с. 167]. Напр.: заголовок *«Куди б ми не їздили, в опозиції і влади є спільний порядок денний...»* і текст *«Куди б ми не їздили, в опозиції і влади є спільний порядок денний, і всі українські політики стоять на цих позиціях», – наголосила вона* (Голос України, 25.01.2019, с. 9); заголовок *«Наш головний капітал – довіра людей»* і текст *Не говоритиму про те, якою ціною вона нам дається, але твердо переконаний, що довіра людей – наш головний капітал* (Вінницька газета, 11.01.2019, с. 2); заголовок *«Повертаються до якісного*

життя» і текст «Вони повертаються до якісного життя, соціалізуються, навчаються, раніше це було для них недоступно», – зауважив Олександр Савченко (Голос України, 25.01.2019, с. 10); заголовок «Дніпро має потенціал стати українською Міссісіпі» і текст «Дніпро має достатній потенціал, щоб стати українською Міссісіпі», – вважає Борис Козир (Голос України, 24.01.2019, с. 2); заголовок «Служити народові – то служити Богові» і текст Видатний український православний ієрарх митрополит Іларіон (Огієнко): «Служити народові – то служити Богові» (Голос України, 24.01.2019); заголовок «Ми єдині та вільні. І жодна імперія не зможе нас розділити» і текст «Ми єдині та вільні, – резюмував глава держави. – І жодна імперія не зможе нас розділити» (Голос України, 23.01.2019, с. 3); заголовок «Підрозділи рятувальників мають комплектуватися всім необхідним» і текст Наша позиція залишається незмінною – підрозділи ДСНС мають комплектуватися всім необхідним. Від цього залежить безпека самих рятувальників (Голос України, 25.01.2019, с. 3); заголовок «Біль і вдячність спонукають пам'ятати всіх» і текст «Біль і вдячність спонукають нас пам'ятати про всіх, хто віддав своє життя за свободу і незалежність України ...», – сказав Петро Порошенко (Голос України, 22.01.2019, с. 2); підзаголовок «Свобода слова сьогодні залежить ... від грошового мішка» і текст Нинішня ж медіаспільнота на своїй власній шкурі відчула, що свобода слова сьогодні залежить, як сказав колись класик, від грошового мішка (Голос України, 19.01.2019, с. 14); заголовок «Коли ангели повертаються на Батьківщину, це неспроста...» і текст «... Вони два ангели. А коли повертаються ангели, це неспроста», – додала Ніна Матвієнко, висловивши впевненість у тому, що перепоховання Олеся на Батьківщині дає надію на духовний ренесанс України (Літературна Україна, 09.02.2017, с. 2); підзаголовок «Я любив вас усіх, та найбільше любив Україну» і текст Вгорі, поруч із вибитими рисами обличчя, вигравірувані слова з відомої пісні «я любив вас усіх, та найбільше любив Україну» (Голос України, 27.06.2020, с. 4).

Отже, лексико-синтаксичний повтор, який активно функціює в заголовках газетних публікацій, дає змогу читачеві зосередити увагу на внутрішніх, подекуди й прихованих проблемах, на яких наголошує автор, додатково позначаючи нагальні суспільні питання. На підставі обстеженого матеріалу виділено два види повтору заголовка: повтор у заголовку та повтор заголовка в тексті. Повтор у заголовку містить стилістичні відтінки протиставлення, рідше – зіставлення, роздумів, інтриги й реалізується через використання різних іменникових, прикметникових, дієслівних тощо словоформ, застосування заперечних часток, прийменників, уживання трикрапки як розділового знака, що вказує на прихований зміст та ін. Повтор заголовка в тексті використовують для актуалізації змісту повідомлення. Крім одиничного, кільцевого й наскрізного лексико-синтаксичних повторів, виділяємо повтор заголовка-цитати – прийом, який журналісти досить активно використовують у рекламних цілях.

2.2 Синтаксичний повтор у системі різнорівневих повторів

2.2.1 Синтаксичні конструкції з повтором субстанціальної синтаксеми

У мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст. активно використовують синтаксичні конструкції з повтором субстанціальних синтаксем, які мають специфічне семантико-стилістичне забарвлення. Їхнє функційне навантаження здебільшого пов'язане з концентрацією уваги читачів на важливих компонентах повідомлення. Як лінгвістичний феномен субстанціальні синтаксеми потребують детального вивчення задля влучного використання в ролі стилістичних засобів мови. У сучасних аналітичних, інформаційних, художньо-публіцистичних газетних жанрах помітне вживання повторів субстанціальних синтаксем як у монопредикативних, так і в поліпредикативних реченнях.

У сучасному українському мовознавстві специфіку функціонування субстанціальних синтаксем-поширювачів досліджували І. Вихованець,

К. Шульжук [Вихованець, 1993; Шульжук, 2010], продовжують вивчати К. Городенська, А. Загнітко, Н. Іваницька, О. Межов, М. Мірченко, М. Плющ [Городенська, 1991; Загнітко, 2011; Іваницька, 2012; Межов, 1998; Мірченко, 2004; Плющ, 2018] та ін. На думку науковців, предикат має валентність, значення якого дає змогу поєднуватися з різними типами, кількістю субстанціальних і вторинних предикатних синтаксем. Субстанціальні синтаксеми кваліфікуємо як «синтаксеми семантично простого елементарного речення, що передають значення реальної предметності» [Шульжук, 2010, с.199]. Залежно від виду і валентності предикатної синтаксеми виокремлюють такі види субстанціальних відношень і відповідних синтаксем: суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні й локативні (Додаток В, рис. 2).

Субстанціальні *суб'єктні* синтаксеми – це синтаксеми, які називають активного виконавця дії або пасивного носія стану, процесу, ознаки. У мові газет означеного періоду таких синтаксем засвідчено 32 % від загальної кількості повторюваних субстанціальних синтаксем (Додаток Д, діаграма 1). Переважають повторювані суб'єктні синтаксеми дії, якісної ознаки й кількісної ознаки. Повторювана суб'єктна синтаксема процесу – рідкісне явище в мові досліджуваних газет.

Повторювана субстанціальна синтаксема у функції *суб'єкта дії* за морфологічним вираженням є переважно займенниковою, напр.: *Хтось* приймає документи лише поштою, а *хтось* – у дерев'яну урну. *Хтось* запрошує на засідання робочих органів, а *хтось* не повідомляє навіть про час та місце розгляду питання (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016, с.1–2); Час минав, ситуація на фронті змінилася, кількість переселенців зменшувалася, *хтось* повернувся додому, *хтось* почав пускати коріння на новому місці (Голос України, 17.08.2016, с. 6). Повтор підметів, виражених неозначеним займенником *хтось*, узагальнює зміст висловленого, наголошує, що це стосується кожного. У такий спосіб журналіст робить позицію читача активною, не відмежованою від змісту статті, спонукає його бути

безпосереднім учасником подій, описуваних у публікації, відчувати відповідальність за них, співпереживати. У пропонованих вище реченнях помітний певний ефект протиставлення, підсилений протиставним сполучником *а*, що вказує на широке коло суб'єктів із різною соціальною поведінкою.

Повтор синтаксеми у функції *суб'єкта процесу* – досить рідкісне явище у мові досліджуваних газет. Це, очевидно, можна пояснити певною пасивністю такого суб'єкта, а отже, й відсутністю потреби зосереджувати на ньому увагу читача. Напр.: *Отак відчитується мотивація образності: мандрівка тілом і мандрівка містом переплітаються...* (Літературна Україна, 01.06.2017, с. 7).

Повтор синтаксеми у функції *суб'єкта якісної ознаки* є досить сильним експресивним чинником у мові проаналізованих текстів. Він характеризується вживанням тотожних іменників або займенників у поєднанні з якісними, рідше – з відносними прикметниками: *Брехня літературна, як і брехня ідеологічна, може бути вимушеною і добровільною* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 6); *Настала ніч на 8 квітня. Додам, що для поляків то була особлива ніч, пасхальна* (Літературна Україна, 22.06.2017, с. 6); *Хто залишався в неперспективному, далекому селі – пропадай. Віднині ти нікому не потрібний. Ти приречений разом зі своїм фатальним селом. Твоє село і ти – неперспективні!* (Літературна Україна, 23.02.2017, с. 11).

Синтаксема у функції *суб'єкта кількісної ознаки* не вказує на кількість безпосередньо, тобто не містить числівника. Відтак, лише в контексті можна зрозуміти кількісну ознаку: *мало які події* – таких подій небагато, *а тим більше події історичні* – має відтінок мінімальної кількості чи відсутності загалом, *процес тривалий* – вимагає багато часу, *процес дорогий* – потребує витрачання значних коштів: *З досвіду років, що минають, мало які події, а тим більше події історичні, залишаються незмінними у сприйнятті суспільства в цілому і кожної людини зокрема* (Україна молода, 23.08.2016,

с. 4); *Нині триває **процес** передачі закладів професійної освіти з державної у комунальну власність. Однак цей **процес** тривалий і дорогий, потребує значних кошторисних видатків* (Освіта України, 06.11.2017, с. 5).

Услід за І. Вихованцем, К. Шульжуком, об'єктну синтаксему кваліфікуємо як таку, що позначає предмет, на який спрямована дія, процес чи стан [Вихованець, 1993, с. 139; Шульжук, 2010, с. 200]. Відповідно до природи предиката виділяють п'ять семантичних варіантів об'єктної синтаксеми: об'єкт дії, об'єкт якісної ознаки, об'єкт процесу, об'єкт стану, об'єкт локативного предиката дії [Шульжук, 2010, с. 200].

Серед аналізованих конструкцій із повтором у мові українських газет 2016-2020 рр. значну частину 48 % від загальної кількості субстанціальних синтаксем) становлять повтори *об'єкта дії* (Додаток Д, діаграма 1). У цій позиції можуть бути назви істот і неістот здебільшого в родовому чи знахідному відмінках без прийменника. Найпоширенішими є повторювані об'єктні синтаксеми, які мають додаткове підсилювальне значення і виконують уточнювальну функцію. Напр.: *Зустріч героїв на березі моря (на березі часу) запам'ятовується виболеними суперечками, відвертими, інколи непримиренними дискусіями, наполегливим шуканням **істини**. Саме **істини**, а не правди, бо в кожного – вона своя* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *Тележурналістика – це мистецтво, яке поєднує **слово й візуальність**, **слово й візуальну** картину життя* (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 6); *Було б смішно думати, що Путін прибув до Криму лише для того, щоб дивитися **кіно**. Але якщо все ж «**кіно**», то зовсім іншого ґатунку і формату* (Україна молода, 19–20.08.2016, с. 13); *Він любив **ці гори**, людей **цих гір*** (Україна молода, 10.08.2016, с. 12). Подекуди задля уточнення, подання додаткової інформації автори використовують указівний займенник *цей (ця)* у непрямих відмінках або фразеологізовані сполуки на зразок *я маю на увазі: Україна проголосила **незалежність**, але хто цю **незалежність** визнає?* (Україна молода, 23.08.2016, с. 8); *Ми також активно супроводжуємо **зміни**, які передбачає концепція Нової української школи. Я маю на увазі*

зміни до державного стандарту шкільної освіти... [В. Кремень – І. Х.] (Освіта України, 13.11.2017, с. 11).

Зрідка завдяки використанню повторюваних елементів журналісти досягають завуальованого ефекту протиставлення, прихованого повторювальним єднальним сполучником *і*: *До цього* [не звинувачувати одне одного, а шукати компроміс – І. Х.] *я закликаю і громадян Росії, і громадян України* (Голос України, 31.08.2016, с. 7). Ще рідше трапляються повтори об'єкта дії у формі родового відмінка з прийменником, напр.: *На думку діаспори, зараз в Україні працює великий відсоток іноземців, який не завжди оправдовує очікування суспільства: «замість іноземних десантів треба робити десанти закордонного українства», – зауважив пан Ратушний* (Україна молода, 23.08.2016, с. 5).

Подекуди в мові української преси спостерігаємо використання повторюваного об'єкта якісної ознаки. Морфологічним вираженням його є іменниково-прийменникові сполуки іноді з атрибутивним синтаксичним поширенням. Пор.: *Він був сміливішим від мене, сильнішим від мене, кращим від мене. Він був нашим героєм* (Дзеркало тижня, 17–23.08.2016, с. 2); *Зелена аптека дешевіша за хімічні препарати, надійніша за хімічні препарати, безпечніша за хімічні препарати* (Порадниця, 18.07.2019, с. 5).

Об'єкт процесу – об'єкт, який залежить від предиката-назви процесу – малоактивний повторюваний компонент. У нижче поданому реченні в ролі такого об'єкта виступає лексема *очима*, яка залежить від процесуального дієслова *милювався*, а повторювана об'єктна синтаксема має додаткове емоційно-уточнювальне навантаження: *Він довго милювався її очима, очима, сповненими тепла й довіри* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 10).

Об'єкт стану зазвичай позначає назви істот чи неістот, які викликають певні почуття, емоції мовця, тобто якийсь стан, і мають суб'єктивний характер. Повторюваний об'єкт стану спрямований на виникнення співпереживання, співчуття у свідомості реципієнта. Пор.: *Мені шкода того*

дня, коли я побачила його вперше, дня, коли затьмарився світ і земля почала втікати з-під ніг (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 6).

Мовознавці І. Вихованець, К. Шульжук [Вихованець, 1993; Шульжук, 2010] виокремлюють також об'єкт локативного предиката дії, проте лексико-синтаксичного повтору такого об'єкта в мові аналізованих газет не виявлено.

Адресатна синтаксема називає особу, на яку конкретна дія здійснює певний вплив. У мові досліджуваних газет таких синтаксем засвідчено 4 % (Рис. 4). Порівняно з об'єктною, адресатна синтаксема не має розгалуженої системи морфологічного вираження, зазвичай вона виражена іменником (займенниковим іменником) у формі давального відмінка. Пор.: *Це не лист до вас, а крик душі колишніх політв'язнів! **Нам** перекривають дихання, нас позбавляють спілкування, а часто і самого існування! **Нам**, які боролися за Україну, **нам**, які були за ґратами десятки років, **нам**, яких катували, мордували, розпинали, принижували, убивали за те лише, що ми мріяли і боролися за повстання вимріяної, незалежної України! І роблять це неподобство ваші чиновники, ваші підлегли, ваші довірники* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 3). Як бачимо, повторення адресатної синтаксеми *нам*, імовірно, вживається задля акцентування на важливості адресата дії [Горобець, 2019, с. 11]. Ця адресатна синтаксема наголошувана, що підтверджує виділення її логічними паузами, а на письмі – комами. Наявність знаків оклику в кінці синтаксичних конструкцій підсилює експресивність висловлень. Такими акцентними й пунктуаційними засобами журналісти послуговуються, готуючи промови, використовуючи в них гасла, заклики тощо, спрямовані на піднесення загальної ідеї, насаджування власних думок і настроїв широкому загалу, що часто негативно впливає на здатність сприймача інформації адекватно оцінювати прочитане.

Інструментальна синтаксема, зауважує К. Шульжук, «указує на знаряддя чи засіб, за допомогою якого виконують дію» [Шульжук, 2010, с. 201]. У досліджуваних текстах таких синтаксем виявлено 4 % (Додаток Д,

діаграма 1) і встановлено, що засобом їхнього морфологічного вираження слугують іменники, вжиті у формі орудного відмінка. Напр.: *І тут Цаплієнко, як на мене, **способом** життя, **способом** дії – набагато ближчий до Кобзаря, ніж творці суто мистецьких «щебетань»* (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 6).

*Локативна синтаксема називає місце, напрямок і шлях руху. Морфологічне її вираження – іменник у формі місцевого відмінка з обов’язковим використанням просторового прийменника. Напр.: **Бути** художником – а значить, **бути** людиною – він міг тільки **в просторі** життя, **просторі** свого буття, **просторі** Карпат* (Україна молода, 10.08.2016, с. 12); *Ти можеш їхати і на першому, і **на другому поверсі** автобуса. Звичайно, всі люблять їздити **на другому поверсі*** (Освіта України, 13.11.2017, с. 9); *Успішне майбутнє нинішніх школярів можливе лише **в країні** без корупції. Розуміння необхідності будувати саме таку **країну** є одним із надбань Революції Гідності* (Освіта України, 18.09.2017, с. 11). У проаналізованих контекстах зафіксовано 12 % локативних синтаксем (Додаток Д, діаграма 1).

Отже, досліджуваний матеріал дає підстави стверджувати, що найпоширенішими в мові української преси 2016–2020 рр. є повтори об’єктних (48%) і суб’єктних (32%) субстанціальних синтаксем, що зумовлено їхньою семантикою і валентністю предиката.

2.2.2 Синтаксичні структури з повтором предикатної синтаксеми

Предикатні синтаксеми становлять змістову основу семантично елементарного простого речення і формують його структуру. Мовознавці І. Вихованець, К. Шульжук виділяють *первинні* й *вторинні* предикатні синтаксеми [Вихованець, 1993, с. 135–136; Шульжук, 2010, с. 188].

Первинну предикатну синтаксему кваліфікуємо як «синтаксему, яка своєю семантико-синтаксичною валентністю зумовлює кількісно-якісний склад субстанціальних синтаксем (що передають значення реальної

предметності) й окреслює семантичну структуру простих елементарних речень, у тому числі неелементарних конструкцій» [Шульжук, 2010, с. 195].

У сучасному українському мовознавстві первинні предикатні синтаксеми класифікують за двома критеріями: семантикою та частиномовною належністю предиката. І. Вихованець [Вихованець, 1993, с. 250–258], К. Шульжук [Шульжук, 2010, с. 195–199] та Л. Пришляк [Пришляк, 2002, с. 79–104] виділяють шість типів предикатних синтаксем за семантичним критерієм: предикати дії, предикати процесу, предикати стану, предикати якості, локативні предикати, предикати кількості (Додаток В, рис. 1). Цієї ж класифікації дотримуємося й ми в дисертаційній праці.

Тотожний повтор дієслівних предикатів дії створює ефект зображення довготривалості зазначених дій, напр.: *А коли всі разом сказали, що фестиваль завершено, глядачі понесли свій широкий захват додому, щоб потім годинами передивлятися фото і відео і згадувати, згадувати, згадувати* (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 8); *Того дня ми довго блукали алеями скверу і говорили, говорили, говорили...* (Моя сповідь, 12.08.2019, с. 13); *До гордої засніженої вершини ще йти та йти...* (Слово Просвіти, 15–21.08.2019, с. 7); *Майстерно плете* вінки наш Маестро [М. Рябий – І. Х.]. *Плете* вінки – заплітає (Літературна Україна, 17.04.2017, с. 12).

На противагу тотожному повторові дієслівних предикатів дії, антонімічний повтор характеризує коротку тривалість, швидку зміну подій. Пор.: *Буває, швиденько відкриє-закриє, щоб не можна було роздивитись фотографію* (Високий замок, 12–18.12.2019, с. 9). На коротку тривалість дії вказує ще й написання дієслів протиставної семантики через дефіс, що об'єднує дві протилежні дії в одну. Зрідка натрапляємо на контекстуальне протиставлення парадигматичних повторюваних предикатних синтаксем дії, напр.: *Сімнадцятирічна Раїса Шевчук – випускниця Одеського училища – того вікопомного ранку йшла зустрічати світанок, а зустріла ... війну* (Вінницька газета, 08.05.2020, с. 5); *Людам, які відпочивали або хотіли в цей*

період **відпочити**, сказали знайти собі інші бази відпочинку (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 3).

Досить поширеними в мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст. є тотожні подвійні повтори однорідних предикатних синтаксем дії, які мають додаткове підсилювальне значення і виконують *акцентуаційну* функцію. Закономірно, що такі повтори наголошують одночасно на двох взаємопов'язаних послідовних діях, напр.: *Той дістав її [цигарку – І. Х.], а коли побачив посинілі від холоду руки безхатька – **зняв** свої рукавиці й **віддав** йому. Ось так просто **зняв і віддав** чорні шкіряні рукавиці абсолютно незнайомій йому людині* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2); *Усе свідоме життя запитує своє серце: чи зможу **простити, забути? Простити? Не знаю... Забути? Ніколи!*** (Слово Просвіти, 15–21.08.2019, с. 15).

Повтор однорідних предикатних синтаксем дії може бути також парадигматичним, зреалізованим уживанням дієслів різних видових форм. Такий прийом дає змогу журналістам наголосити на змістовій важливості виконання названої дії. Пор.: *Приміром, розповідь про Героя України Ігоря Гордійчука – легендарного командувача операцією на Савур-Могилі, який дивом вижив... два місяці **боровся** за життя і **виборов** його* (Освіта України, 16.10.2017, с. 13); *Людяність і шляхетність, інтелектуальність і аристократизм у тих складних умовах **врятували** Рильського як особистість. А він сам **рятувався** у спосіб Божий – **рятуючи** інших* (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 14).

Ще активніше парадигматичний повтор зреалізовується дієсловами різних часових форм: минулого й теперішнього: *пройшли – проходять, втратила – **зараз** втрачає, посилала – **нині** посилає, потрудилися – **трудяться**, вимагала – вимагає **сьогодні***; теперішнього і майбутнього: *зустрічається – зустрінеється; йде – йтиме*. Іноді для увиразнення й акцентування на змісті висловленого журналісти підсилюють часові форми дієслів прислівниками *зараз, нині, сьогодні*, що створює подвійний ефект довготривалості дії, її постійності, стабільності. Пор.: *Питання всебічної*

допомоги бійцям, які **пройшли і ще проходять** горнило жорстокої війни, нині вкрай актуальне (Літературна Україна, 08.06.2017, с. 5); Після останнього Майдану країна вже **втратила Крим та зараз втрачає схід** (Україна молода, 23.08.2016, с. 4); Мовби епізоди й образи самої минувшини відбулися у воді дев'ятох Довбушевих криниць, ... наповнених цією живою водою, що **посилала**, а може, ще й **нині посилає** Дажбогу як віддяку за світло і тепло, духовну енергетику далеких предків гуцулів... (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 1); Василі потужно **потрудилися й трудяться** не лише на літературній ниві (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 1); Її поезію не просто хотілося читати, а й перечитувати, вона **вимагала** повернення. Як, власне кажучи, **вимагає** цього й сьогодні (Літературна Україна, 22.06.2017, с. 7); Росія **зустрінесться і вже зустрічається** з величезними проблемами, які їй розв'язати буде дуже важко (Голос України, 23.08.2016, с. 3); «Караван» Святослава Караванського дійсно **йде і йтиме** «поки живуть люди» (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 13).

Повтор первинної предикатної синтаксеми дії зі значенням модальності виявляється в сполучуваності модального дієслова з неозначеною формою, що становлять складений дієслівний присудок, або ж коли значення модальності впливає з контексту. Модальність у мові досліджуваних газетних публікацій виражає почуття морального обов'язку / моральної заборони: *Хіба йому, фарисею, **треба було вирішувати**, які історичні пласти цінностей і традицій нам шанувати і берегти. А **вирішував**, як і його попередники, коли цікавий і повчальний твір А. Сент-Екзюпері «Маленький принц» викидали з підручника, а на його місце вклеювали оповідь про Гаррі Поттера* (Літературна Україна, 23.02.2017, с. 15); *Потрібне чітке й однозначне визначення, за якими законами **мають діяти** наші і правоохоронці, які на фронті виконують бойові та спеціальні завдання, - за правилами війни чи законами проведення АТО. При цьому слід особливо підкреслити, що **діють** вони проти озброєного до зубів ворога* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 2); можливості / неможливості виконання дії,

процесу, наявності ознаки чи стану: *Революція, якою ви заслужено пишаєтеся, багато чого змінює, але уклад суспільства вона змінити не в змозі* (Голос України, 14.02.2018, с. 9); *Ні до, ні після цього український парламент не прийняв і не зможе прийняти* документа, який би мав таке юридичне і суспільне значення (Голос України, 27.06.2020, с. 3). Як бачимо, повтор предикатних синтаксем зі значенням модальності є активним виразником опозиції реальності й можливої чи неможливої через певні обставини дійсності. Така опозиція покликана впливати на почуття, викликати співчуття, співпереживання чи гордість у читача або ж спонукати його до активного аналізу помилок, що трапилися в минулому, задля уникнення їх надалі. Відтак, використання протиставлення *реальність / можлива реальність* впливає на свідомість реципієнта зсередини, змушуючи його перечитувати подану інформацію по-іншому.

Предикатна синтаксема *процесу* ставить суб'єкта у відносну пасивність, адже процес, пов'язаний із ним, відбувається відмежовано від його волевиявлення. Отже, повторювана предикатна синтаксема процесу перебуває в головній позиції, а сам суб'єкт – у другорядній. Журналісти використовують його для надання процесу, від якого залежить рух і розвиток суспільства, визначального значення. У мові газет досліджуваного періоду предикатна синтаксема процесу виражена або однаковими дієслівними формами (*формується, дається*), або відрізняється у різних повторюваних компонентах за особовими (*відчуваєш – відчуває, переживаєш – переживає*), часовими (*не зменшувалася – не зменшується – не буде зменшуватися*), родовими (*змінилася – змінилося*) формами; повторенням особових дієслів різного способу: наказового – *хай витримує*, дійсного – *витримувало*; інфінітива з одного боку й особової форми – з іншого: *ужитися – вживаються*. Напр.: *Ми повинні знати, що компетентність **формується** не тільки шляхом показу, розповіді, ілюстрацій: вона **формується** шляхом вправлення* (Освіта України, 13.11.2017, с. 9); *Єдність людини, рослини, води і неба – це щастя, що **дається** людським рукам, а через них **дається** нам*

(Культура і життя, 06.10.2017, с. 12); *Ненасильницьке спілкування – це здатність зрозуміти, що ти відчуваєш, які емоції переживаєш, і припустити, що відчуває і які емоції переживає інша людина* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 13); *Вона [загроза з боку Росії – І. Х.] не зменшувалася, не зменшується і не буде зменшуватися для України, допоки Росія існуватиме в нинішньому форматі* (Голос України, 12.08.2016, с. 4); *Змінилося* чимало, але народ не домігся того, на що сподівався. Після Революції Гідності *змінилася* Україна, відродилася модерна нація, чого не можемо сказати про державне керівництво (Літературна Україна, 04.05.2017, с. 1); *А барвінок на його [І. Волошенюка – І. Х.] могилі хай витримує* найлютіші морози, як *витримувало* удари долі його зболене, ніжне серце (Літературна Україна, 20.04.2017, с. 11); *Здавалося б, що в одному ряду не можуть ужитися* язичницький і християнський дискурси. Але *вживаються*, бо продовжують формувати людську цивілізацію донині (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 7).

Повторювані інфінітиви у формі недоконаного виду виражають довготривалі процеси, наслідків яких поки що не можна побачити. Зіставні відношення *думати і діяти*, поєднані єднальним сполучником *і*, мають семантичний відтінок часткового протиставлення: *Тому треба думати і діяти. А той, хто здатний думати і діяти, діяти не так для себе, як для нації, неодмінно прийде до правильних висновків* (Україна молода, 23.08.2016, с. 4). Як бачимо, автор пропонує реципієнту вибудувати взаємозв'язки: *думати – не означає діяти і навпаки: діяти – не означає думати*, чим спонукає поєднувати ці два різні поняття для досягнення успіху.

Предикатна синтаксема *стану* виражає семантичне значення існування, бажання, потреби, ментальності. Використовуючи повтор предикатних синтаксем *стану*, журналісти намагаються вплинути на чуттєву сферу реципієнта, спонукають до роздумів над філософськими категоріями моралі, світогляду, буття.

Предикатна синтаксема стану в мові сучасних українських газет найчастіше виражена дієсловом *бути* в різних часових й особових формах. У такий спосіб автори досягають ефекту сталості, стабільності, обов'язковості певних явищ чи фактів, описуваних у публікаціях: *Сьогодні можу з упевненістю сказати: далі буде, і буде цікаво!* (Україна молода, 17.08.2016, с. 11); *У світі, де багато гріхів, завжди були і будуть професії, які суперечать Божим нормам* (Моя сповідь, 08.2019, с. 20); *Смерть – грандіозна тема, без якої немає, не було і не може бути великої літератури і мистецтва* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 7); *Народ і армія – єдині, це було, є й буде істиною* (Вінницька газета, 13.10.2017, с. 2); *Були і недавні циркуляри: вчителям російської мови і літератури платили на 30 % більше, ніж української. Було, було...* (Слово Просвіти, 15–21.08.2019, с. 3). Зрідка в синонімічному значенні використовують дієслово *існувати*: *Майже обивательську думку, що літературного (мистецького) процесу не існує в принципі, що існує, мовляв, тільки творчість самостійних індивідуальностей, які співіснують у певну епоху, чіпати не будемо* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 7). Як бачимо, у цьому реченні зосереджено увагу на повторюваній предикатній синтаксемі, вираженій в антонімічних відношеннях *існує – не існує* з уточненням *співіснують*, що створює ефект потрійного акценту на можливій наявності існування певного явища, процесу.

Іноді предикатні синтаксеми стану постають у формі складеного дієслівного присудка: *хочеться вірити, хочеться думати*, що містить семантику заперечення, переконання в тому, що твердження, подане в тексті, є помилковим. Автор поширює на читача певний сумнів із цього приводу, що свідчить про можливість вираження в такий спосіб стану емоцій суб'єкта: *Мені хочеться вірити, що президент це розуміє. Хочеться думати, що він знає те, чого не знаю я. І що робота ведеться, просто я про це не знаю* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 5).

Поширеними також є повтори предикатних синтаксем стану, виражених дієсловами, ужитими в однакових особових формах (*вірять*); у формі інфінітива та дієслова минулого часу (*пишатись* – *пишався*); у різних числових (*знає* – *знають*) чи часових (*знаю* – *знав*) формах. Пор.: *З невідомої для мене причини люди вірять злочинному російському телебаченню. Напевно, вірять тому, що хочуть не чути... На жаль...* (Голос України, 08.02.2017, с. 5); *Нам є чим пишатись, але я дуже хотів би, щоб кожен з освітян пишався повагою з боку держави, соціальними гарантіями, умовами праці* (Освіта України, 28.08.2017, с. 4); *Як тележурналіста Василя Гаврилишина знає чи не вся Україна. Знають і за кордонами* (Літературна Україна, 09.03.2017, с. 12); *О, люди, я ж знаю цю жінку! Точніше – знав, і навіть дуже близько «знав»* (Моя сповідь, 08.12.2019, с. 7). Графічне виділення синтаксеми «знав» указує на певний підтекст: близькі давні стосунки з особою, про яку йдеться в публікації.

Досліджуваний матеріал дає підстави стверджувати, що в мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. переважають повтори предикатних синтаксем дії – 52% (Додаток Д, діаграма 2). Повторювані предикатні синтаксеми стану загалом становлять 28% (із них існування – 15%, розумово-духовний стан – 10%, бажання – 3%). Найменше зафіксовано повторюваних предикатів процесу – 20%.

2.2.3 Синтаксичні конструкції з повтором обставинних та атрибутивних поширювачів

Із-поміж видів повторюваних *вторинних* предикатних синтаксем у мові сучасної української преси дедалі частіше трапляються обставинні й атрибутивні синтаксеми-поширювачі, які мають специфічне семантико-стилістичне забарвлення. Вони активні в аналітичних, інформаційних, художньо-публіцистичних газетних жанрах у моно- та поліпредикативних реченнях. Журналісти використовують такі різновиди повтору здебільшого

для зосередження уваги читачів на важливих, проте, на перше сприйняття, не істотних елементах.

Обставинні поширювачі – найбільш активно вживані вторинні предикатні синтаксеми, які виражають значення часу, мети, причини, умови, допусту, способу дії, міри і ступеня; вони «найкраще виконують номінативно-фактологічну стилістичну функцію» [Завальнюк, 2009, с. 97].

Обставинні синтаксеми часу вказують на час виконання певних дій і виражаються переважно прислівниками, напр.: **О, нині** вона розширилася! **Нині** це потужне підприємство – адже країна потребує та й потребує тиломатеріалу! (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 12); **Сьогодні** вони готові до нових змін. **Сьогодні** вони не бояться відстоювати власну позицію (Голос України, 10.08.2016, с. 4), де повторювані обставинні поширювачі *нині, сьогодні* вказують на приховане протиставлення до понять *минуле, учора*, побудоване на контрасті.

Активно вживаними в мові сучасної української газетної періодики є обставинні поширювачі *мети*. Спосіб їхнього вираження – здебільшого форма знахідного відмінка іменника з прийменником, напр.: *На прохання воїнів глава держави підписав їхні картини на згадку про зустріч із хлопцями та подарував різдвяні подарунки. Військові також подарували Петру Порошенку одну зі своїх картин на згадку про зустріч із ними.* (Голос України, 12.01.2019, с. 3); *Ми працюємо на упередження – зокрема на упередження фобій та дискримінацій* (Літературна Україна, 02.03.2017, с. 5). В аналізованих реченнях обставинні поширювачі мети *на згадку про зустріч, на упередження* повторюються задля підсиленої концентрації уваги читача, що увиразнено вживанням слів із додатковим акцентним навантаженням *також, зокрема*.

Обставинні поширювачі *причини* відображають причиново-наслідкові зв'язки в структурі складнопідрядних речень. Семантичні варіанти причинової синтаксеми торкаються різних значеннєвих відтінків, що накладаються на загальне причинове значення, напр.: **Через байдужість**

окремих громадян до загального екологічного стану, **через** егоїстичні **настрої** деяких представників суспільства, **через** поширену його інфекційну **хворобу** маємо сьогодні забруднене повітря, забруднені водойми, забруднену землю і забруднену совість (Правди сила, 24.01.2018, с. 3). Як засвідчує ілюстративний матеріал, основним морфологічним засобом вираження причинового значення є прийменник *через* у поєднанні з іменником у знахідному відмінку, чим визначають підставу, привід, мотивацію реалізації дії, стану. Ураховуючи семантичні відтінки значень повторюваних синтаксем, можемо умовно поділити причинові синтаксеми на власне причинові та наслідкові. Пор. власне причинові повторювані синтаксеми: *Саме **через** недоспані ночі, **через** мужність і самовідданість, **через** надзвичайну відповідальність і високу самосвідомість наших волонтерів та військових Україна досі не втратила своєї територіальної цілісності, своєї національної гідності* (Вінницька газета, 10.11.2017, с. 5). Натомість у реченні *Усі ці жахливі події в житті Майдану відбулися **внаслідок** тривалого **мовчання** народу, **внаслідок** його **терплячості і смиренності**, подібно до виверження вулкану* (Правди сила, 22.11.2016, с. 2) спостерігаємо причину з відтінком результативності, наслідковості, яку виражає адвербіалізована прийменниково-іменникова форма родового відмінка. Повторювана синтаксема *внаслідок* хоч і вказує принагідно на причину, але ствердно акцентує на наслідках, які з неї випливають.

Повтор синтаксем зі значенням *способу дії* – досить поширене явище у мові українських газет досліджуваного періоду. Він полягає переважно в повторенні тотожних прислівників, рідше – фразеологізованих іменників у формі орудного відмінка. Напр.: *Саме тому Москва так **безкарно** дозволяє собі не тільки провокувати натівських військових, а й так само **безкарно** нарощує угруповання на наших кордонах і насичує озброєння ОРДЛО* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 5); *І ми **не просто** не погоджуємось із політикою влади і **не просто** пропонуємо альтернативу, ми діємо* (Україна молода, 26–27.08.2016, с. 4); *Політики **не раптом** стануть підзвітні*

суспільству. Чиновники **не раптом** стануть чесні. Суди **не раптом** стануть незалежні й неупереджені. Поліція **не раптом** перестане бути місцем сваволі й насильства. Люди **не раптом** навчатимуться захищати свої права і права тих, хто не може захистити себе сам. (Голос України, 14.02.2018, с. 9); І Верховна Рада має прийняти його [Акт проголошення Незалежності України – І. Х.] **одним ударом, одним махом** (Голос України, 23.08.2016, с. 4). В аналізованих реченнях тотожні повторювані обставинні поширювачі способу дії мають додаткове семантичне навантаження нагромадження думок. У передостанньому реченні повторюваний прислівник *раптом* із заперечною часткою *не* вжито у значенні *не миттєво, не відразу*, що вказує на довготривалий спосіб дії.

Обставинні поширювачі *умови*, виражені зазвичай прийменниково-відмінковими формами [Гандзюк, 2004, с. 204], актуалізують семантику умовності виконання певної дії. Проте в мові досліджуваних газет способом морфологічного вираження обставинних синтаксем *умови* є переважно прислівникові форми. Пор.: *Аграрний Фонд України не підписує документи на зберігання зерна на території області* [Луганської – І. Х.]: *а раптом війна, а раптом не зуміємо вивезти збіжжя?* (Голос України, 10.08.2016, с. 6). Повторювана обставинна синтаксема *раптом* указує на гіпотетичну умову, адже її можна замінити умовним сполучником *якщо*.

Повтор *допустових* обставинних поширювачів – рідкісне явище в мові сучасних українських газет. Допустові синтаксеми походять здебільшого від підрядних допустових частин складнопідрядних речень і «визначають умови, усупереч яким відбувається дія або триває стан» [Загнітко, 2001, с. 149]. Напр.: *Усупереч розправам беркутівців над борцями за гідне майбутнє, усупереч тисячам сумнівів і бажанню повернути назад, ми вистояли, ми не зламалися* (Україна молода, 17.08.2016, с. 9), де повторюваний прийменник *усупереч*, співвідносний із морфологізованим прислівником, у складі обставини допусту має семантичний відтінок протиставлення умови й наслідку.

Повторювані обставинні поширювачі зі значенням *міри і ступеня* у газетних текстах виражені переважно прислівниками міри і ступеня: *А ще батьки часто дивуються, коли виявляють, що діти розуміють щось **значно краще**, і **значно більше**, ніж ми могли б очікувати* (Україна молода, 17.08.2016, с. 12); *Довелося **багато** зазнати, **багато** пережити – неприкаяність і самотність супроводжували постійно* (Україна молода, 10.08.2016, с. 12). У реченні *Почасти через марновірство, **почасти** – **через віру** в розумне* (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016, с. 5), крім повторюваної синтаксеми зі значенням міри і ступеня *почасти*, є також повторюваний прийменник *через*, що входить до складу причинової обставини (*через марновірство, через віру*). Таке поєднання посилює ступінь частковості двох причин.

У мові різножанрових газетних текстів другого десятиріччя ХХІ ст. помітно активізувалися повтори *атрибутивних поширювачів*, які належать до *вторинних* повторюваних предикатних синтаксем.

В українському мовознавстві специфіку функціонування атрибутивних синтаксем-поширювачів окреслено в працях І. Вихованця [Вихованець, 1993], К. Городенської [Городенська, 1991], А. Загнітка [Загнітко, 2001], М. Мірченка [Мірченко, 2004], К. Шульжука [Шульжук, 2010] та ін. Як слушно зауважують науковці, предикат має валентність, значення якого дає змогу поєднуватися з різними типами, кількістю синтаксем-поширювачів. Відповідно до валентності предиката виокремлюють різні види синтаксем-поширювачів, серед яких об'єктні, адресатні, локативні, інструментальні, адвербіальні, атрибутивні. Услід за К. Шульжуком, атрибутивну синтаксему кваліфікуємо як «атрибутивний компонент, похідний від предиката вихідного елементарного простого речення, що поширює субстантивну синтаксему» [Шульжук, 2010, с. 204], а також залежить від неї, указує на ознаку предмета, позначувану іменником.

У мові сучасної української преси повторювані атрибутивні синтаксеми журналісти вживають здебільшого для характеристики

однорідних субстанціальних синтаксем. Напр.: *А натомість потрапили в атмосферу справжнього свята і справжніх друзів* (Україна молода, 23.08.2016, с. 13); *Про неправильне виховання дітей в школі, про неправильного приятеля, який кинув вести щоденник, і нарешті, про неправильного дідуся, який у радянському війську дивився, як «однополчани твалтували жінок по всьому маршруту фронту», тоді як його родина вдома таємно допомагала воякам УПА* (Україна молода, 26–27.08.2016, с. 14). Такі повтори виконують у газетних текстах посилювальну прагмалінгвістичну функцію, привертаючи увагу читача до названої ознаки, перевершуючи при цьому семантичною наповненістю навіть предикати.

Цю саму функцію виконують зрідка вживані повторювані однорідні атрибутивні синтаксеми, які морфологічно найчастіше виражені прикметниками, присвійними чи означальними займенниками й у граматичних формах узгоджуються з означуваною субстанціальною синтаксемою. Зрідка повторюваний компонент може бути лише частиною неузгоджених однорідних означень (прикладок) і виражений іменником у формі родового відмінка, як-от у реченні: *Водночас, необхідно заборонити поєднання в структурі одного державного органу функцій контролю-кримінального переслідування (податкова міліція); контролю-надання адміністративних послуг (Держгеонадра); контролю-розпорядження активами (Держгеокадастр)* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 2).

Прагмалінгвістичну функцію уточнення виконують повторювані атрибутивні синтаксеми, які характеризують ту саму субстанціальну синтаксему. У мові газетних публікацій цей вид повторюваних синтаксем виражений здебільшого вказівними й означальними займенниковими іменниками, рідше – прикметниками. Напр.: *Чи відбулася вона [атестація – І. Х.] в цьому регіоні, чи пройшли її ось ці, саме ці поліцейські, які зараз когось побили, вбили, взяли хабар, призначені на важливу посаду тощо* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3); *Головний ідеолог Гоголь Fest Влад Троїцький торкнувся в розмові з DT.UA і цієї, і інших тем. Серед інших,*

наприклад, його критичне ставлення до нинішньої театральної реформи... (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 1); *На відміну від професійного, **аматорський спорт**, як, власне, і випливає з його назви, є не що інше як гра, розвага. Однак і цей, **аматорський, спорт** здоров'я молодій людині не поліпшує* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 12). Додатковий семантичний відтінок уточнення має вживання при повторенні атрибутивних поширювачів частки *саме* та прийменника *серед*.

Атрибутивні синтаксеми, які повторюються, можуть також характеризувати різні неоднорідні субстанціальні синтаксеми. У такому разі замість тотожного повтору маємо парадигматичний, оскільки їхні граматичні форми узгоджуються з різними означуваними словами. Пор.: *Може, **наступний** наймит за **наступного** прибирання викине з підвалу це багатство* [книги – І. Х.] *уже на смітник – на гарбич?* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 11); *Було величезне бажання знімати гарне **українське** кіно про наших **українських** героїв* (Вінницька газета, 06.10.2017, с. 15). За допомогою такого повтору журналісти спонукають читачів до роздумів, переконують їх у правильності авторських суджень.

Досить активні також повтори атрибутивних синтаксем-поширювачів, які виконують функцію зіставлення чи протиставлення понять, позначуваних субстанціальними синтаксемами: *Поєднується **велетенський** громадянин і **велетенський** філолог* [Святослав Караванський – І. Х.], *і це перевіришує багатьох у світі суцільних колег* (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 13); *Справжній «**чорний** джаз» – у всій його **аж ніяк не чорній** палітрі звуків і асоціацій!* (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 8).

Як видно з діаграми (Додаток Д, діаграма 3), повтори обставинних і атрибутивних синтаксем-поширювачів розподілені приблизно рівномірно (55% становлять різні види обставинних синтаксем, 45% – атрибутивні). Повторювані обставинні поширювачі способу дії є найактивнішими в мові досліджуваних текстів – 15%. Дещо рідше трапляються повтори обставинних поширювачів міри і ступеня – 11%. До 7% припадає на повторювані

синтаксеми часу, мети, причини. Наймеш уживаними є обставинні поширювачі допусту й умови – до 4% на кожний різновид.

Отже, структура простого речення може розгортатися за допомогою повторюваних обставинних та атрибутивних синтаксем. Серед обставинних синтаксичних поширювачів зафіксовано повторювані синтаксеми часу, умови, мети, причини, допусту, способу дії, міри і ступеня. Усі види повторюваних обставинних синтаксем, які активно функціонують у мові газетної періодики 2016–2020 рр., різнобічно характеризують виконувану дію, описану в контекстах. Повтори атрибутивних синтаксем-поширювачів використовують при однорідних субстанціальних синтаксемах, одній субстанціальній синтаксемі та при означуваних словах, синтаксична роль яких є різною. Серед прагмалінгвістичних функцій, що їх виконують такі повтори, поширеними є посилювальна й уточнювальна, рідше – переконання, зіставлення і протиставлення.

2.2.4 Експресивні синтаксичні структури з повтором простих речень

Останнім часом чимало простих речень у мові газет набувають ознак образності, подекуди – оцінності. До визначення характеру публіцистичної образності простих речень, а також особливостей їхньої взаємодії з читачем застосовують різні підходи. Дослідниця І. Завальнюк, зокрема, визначає два основні критерії розмежування експресивних синтаксичних конструкцій: прагматико-стилістичний, мета якого – вплив на емоції чи світогляд реципієнта, і формальний, який залежить від наявності синтаксичного розчленування [Завальнюк, 2009, с. 36]. Звісно, ми відштовхуватимемося від прагматико-стилістичного критерію, оскільки він дає змогу проаналізувати роль і функції повторюваних компонентів.

Спостережено тенденцію до активного використання повторів простих речень або предикативних частин складних безсполучникових чи складнопідрядних речень, що уможливлює експресивізацію газетного

викладу. Найпоширенішими в мові преси означеного періоду є *тотожний, синонімічний, антонімічний* повтори та *ампліфікація*.

Найбільша посилювальна роль належить *тотожному* повтору простих речень, який переважно спрямований на загострення певного кульмінаційного моменту, його логічне виділення й запам'ятовування читачем. Тут спостерігаємо досить сильний вплив журналіста на реципієнта, якому, по суті, не залишають вибору, окрім сприйняття повторюваного речення як єдино можливого в цьому контексті: *Якщо ви зараз візьмете участь у сафарі, вас вразить кількість неляканих тварин – вони більше не бояться людей. Вони не бояться гуркоту* (Літературна Україна, 02.03.2017, с. 11); *Перша думка тих днів: ми повинні бути у Грузії. Ми повинні бути тут* (Україна молода, 10.08.2016, с. 4).

Тотожний повтор окличних речень використовують задля об'єднання різних людей в окремий організм, щоб керувати свідомістю й діяльністю цієї спільноти, щоб унеможливити обставини, за яких би люди зазнавали невдач і падінь. Небезпека масової емоції полягає в тому, що кожен вважає її справжньою, щирою і не помічає ефекту навмисного насадження. Це пояснюється поведінкою людей, яка не властива їм у будь-якій іншій ситуації. Позитивний її ефект може виявлятися стимулом, заохоченням, мотивом рухатися вперед: *Життя триває... Повертається у звичне русло. А пережите примушує кожного (не тільки владу) робити висновки. Ще раз: життя триває!* (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 2); *Зовсім незнайомі люди обіймалися, хтось витирав зволожені від сліз радості очі, а молодь із захватом скандувала: «Ре-корд! Рекорд! Рекорд!»* (Україна молода, 23.08.2016, с. 12). Використання дефіса в повторюваному називному окличному реченні *Ре-корд!* також сприяє підсиленню емоційного чинника.

Тотожний повтор обірваних простих речень накладає специфічний відбиток на особливості сприйняття тексту. Зокрема, у реченні *Я її не бачу... Я її не бачу як осмислену політику* (Україна молода, 17.08.2016, с. 4) фрагмент *Я її не бачу* вказує на неможливість її існування загалом, на

заперечення політичної ролі і сутності. Натомість повторюване речення *Я її не бачу як осмислену політику* трохи зм'якшує загальний тон доданим уточненням *як осмислену політику*, проте, як і раніше, не залишає її можливості бути реабілітованою в очах реципієнта.

Рідкісним явищем у системі повтору простих речень є синтаксична *синонімія*, зумовлена переходом суб'єктної синтаксеми одного речення в об'єктну синтаксему іншого речення, напр.: *Але не міг бути націоналіст першим президентом, бо народ нас не розумів. Не міг народ обрати президентом націоналіста, Чорновола чи Лук'яненка, бо комунізм був їм ближчий* (Голос України, 23.08.2016, с. 5). У першому реченні суб'єкт *націоналіст* має повну самостійність, оскільки, на перший погляд, єдиною перешкодою до його можливого президентства було власне небажання чи якийсь інший суб'єктивний критерій. Але при переході його в об'єктну площину спостерігаємо низку незалежних від його волі об'єктивних причин. Відтак, з'являється новий суб'єкт – *народ*, який не міг дозволити йому виконати зазначену дію, що накладає відтінок певної пасивності першого суб'єкта й залежності його від настроїв та ідей, поширених у суспільстві.

Застосування повторюваних синонімічних конструкцій передбачає зосередження уваги читача на певній проблемі, загострення її у свідомості реципієнта або має на меті уточнення, поглиблення висловленого, деталізацію змістових компонентів: *Ми живемо в дуже складний час. Тут не тільки русифікація (і це в умовах незалежної України!), а й ознаки духовної деградації суспільства... Не біймося називати речі своїми іменами. Ми живемо в час варваризації. Так, ми знаємо, де ми живемо* (Літературна Україна, 20.04.2017, с. 5).

Прагмастилістичну функцію своєрідного *резюмування* виконують повтори, розміщені в парцельованих складнопідрядних реченнях, напр.: *Проте до їхнього голосу й вимог так ніхто й не дослухався. Бо ніхто занадто й не прагнув до них дослухатися* (Літературна Україна, 30.03.2017, с. 7). Як бачимо, парцелят, утворений на основі складнопідрядного речення

причини, виразно виокремлює логічний висновок, посилює пафос завершення думки, а модифікований повтор предикативного центра базової частини речення в парцеляті змістово й візуально посилює значущість висловленої журналістом думки.

Посиленої експресивності досягають також майстерним застосуванням *антонімічного* повтору простих речень, який є досить поширеним в українських газетних текстах досліджуваного періоду, передусім тих, які торкаються тем духовності, моралі. За допомогою протиставлення повторюваних речень, що виникає переважно шляхом використання заперечної частки *не* в одному з них, спонукають читачів замислитися над якоюсь морально-етичною проблемою, сформулювати певні висновки. До речі, ніхто не диктує читачеві, якими мають бути ті висновки, проте через антонімічні конструкції автор підводить читача до конкретних дій: пробачати провини, бути людяним, навчати і навчатися добросовісно та ін. Пор.: *Рядок із мого вірша «Усім простив, не все пробачив. Треба б інакше: «Усім простив, усе пробачив». Треба б, але...* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 6); *Я не знаю, що вона [поетеса Катерина Бабкіна – І. Х.] вклала в цю фразу, але я точно знаю, про що вона для мене. Про людяність* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2); *Але знання самі по собі не є великою цінністю. Вони втілюються в дії. Тільки застосовані знання мають цінність* (Освіта України, 16.10.2017, с. 12).

Зрідка в мові досліджуваних газет спостерігаємо повтор простих речень із певним семантичним нагромадженням, наростанням ознак, станів, форм, дій. Такий повтор кваліфікуємо як *ампліфікацію*. Ампліфікація простих речень поступово підсилює значення першого елемента, звертає увагу реципієнта на нього, опосередковано вказує на його важливість, на місце серед вічних цінностей, таких, як пісня, любов тощо. Пор.: *Мені запропонували заспівати дві пісні, а потім запропонували заспівати ще дві пісні, а потім ще заспівала невідомо скільки пісень* (Культура і життя, 20.10.2017, с. 8); *Він просто маленький хлопчик і, як усі маленькі*

хлопчики, більше за все на світі любить маму. Любить свою маму, якою б вона не була, й не хоче чужої. Він любить маму (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2).

Отже, тенденція до використання експресивного повтору простих речень є досить активною в мові сучасної української преси. Залежно від форми викладу, виду повтору, мовних засобів, засобів графічного зображення, інтонаційного малюнка повторювані речення виконують підсилювальну, емоційну, спонукальну, експресивну функції, функцію резюмування тощо. Щоправда, крім вираження внутрішнього світу оповідача, такі речення часто демонструють особливості відбиття внутрішнього світу реципієнта або вказують на його ідеальну модель, на те, яким він має стати після прочитання статті. Найпоширенішим видом повтору простих речень у досліджуваних текстах є тотожний, рідше використовують синонімічний (зокрема, синтаксичну синонімію) та антонімічний повтори і зрідка – ампліфікацію. Кожний із названих повторів вирізняється особливостями взаємодії з емоційним та світоглядним світом реципієнта.

2.3 Лексико-синтаксичний паралелізм

Лексико-синтаксичний, або синтаксичний паралелізм є досить поширеним засобом формування думки в українській газетній публіцистиці. Він слугує здебільшого опосередкованим актуалізатором уваги читача на певній ідеологічній або моральній проблемі. Лексико-синтаксичний паралелізм – це стилістична фігура, яка вміщує дві або більше синтаксичних конструкцій, побудованих за схожою моделлю. Л. Мацько кваліфікує синтаксичний паралелізм як фігуру мови, що складається з одного (складного) речення чи кількох речень і «побудована на паралельному використанні (повторі) однієї й тієї ж синтаксичної структури з тотожною модальністю (спонукальною, питальною чи оповідною), однаковим порядком слів та ідентичним інтонаційним малюнком» [Мацько, 2004, с. 459–460]. Н. Гуйванюк визначає синтаксичний паралелізм як «комунікативну одиницю,

своєрідне висловлення, побудоване за конструктивним принципом симетрії і повтору. В основі паралелізму лежить лінійна тотожність (повна чи часткова) побудови синтаксичних конструкцій» [Гуйванюк, 2009, с. 445]. За кількістю складників дослідниця виділяє двокомпонентний, трикомпонентний і багатоконпонентний паралелізм, за місцем розташування повторюваних синтаксичних структур – контактний і дистантний [Гуйванюк, 2009, с. 447]. У мові сучасної української газетної періодики виявлено лише *контактний синтаксичний паралелізм* – синтаксичне повторення суміжних речень чи частин складного речення.

До диференційних ознак синтаксичного паралелізму Р. Оліщук та І. Макар відносять «особливий інтонаційний малюнок, особливу ритміку, а також особливу двопланову асоціативно-семантичну завершеність та естетичну довершеність висловлювання» [Оліщук, Макар, 2011, с. 55]. Як зауважує Т. Беценко, для фігур синтаксичного паралелізму «характерна семантика зіставлення / порівняння, що у своїй сутності спрямована на посилення виразності зображуваного, на те, щоб викликати відповідні емоції та почуття» [Беценко, 2011, с. 80]. Семантика зіставлення в мові сучасної української преси зреалізована переважно використанням у висловленнях з синтаксичним паралелізмом антонімічного повтору або тотожного повтору предиката з часткою *не*. Напр.: *Але як вона* [гуманітарна допомога – І. Х.] *приходила, так вона і розходилася* (Голос України, 17.08.2016, с. 6); *Хтось залишається там, хтось повертається в Україну* (Освіта України, 28.08.2017, с. 13); *За його словами, від початку 2016 року кількість охочих проходити військову службу за контрактом збільшилася майже на 40%. Водночас, за його словами, за перше півріччя цього року вдвічі скоротилася кількість мобілізованих* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 1); *Ми розуміли, куди ми їдемо, але не розуміли, чим це може закінчитися* (Україна молода, 10.08.2016, с. 4). Значно рідше спостерігаємо ефект зіставлення, зумовлений лексико-синтаксичним паралелізмом: *Надто вже велике було прагнення до незалежності, надто вже безжальним був кривавий ворог* (Літературна

Україна, 09.02.2017, с. 12); *Точаться війни, дивні війни, і гинуть люди, багато людей* (Літературна Україна, 17.04.2017, с. 11).

На основі лексико-синтаксичного паралелізму утворюються такі стилістичні фігури, як антитеза, хіазм, анафора, епіфора, симплока, ампліфікація. Проте «кожна з названих стилістичних фігур має свою специфіку, у них принцип синтаксичного паралелізму представлений по-різному з погляду регулярності (обов'язковості і факультативності)» [Гуйванюк, 2009, с. 451]. Обов'язковим синтаксичний паралелізм є в утворенні антитези, хіазму, симплоки, а от анафора, епіфора й ампліфікація лише іноді можуть поєднуватися з синтаксичним паралелізмом, вони тяжіють до лексичного. Пор.: *Якби це хоч якось допомогло у звільненні хлопців, за яких ми б'ємося... Якби це хоч якось розтопило серця тих, в кого ключі від в'язниць заручників...* (Голос України, 10.08.2016, с. 2); *Ще шість років тому ми навіть не уявляли, через які виклики доведеться нам пройти. Ще сім років тому українці навіть не думали, що «старший брат» може захвати ніж під ребра* (Твоє життя, 09.2020, с. 3); *Як легко і невимушено ти привела мене у світ насолоди! Як швидко переконала у тому, що я ідеальний коханець! І як стрімко згасла ця чудова ніч* (Моя сповідь, 08.2019, с. 15); *Скільки смертей і зруйнованих доль, скільки ненависті і зла* (Голос України, 14.02.2018, с. 9); *Це країна сонця й усмішок, країна дистильованого щастя й радості* (Голос України, 31.08.2016, с. 7).

У мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст. спостерігаємо тенденцію до використання паралельних синтаксичних конструкцій, які мають спільний зачин. Г. Солганик визначає зачин як речення, яке «організовує висловлення структурно і за змістом» [Солганик, 1991, с. 15]. Синтаксична структура такого зачину хоч і не подібна до наступних речень із паралелізмом, однак цей зачин здійснює не лише семантичну, а й структурну організацію висловлення, тому при розгляді конструкцій із лексико-синтаксичним паралелізмом його відокремити не можна. Напр.: *Ми звертаємо увагу на три основні блоки... Це – по-перше, нові цілі загалом для*

освіти... По-друге, **нові умови** освітньої діяльності. І по-третє – **нові вимоги** до навчальних результатів (Освіта України, 13.11.2017, с. 9); Але тоді, під час російсько-грузинського конфлікту, суть слів Мартіна Нємьоллера вперто не йшла мені з голови: коли вони прийшли по мого сусіда, я мовчав, коли вони прийшли по мене – не було нікого, щоб заступитися (Україна молода, 10.08.2016, с. 4); Це було питання нашого існування, нашої безпеки. Я розумів: сьогодні [буде – І. Х.] – Грузія, завтра [буде – І. Х.] – Україна (Україна молода, 10.08.2016, с. 4). Як бачимо, семантичний зв'язок між зачином і синтаксично паралельними конструкціями може посилюватися кореляцією числівника (*три*) зі вставними словами (*по-перше, по-друге, по-третє*) (перше речення), синтаксичною анафорою (друге речення) та антитезою (третє речення), утвореними на основі лексико-синтаксичного паралелізму. Крім функції структурної організації висловлення, яка чітко простежується в першому реченні, синтаксичний паралелізм може виконувати функцію зіставлення й протиставлення (друге та третє речення), сприяючи формуванню читацької думки.

Отже, журналісти, спираючись на зіставлення, протиставлення, порівняння фактів, спонукають реципієнтів до активного аналізу суспільної поведінки й ненав'язливо рекомендують бути більш морально свідомими та відповідальними. Лексико-синтаксичний паралелізм кваліфікуємо як такий, що має ознаки повтору на синтаксичному рівні. Він структурований зазвичай із використанням однакової моделі синтаксичних елементів, йому властиве, отже, повторення однакових синтаксем. Основна функція лексико-синтаксичного паралелізму полягає в перетині різних змістових напрямків, що сприяє розширенню думки і розвитку текстового простору. Такий повтор не лише поєднує текст у єдине ціле, а й робить його динамічним. Спостережено активне функціонування повного і часткового двокомпонентного та трикомпонентного видів лексико-синтаксичного паралелізму.

2.4 Прагмалінгвістичні функції лексико-синтаксичного повтору

Повтор як потужний засіб експресивного синтаксису в газетних текстах виконує різні прагмалінгвістичні функції. Загалом функції засобів експресивного синтаксису детально висвітлено в дисертації Т. Мелкумової. Дослідниця визначає, що комунікативно-прагматичні функції поділяються на дві групи: повідомлення й переконування. До функцій повідомлення належать актуалізаційна (нагадування), власне репрезентативна (повідомлення), експозитивна (підстави та аргументи повідомлень), корегувальна, посилювальна, стверджувальна тощо. Функція переконування (аргументований вплив на читача, спроби змінити його ментальний стан, спонукати погодитися з певною позицією й розділити її) має такі різновиди: апелятивна (привернення уваги реципієнта), волюнтативна (директивна), експресивна, комісивна (обіцянка), оцінна [Мелкумова, 2011, с. 203]. Т. Мелкумова наголошує, що навіть повідомлювальні функції шляхом вдалого використання фактажу здатні впливати на формування поглядів, ціннісних орієнтирів, світоглядних стереотипів [Мелкумова, 2011, с. 135]. Дослідниці Н. Прокоп'єва та Н. Голубєва зазначають, що «найважливішою функцією повтору є функція засобу зв'язку як формального, так і змістового. Ідентична повторна номінація того самого денотата створює смисловий зв'язок між суміжними реченнями й водночас слугує засобом забезпечення тематичної єдності тексту» [Прокоп'єва, 2014, с. 47].

Результати нашого дослідження засвідчують, що найпоширенішою прагмалінгвістичною функцією лексико-синтаксичного повтору в мові сучасних українських газет є *посилювальна* – 23 % від усього масиву повторюваних одиниць, що, безумовно, указує на стилістичне значення повтору – посилення важливості певної лексеми в тексті шляхом повторення її вдруге, іноді – втретє. Напр.: *Ми програємо інформаційну війну, і нехай на тій стороні знають, **за що ми воюємо, як ми воюємо**, які в нас чудові люди, і ми просто так свою країну без бою не віддамо* (Місто, 21.06.2017, с. 2); «*А ось **там**, – показує, – **Кенсінгтонський палац**, де жила принцеса Діана*».

Гості собі мугикнули і мовчать. *«Там жила принцеса Діана! – повторює захоплено дівча, не побачивши вогника в очах туристів. – Он у тому палаці... Подивіться! Там жила Діана!»* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 11); *Почасті тому, що у Меркель і Олланду зараз трохи не до нас – у них свої війни, свої «двохсоті» і «трьохсоті»* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 1); *Нині над Кримом інші прапори, інші пісні й інші гімни, кримські українці сподіваються – поки що* (Голос України, 27.08.2016, с. 5). Такі повтори привертають увагу читача до названої ознаки, перевершуючи при цьому семантичною наповненістю навіть предикати. Повтор, який виконує функцію конкретизації, у мові українських газет трапляється дещо рідше (20 %), хоч є дієвим чинником семантичного і контекстуального наповнення, адже за його допомогою журналісти уточнюють подану інформацію: *Коли проїхали пустинними вулицями Волярки, здалося, що все живе тут вимерло. Довкола жодної живої душі* (Літературна Україна, 23.02.2017, с. 14). Функцію конкретизації виконує не тотожний повтор однакових лексем, а повтор словосполучень, дієприкметникових (дієприслівникових) зворотів, підрядних частин складних речень тощо для розлогого опису, деталізації певного поняття. У реченнях *Таким він мені закарбувався. Таким я його* (М. Мірошніченка – І. Х.) *бачив. Принаймні такого я знаю, таким завжди зустрічав у видавництві «Молодь»* (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 6) автор зосереджує увагу на певних психологічних особливостях сприймання життєвих реалій у свідомості реципієнтів, спонукає до активної емпатії. Деякі повтори, які виконують посилювальну функцію і функцію конкретизації, зреалізовують також побічну волюнтативну функцію: *Бережіть мову! Бережіть націю!* (Голос України, 31.08.2016, с. 7) і функцію переконування: *У нас одне небо, одна земля, одна Україна, і ми всі – люди з різними позиціями, але ми працюємо на Україну* (Цікава газета на вихідні, 25.06.2020, с. 4). Загалом волюнтативну функцію (уплив на читача) виконують лише 8 % повторів із усього масиву досліджуваних одиниць. Це характеризує український газетний дискурс із позицій ненав'язливого впливу

на прийняття рішень читачем та вироблення його світоглядних позицій. Декларативна функція повтору зреалізована в текстах вітчизняної газетної періодики на 11 %: *Свободу й добро людина віднаходить і зберігає найперше у собі. Тому тільки вільні добрі люди здатні створити й зберегти вільний добрий світ. У цьому їхня **непереможність**. Бо ЖОДНІ зовнішні чинники не заберуть у людини її совісті, її внутрішньої свободи та любові. Тому ми **непереможні*** (Літературна Україна, 20.04.2017, с. 5); *Творчість загалом **не може вкладатися у формат**. ... Істинні таланти **ніколи не вміщаються в формат*** (Порадниця, 23.07.2020, с. 5); *оцінна – на 9 %: Коли написане зажило своїм окремим життям і про нього забули. Та чи забули? Унікальна доля. Унікальний автор. Унікальний «...зошит»* (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 11); *Даремно забула влада, хто насправді є «господарем у хаті»... Даремно забула, бо господар тепер, після Революції Гідності, вже морально, ментально й організаційно інший* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 4). Усі інші функції, що їх виконують повтори, є менш поширеними. Зокрема, власне репрезентативна – 6 %: *Якщо ви зараз візьмете участь у сафарі, вас вразить кількість неляканих тварин – **вони більше не бояться** людей. **Вони не бояться** гуркоту* (Літературна Україна, 2.03.2017, с. 9); *І нарешті, законом, який президент підписав 13 липня, тривалість каденції голови суду збільшилася до трьох років, що дає можливість головам судів **часів Януковича**, через яких адміністрація президента чинила тиск, перебувала на посаді ще 6 років... Також, зважаючи на перехідні положення нового закону, досить складно буде позбутися суддів, призначених уперше на 5 років за **часів Януковича*** (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016, с. 2); *експресивна – 6 %: **Шумить на порогах Південний Буг. Пружний він, стрімкий... Клекоче Буг на порогах... Тече Буг*** (Вінницька газета, 2.02.2018, с. 9); ***Саме тут** після весілля буде їхнє родинне гніздечко, **саме тут** вони разом проводитимуть тисячі днів і ночей!* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 11); ***А тут довкруги Тайга, а тут довкруги такі високі сосни!..*** (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 12); *акцентуаційна –*

5 %: **Там** [у Конституції – І. Х.] **прописані права і їх порушують ті, хто мав би нас захищати. Там є право на освіту та рівний доступ до неї, але урядові це не подобається і він планував скасувати ЗНО** (Голос України, 27.06.2020, с. 3); апелятивна – 3 %: *Дещо муляло: Боже, щоб вона була українкою! Вона не була українкою, але вона нею стане* (Літературна Україна, 2.02.2017, с. 12); *Прозвучала думка, що ситуація на Донбасі – провина і результат «недопрацювання» вчителів історії. На це Павло Полянський відповів, що говорити ніби війна Росії проти України є «провиною» вчителів історії означає визнати громадянську війну. За такою аналогією можна сказати, що вторгнення Гітлера в Польщу 1939 року відбулося тому, що «польські вчителі недопрацювали»* (Освіта України, 23.10.2017, с. 11). Отже, апелятивна функція реалізується через відповідь на висунуті претензії. Автор вступає у відверту полеміку, захищаючи певний бік конфлікту. Стверджувальна функція у досліджуваних текстах зреалізована на 3 %: **Життя триває і повертається у звичне русло, а пережите примушує кожного (не тільки владу) робити висновки... Ще раз: життя триває!** (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 2); **Путін не зупиниться – і це факт. Путіну потрібен сухопутний коридор до Криму – і це факт. Україні потрібен військовий стан – і це факт** (Голос України, 12.08.2016, с. 4). Риторичні питання, які не мають у контексті риторичних стверджень-відповідей, також можуть виконувати стверджувальну прагмалінгвістичну функцію, оскільки у формі питання нерідко завуальовують певні твердження. Пор.: **Чому ж із майже 400 (!) зареєстрованих сьогодні політичних партій мітингувати проти мовної агресії виходять лише представники ВО «Свобода», до яких долучаються КУНівці та окремі небайдужі громадяни? Чому під стінами суду жодного разу не майоріли прапори провладних парламентських партій і всіх інших, які позиціонують себе як демократичні?** (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 1); **І мимоволі думаєш у відчаї і тривозі: а може й справді живе газета один день. Може й справді «ЛУ» не потрібна незалежній Україні** (Літературна Україна, 02.03.2017, с. 4); **Чому ж тоді людина**

винайшла літературу, якщо на неї не впливає, чому винайдено «художній образ», без якого літератури як такої не існує? (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 7). У такий спосіб автор спрямовує думки читачів лише до одного «потрібного» варіанта відповіді, оскільки через питальні конструкції створює ефект прихованого самозаперечення. Журналіст розраховує на підсвідому читацьку підтримку, сподівається на прихильність та одностайність читачів.

Експозитивну функцію повторів засвідчено в 3 % реченнєвих ілюстрацій: *Проте до їхнього голосу й вимог так ніхто й не дослухався. Бо ніхто занадто й не прагнув до них дослухатися* (Літературна Україна, 30.03.2017, с. 7); корегувальну – у 2 %: *У цій корзині подоянка не просто носила яблука, а свою долю. Це корзина тяжкої української долі* (Культура і життя, 06.10.2017, с. 12); терапевтичну – в 1 % реченнєвих ілюстрацій: *Росія не може бути успішною країною, поки гроші її платників податків розтрачуються на зрадництво, підлості, вбивства, неправду, підкуп, шантаж по всьому світу. Росія стане успішною країною, коли знищить усіх спадкоємців НКВС у собі* (Голос України, 10.08.2016, с. 7). Зреалізовуючи терапевтичну функцію, автор наголошує на помилковості обраної політичної й суспільної стратегії розвитку, указує, що вона призводить до занепаду, що втрати можуть бути важкими й непоправними, якщо не зупинитись і не стати на інший шлях. Журналіст висловлює власне бачення політичної ситуації, визначає умови її розвитку, пропонує варіанти «лікування» психологічного стану суспільства.

У діаграмі (Додаток Г) запропоновано статистично оброблені результати дослідження функцій лексико-синтаксичного повтору, що їх виконують проаналізовані в дисертації одиниці лексичного й синтаксичного рівнів.

Варто зауважити, що існує й інша класифікація функцій повтору, яка враховує передусім особливості взаємодії між мовцем і реципієнтом: 1) функція цілком зрозумілого твердження; 2) функція запиту на

підтвердження, що сигналізує про проблему, пов'язану з певним аспектом розмови співрозмовника; 3) функція позитивної відповіді, погодження з твердженням; 4) функція негативної відповіді, що свідчить про незгоду з твердженням [Perrin, Deshaies, Paradis, 2003]. Однак ця класифікація менш деталізована, позбавлена чіткості в інтерпретації функцій, а тому не придатна, на нашу думку, для класифікації повтору в засобах масової інформації.

Зазначимо, що повтор у мові сучасних українських газет відрізняється за функціями від повтору в усному чи художньому мовленні. Якщо функція акцентуалізації повторюваних одиниць в інших стилях є найбільш поширеною, то в газетно-публіцистичному вона значно поступається посилювальній та функції конкретизації. Деякі жанри газетних текстів (сповідь, спогад) уміщують повтори, які виконують терапевтичну функцію, не властиву іншим стилям сучасної української літературної мови, крім художнього. Газетні публікації інформаційного характеру за допомогою повтору виражають здебільшого декларативну чи власне репрезентативну функції, не виявляючи особливих стилістичних спроможностей. Художньо-публіцистичним й аналітичним жанрам властива реалізація волюнтативної, апелятивної, акцентуаційної, терапевтичної функцій, адже за допомогою повтору чіткіше акцентують на волевиявленні автора, героїв публікації чи адресата, здійснюють вплив на читача, пробуджують його емоції.

Висновки до розділу 2

У мові української преси другого десятиріччя ХХІ ст. використання лексико-синтаксичного повтору слугує засобом експресивізації й актуалізації публіцистичного тексту.

Лексичний повтор – це повторення повнозначних чи неповнозначних лексем, словосполучень або речень в одному висловленні (реченні, надфразній єдності, абзаці, тексті). За семантичним критерієм у дисертації виділено й проаналізовано дві основні групи цього повтору: з однаковим

значенням повторюваних лексем (тотожний і парадигматичний) та з різним значенням повторюваних лексем (антонімічний і синонімічний).

На основі структурних критеріїв виокремлено різні підходи до класифікації повторів: за кількістю повторень (одноразовий і багаторазовий); за будовою повторюваних елементів (простий та повтор із синтаксичним поширенням); за способом розміщення повторюваних лексем (дистантний, контактний, наскрізний).

Простежено, що в досліджуваних газетних текстах функціують тотожні повтори повнозначних і неповнозначних лексем. Тотожний повтор повнозначних частин мови – прикметників, іменників і дієслів – у мові сучасної української преси сприяє посиленню смислової значущості повторюваних компонентів, оскільки на них мимоволі сконцентовано увагу читача, створює змістовий зв'язок між частинами висловлення. Найпоширеніша функція повторів неповнозначних лексем – структурна організація висловлення. Такі повтори вживаються також задля конкретизації основних об'єктів дії, виокремлення кількох рівнозначних за змістовою значущістю компонентів тощо.

Потужним засобом семантичної зв'язності, як засвідчує обстежений матеріал, слугує повтор ключових слів, який має кілька семантичних різновидів: антонімічний та синонімічний повтори ключових слів, трикратний тотожний повтор. Цікавим явищем є виокремлення одночасно двох ключових слів у межах текстового фрагмента. Заслужовує на увагу тенденція до підсилення значення повтору шляхом поєднання із синтаксичним паралелізмом. У функційному плані повтор ключових слів використовують задля виокремлення слів із поглибленим змістовим навантаженням, для зосередження читацької уваги й опосередкованого впливу на емоційно-почуттєву й ментальну сфери сприймачів тексту.

Повтори з різним значенням повторюваних лексем – синонімічний і антонімічний – журналісти часто використовують для доповнення і збагачення думки висловленого шляхом нагромадження синонімів,

антонімічних протиставлень тощо. Такі повтори є також основою для створення стилістичних фігур: синонімічний – градації й ампліфікації, антонімічний – оксиморону й антитези.

Важливою є роль лексико-синтаксичного повтору в заголовках, де він активізує увагу читача. У мові досліджуваних текстів виявлено повтор у заголовку та повтор заголовка в тексті. Повтор у заголовку виражає протиставлення, роздуми, інтриги. Повтор заголовка в тексті – одиничний, кільцевий, наскрізний, заголовок-цитата – використовують задля актуалізації змістових фрагментів повідомлення.

Лексико-синтаксичний повтор у дослідженні аналізуємо комплексно, з огляду на специфіку повтору на лексичному (лексичний повтор) та синтаксичному (синтаксичний повтор) рівнях мови. Подекуди лексичний повтор ототожнюємо з лексико-синтаксичним, оскільки повторювана лексема функціонує не відмежовано, а в контексті речення, надфразної єдності, тексту, отже, повторювана лексема є одночасно і синтаксемою.

Синтаксичний повтор кваліфікуємо як повтор предикатних, субстанціальних синтаксем, атрибутивних чи обставинних поширювачів, простих речень, у яких переважно вживаються однакові лексеми (крім синтаксичного паралелізму). Серед субстанціальних синтаксем у мові сучасної української преси виділяють суб'єктні, об'єктні, адресатні, інструментальні, локативні. Суб'єктні синтаксеми поділяються на синтаксеми дії, процесу, якісної ознаки, кількісної ознаки. Об'єктні синтаксеми – на синтаксеми дії, процесу, якісної ознаки, стану.

Змістовий центр речення становлять предикатні синтаксеми. Повтор предикатних синтаксем у мові сучасних українських газет спрямований на зображення динамізму оповіді, рідше – статичності, сприяє актуалізації теми публікації й утворенню подібних синтаксичних структур у контексті надфразної єдності.

Повтори обставинних й атрибутивних синтаксем досить активні в мові української преси 2016–2020 рр. Обставинні синтаксеми виражають

характеристику дії, яку описано в тексті. Повтори атрибутивних синтаксем-поширювачів у газетних текстах уживають здебільшого при однорідних субстанціальних синтаксемах та при означуваних словах, які виконують різну синтаксичну роль. Таким повторам властиві здебільшого посилювальна й уточнювальна прагмалінгвістичні функції, рідше – переконування, зіставлення, протиставлення.

Поширеною є тенденція до використання повтору простих речень як засобу експресивізації викладу. Основними видами цього повтору є тотожний, синонімічний, антонімічний, ампліфікація, які виконують експресивну функцію (підсилювальну, емоційну, спонукальну) залежно від форми інтонаційного малюнка. Повтор простих речень виражає здебільшого внутрішній світ не лише оповідача, а й реципієнта, тобто очікувану модель адресанта.

Лексико-синтаксичний паралелізм має ознаки повтору на синтаксичному рівні й базується на використанні повтору однакових синтаксем. У досліджуваних текстах трапляється повний і частковий синтаксичний паралелізм, переважно двокомпонентний, рідше – трикомпонентний. Використовуючи лексико-синтаксичний паралелізм на основі зіставлення, протиставлення, порівняння фактів, журналісти спонукають читачів до активного аналізу подій і явищ, ненав'язливо спонукають бути більш відповідальними та морально свідомими.

На функційне навантаження повтору в текстах українських газет вагомо впливає жанрово-стильове призначення. Якщо у текстах художнього чи розмовного стилю повтор переважно виконує функцію акцентуалізації, то в публіцистичних текстах – посилювальну і функцію конкретизації. Деякі газетні жанри (спогад, сповідь) досить часто порушують морально-етичні проблеми, а засобами експресивізації висловлень у них слугують повтори, які виконують здебільшого терапевтичну функцію. Тексти інформативного характеру, зазвичай, містять повтори, функційне призначення яких – декларативність чи репрезентативність, тобто переважне вживання заради

поглиблення змісту повідомлення. Значно втратила свої позиції волюнтативна функція повтору газетного тексту порівняно з попередніми роками, оскільки сучасні автори якщо й впливають на свідомість читача, то здійснюють це опосередковано, шляхом аргументації. Загалом функційна різноманітність повторів у текстах українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. перебуває поза межами стандартних підходів, оскільки часто повторювані одиниці можуть виконувати кілька функцій одночасно, варіювати функційне навантаження залежно від мети публікації, змістового наповнення, аспекту, в контексті якого розглядають проблему, інтенцій журналіста тощо.

РОЗДІЛ 3

ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІЮВАННЯ ЛЕКСИКО-СИНТАКСИЧНОГО ПОВТОРУ В МОВІ СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ГАЗЕТ

Лексико-синтаксичний повтор – один із спеціальних засобів формування стилістичних фігур. Він реалізується в межах двох мовних рівнів: лексичного і синтаксичного та становить повторення слів і словосполучень у межах мовленнєвого відрізка (речення, надфразної єдності, абзацу, тексту). І. Корецький зокрема, зазначає, що «повтор – це літературний прийом, де слово чи фраза повторюються два чи більше разів, щоб увиразнити те, що відбувається та / або емоційний стан, пов'язаний із висловленим. Маючи більше тридцяти форм, повтор частіше розглядають як категорію, а не окрему фігуру мови» [Koretsky, 2016]. На думку Л. Дабремеца та Ж. Нівре, повторення слів є надзвичайно банальним явищем, тому варто відбирати лише ті повтори, які становлять фігуру мови [Dubremetz, Nivre, 2015, с. 24].

На підставі аналізу наукових джерел визначаємо лексико-синтаксичний повтор як засіб формування різних стилістичних фігур, які відрізняються за структурою, місцем розташування повторюваних елементів у тексті або мовленнєвому сегменті (анафора, епіфора, симплока, анадиплосис, хіазм), і зумовлений функціонально-семантичним навантаженням (ампліфікація, антитеза).

3.1 Різновиди й прагмалінгвістичні функції анафори

Найпоширенішим видом повтору на шпальтах української преси другого десятиріччя ХХІ ст. є анафоричний. Анафору в сучасному мовознавстві визначають як один із видів лексико-синтаксичного повтору [Бекетова, 1998, с. 25; Данилова, 2016, с. 22], рідше – лексичного, що забезпечує структурну зв'язність текстів [Івкова, 2004, с. 286; McGuigan, 2007, с. 58]. У структурному плані анафору витлумачують як стилістичну

фігуру, утворену за допомогою дистантного повтору слів, словосполучень, предикативних частин складного речення чи речень на початку одиниць синтаксичного рівня [Єрмоленко, Биби́к, Тодор, 2001, с. 15]. Р. Нордкві́ст визначає анафору як «риторичний термін для повторення слова чи фрази на початку послідовних частин висловлення» [Nordquist]. У нашому дослідженні увагу зосереджено на вивченні функційно-семантичного навантаження анафори в мові сучасної української преси.

Газетно-публіцистичний стиль, – зауважує І. Завальнюк, – добирає виражальні засоби, «спираючись на специфічну реалізацію функції впливу, зорієнтовану на посилення його емоційного стрижня, висловлення авторського ставлення до повідомлюваного й отримання схожої зворотної реакції щодо поданої інформації» [Завальнюк, 2009, с. 200]. Повтори допомагають виділити інформаційно чи емоційно важливі елементи висловлення, логічно наголошують на них. Анафоричні синтаксичні конструкції, – на думку Т. Мелкумової, – становлять один із найміцніших засобів поєднання речень, фраз або цілих абзаців у велику синтаксичну сполуку, найчастіше в надфразну єдність, зв'язуючи вже від початку висловлення окремі частини думки у єдиний мисленнєвий комплекс [Мелкумова, 2011, с. 73]. Дослідниця С. Радецька зазначає, що «головним завданням такого повтору є виділення не самого повтору, а створення фону для частин, які не повторюються і які завдяки своїй несхожості стають пріоритетними і значущими для слухача» [Радецька, 2013, с. 269]. За нашим спостереженням, найпоширенішим видом анафоричного повтору в мові сучасної української преси є тотожний повтор, який передбачає цілковиту ідентичність повторюваних елементів. Рідше трапляється ампліфікований (кожний наступний повторюваний елемент поглиблює змістове навантаження), парадигматичний (повторювані елементи є різними формами слова) та антонімічний повтори.

Дослідники виділяють низку функцій, що їх виконують анафоричні повтори, зокрема, власне репрезентативну, експресивну, посилювальну,

оцінну, стверджувальну, декларативну та терапевтичну [Мелкумова, 2011, с. 70–187]. О. Тархова на рівні тотожних повторів виділяє ще й такі функції: посилення ознаки дії, посилення факту, конкретизація, виділення важливого в змістовому плані слова чи словосполучення, категоричність [Тархова, 2006, с. 252].

Як засвідчує обстежений матеріал, найпоширенішим є *анафоричний тотожний* повтор, який виконує власне *репрезентативну* функцію. Напр.: *Любов не можна, як монету, відшукати. Любов не можна купити, та і продати теж* (Цікава газета на вихідні, 17.09.2020, с. 13); *Ці люди слухають українську музику в себе в авто, відчиняють вікна під час їзди в Сімферополі. Ці люди на весіллях, святах приходять в українському вбранні* (Твоє життя, 09.2020, с. 3); *Вірю, що ця війна обов'язково закінчиться нашою великою перемогою, – твердо переконаний капітан. Вірю у силу духу наших бійців* (Голос України, 02.09.2020, с. 6); *Вони одягають своїх дітей на випускний чи останній дзвоник у вишиванку. Вони намагаються зробити так, щоб хоча б елементи їхнього одягу свідчили про те, що вони українці* (Твоє життя, 09.2020, с. 3); *Хтось говорив усно, хтось надіслав записані спогади* (Голос України, 11.09.2020, с. 11); *Хтось реєстрував щойно прибулих, хтось сортував і видавав ті речі і продукти, що принесли люди, хтось розмовляв з тими, хто чекав черги на реєстрацію* (Голос України, 17.08.2016, с. 6.); *Хтось воює зі зброєю, хтось займається волонтерством, а наш фронт – мистецький, кінематографічний* (Вінницька газета, 06.10.2017, с. 15); *Де вона [дитина – І. Х.] перебувала весь цей час, скільки пережила переміщень, скільки людей залишили відбиток у її душі та свідомості?* (Голос України, 09.09.2020, с. 10); *Вони телефонують і інформують нас про свої потреби: десть потрібні запчастини для військової техніки, маскувальні сітки, десть – оптика, десть – аптечка, будівельні матеріали, десть – господарчий інструмент – бензопили, електровинтокрути тощо, а десть – елементарні речі для побуту – пральна машинка, мікрохвильовка. А десть просто питної води немає* (Голос України,

09.09.2020, с. 6); *Тут* я пройшла курси з тактичної медицини, *тут* я вперше побачила, як знешкоджують розтяжку, і захопилася цією справою (Цікава газета на вихідні, 25.06.2020, с. 1); *Саме* ця хвороба стане визначальною для самого Феофіла Гавриловича, *саме* їй він присвятить свою хрестоматійну монографію (Голос України, 28.06.2020, с. 17); *Саме* у Зірному старший брат польського космонавта Владислав Гермашевський заразився любов'ю до авіації. *Саме* він, уже після війни, першим у багатодітній родині стане знаменитим пілотом (Голос України, 04.09.2020, с. 6). Як бачимо, власне репрезентативна функція повтору може виражатися по-різному. У разі, коли цю функцію зреалізовує повторюваний займенник *вони*, висловлення маркується семантикою узагальнювальності, повтор виконує об'єднавчу роль; натомість займенник *хтось* як спосіб вираження тотожного анафоричного повтору допомагає створити ефект чіткої організації діяльності або розрізненості дій відповідних суб'єктів. Проте в обох випадках досліджуваний повтор спрямований на спільну реакцію читача – усвідомити себе одним із героїв розповіді чи протиставитися їм, ставши в будь-якому разі активним учасником описуваних подій.

Матеріал нашого дослідження дає підстави стверджувати, що анафоричний повтор у газетному контексті виконує ще й *акцентуаційну* функцію – змістове й емоційне виділення повторюваного елемента. Спостерігаємо тенденцію до активізації тотожної лексичної анафори на початку частин складних речень, яка є засобом *структурної організації* висловлення. У такий спосіб журналісти увиразнюють не повторюваний компонент, а контекст, у якому це слово повторюється. Напр.: *...Я дивився на Майдан як на вищий прояв демократії – людей, які використовують своє законне право сказати «ні!» злочинцям, що узурпували владу, людей, у яких є сміливість і воля, на тих, хто готовий бути господарем у своїй країні* (Голос України, 08.02.2017, с. 5); *Замість того, щоб засудити російську агресію, замість того, аби боротися проти окупантів, ви тут, у серці України, боретеся проти української мови* (Цікава газета на вихідні, 16.07.2020, с.2);

Бог таки зглянувся над дитиною і подарував нове життя, у якому були любов, ласка, увага, у якому з'явилась віра в те, що хлопчик зможе ходити! Сам, своїми ноженнями! (Твоє життя, 09.2020, с. 1); *Конституція* не комікс, який можна читати, як забажається, а де не подобається – переписати, *конституція* – це суспільний договір між народом і владою, і його мають виконувати обидві сторони (Голос України, 27.06.2020, с. 3); *Висновки* робити не буду, *висновки* зробіть самі (Україна молода, 30.08.2016, с. 12); *Карантин* дуже відкорегував життя по всьому світові, *карантин* насправді багато чого змінив (Порадниця, 25.06.2020, с. 4); *Можна сказати: змагалися* не проєкти, адже всі вони виконані на високому рівні, *змагалися* підходи до виконання завдання конкурсу (Вінницька газета, 01.05.2020, с. 1). Як бачимо, анафоричний повтор, який виконує акцентуаційну функцію, виражений здебільшого абстрактними іменниками, що іменують події і факти сучасного життя, рідше – дієсловами на позначення суспільних дій, важливих для виокремлення їх у повідомленні. Використовуючи такі повтори, автори газетних текстів привертають увагу читача до відповідних реалій, наголошують на їхній важливості в житті кожного представника суспільства, адже перші й останні лексеми мовленнєвого відрізка сприймаються й запам'ятовуються краще, ніж словоформи, розміщені всередині текстової одиниці.

На думку З. Пахолук, слово, «яке повторюється повністю або частково, завжди змінює своє значення. Зміна значення пояснюється двома причинами: по-перше, повторення слова в межах мікроконтексту – явище незвичайне, воно виступає як стилістичний засіб. По-друге, повторювані слова займають у синтаксичній структурі різні позиції, які стають семантично значущими» [Пахолук, 2011, с. 164].

За нашими спостереженнями, особливої семантико-стилістичної ваги, акцентуаційної конотації досягають використанням тотожного анафоричного повтору суб'єктних синтаксем у частинах безсполучникового речення. Пор.: *Майдан* – у нас уже не площа, *Майдан* – це подія... (Голос України,

08.02.2017, с. 5); ***Жити***, за Віктором Тереном, – це перемагати, зокрема й смерть, ***жити*** – це боротися, любити, цінувати кожну мить, як і кожну травинку, кожне рідне слово та сонячний чи місячний промінчик (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 7). Журналісти наголошують на змінах і додаткових (конотативних) нашаруваннях у значенні понять, названих повторюваними лексемами *майдан*, *жити*, як стилістично значущих, семантично посилювальних початкових компонентів поданих висловлень.

У мові української преси ХХІ ст. простежуємо активізацію тенденції до трикомпонентного розгалуження тотожного анафоричного повтору, що більшою мірою, ніж двокомпонентний, впливає на свідомість реципієнта, формуючи певну думку, викликаючи різнопланові емоції. Згадану трикратність у використанні повтору повнозначних і неповнозначних лексем, частин фраз простежуємо на початку частин складного речення, у межах одного речення на рівні однорідних членів, а також на початку кількох окремих речень, об'єднаних змістом цілісного повідомлення. Пор.: ***Скільки** сліз вилито в цих потягах, **скільки** алкоголю випито, **скільки** таємниць сказано в тісних, затягнутих цигарковим димом тамбурах* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2); ***Ті** слова, котрі вони кажуть зі сцени, **ті** думки, що у них виникають під час роботи, **ті** почуття, які охоплюють глядачів – все це впливає на їхній внутрішній світ, формує особистість* (Освіта України, 12.09.2016, с. 15); *Ірина була іншою: **кожен** її погляд, **кожне** її слово, **кожен** її рух вказували на вихованість, граційність і впевненість у собі* (Твоє життя, 07.2020, с. 4); *На зміну інтернатам, **де** втрачена дитина, **де** вона не є метою й завданням закладу, **де** на її утримання витрачаються крихти, прийдуть інноваційні сімейно орієнтовані послуги* (Голос України, 09.09.2020, с. 10); *І штрихом згадаємо виставу «Солодка Даруся». **Як** спогад про гірку історію краю. **Як** привід задуматися над людською ментальністю. **Як** нагадування про те, що вибір робити завжди важко* (Голос України, 16.09.2020, с. 3); ***Злиться** на чоловіка за його нікчемність і безпорадність, за його нездатність піти самому. **Злиться** на*

себе і сумує за минулими роками. *Злиться* через те, що було і що любов'ю не завжди можна назвати (Моя сповідь, 09.2020, с. 9); *Запам'ятався* 2016 зупинкою падіння економіки. *Запам'ятався* запровадженням та вдалою апробацією електронних декларацій про доходи можновладців і їхніх родин. *Запам'ятався* рік і тим, що наша аграрна галузь інтенсивно входить у сферу інтересів українських інноваційних підприємців (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 4); *Де взяв гроші на шикарний будинок чи дороге авто? Взяв у борг на десять років, мама позичила... І навіщо те декларування, якщо можна ось так просто пояснити джерела будь-яких прибутків?* (Україна молода, 23–24.09.2016, с. 4); *Я хочу звернутися до всіх українських сил: ми повинні об'єднатися і не дозволити винесення і розгляду законопроекту 2362 тут, у залі. Я хочу звернутися до всіх українців: 16 липня о 9-й ранку прийдіть сюди, під стіни Верховної Ради, аби спільно захистити українську мову. Я хочу звернутися також до «слуг народу», до монобільшості* (Цікава газета на вихідні, 16.07.2020, с.2); *У цьому документі вперше було визначено поняття – що таке державний суверенітет. У цьому документі вперше було визначено поняття громадянства України. У цьому документі вперше визначено основні засади зовнішньої та економічної політики, культурного й наукового розвитку* [Декларація про державний суверенітет України – І. Х.] (Голос України, 18.09.2020, с. 5). Помітно, що такі трикомпонентні повтори якнайкраще сприяють реалізації коментувально-експресивної прагмалінгвістичної функції, оскільки не лише розтлумачують, уточнюють, деталізують, тобто коментують, а й виражають почуття, враження адресанта, не змушуючи читача аналізувати подану інформацію.

Спостережено активне функціонування анафоричних повторів – предикативних центрів речень, які становлять надфразну єдність. На думку Л. Пришляк, «повторення предикативного центра (підмета і присудка) двоскладного речення акцентує увагу на тому, про що йтиметься у творі» [Пришляк, 2002, с. 22]. Як бачимо, у надфразних єдностях *Він був* одночасно поважним професором Житомирського університету імені Івана Франка і

добрим другом КВК. *Він був поетом, композитором, виконавцем і продюсером, перекладачем і театралом* (Україна молода, 23.08.2016, с. 13); *Для неї він був кінченою людиною. Загиблою, пропащою. Для неї він існував* *лиш як гнітючий фантом, що прийшов мучити її й насичувати життя* *сум'яттям і тотальною депресією* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2); *Критика для мене дуже **важлива**, бо дає поштовх до більш поглибленого* *пошуку. **Критика взагалі має бути важлива** для кожного художника,* *особливо молодого...* (Україна молода, 30.08.2016, с. 13) анафора сконцентровує увагу на суб'єктно-об'єктних, атрибутивних тощо характеристиках суб'єкта і сприяє реалізації декларативної функції.

Повний анафоричний повтор головних предикативних частин складнопідрядних речень *Ми казали, якщо не буде вакцинації, будуть* *спалахи захворювань. Ми казали, що кір буде, швидше за все, у 2017 – 2018* *роках* (Правди сила, 24.01.2018, с. 4); *Ми розуміємо, що стоїть за цим* *позитивним досвідом. Ми розуміємо, як можна і як не можна* *трансформувати цей простір* (Місто, 08.07.2020, с. 26); *Ніхто не знає, про* *що йде мова, ніхто не знає, у чому обвинувачують* (Україна молода, 16.08.2016, с. 19); *Я знав розумних людей, які прочитали масу книг. Я знав* *розумних людей і знав* *людинок, які хотіли лише вколоти, принизити* (Твоє життя, 07.2020, с. 1) виконує акцентуаційну функцію. Засобами повтору головних частин складнопідрядних речень і, зокрема, їхніх предикативних центрів *ми казали, ми розуміємо, ніхто не знає, я знав, журналісти* *наголошують на беззаперечності висловлення, указуючи на хибне* *ігнорування суспільством певних явищ, які були вже досить помітними.*

Дедалі більшу активність у мові досліджуваних газет виявляє тотожний анафоричний повтор головної предикативної частини складнопідрядних речень, виражений одним або двома (рідше) словами – безособовим дієсловом чи прислівником (прислівниками), пор.: *Зрозуміло, що цей фільтр* *не може бути ідеальним. Зрозуміло, що суспільство не зможе перебрати* *стару міліцію і набрати з неї ідеальних поліцейських* (Дзеркало тижня, 17–

23.09.2016, с. 3); **Видно**, що ім'я цього письменника впродовж кількох років повертається в нашу літературу через «Кур'єр Кривбасу», де, здається, вже оприлюднено все найголовніше, що Ю. Косач написав. **Видно**, що торік з'явився унікальний том «Добридень, «Кур'єр Кривбасу» (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 4); **Дуже добре**, на мій погляд, що МОН активно залучає громадськість, передусім, освітянську, до цієї роботи. **Дуже добре**, що на певному етапі до узагальнення цих пропозицій активно долучаються вчені нашої академії... (Освіта України, 13.11.2017, с. 11). Як бачимо, автори газетних публікацій створюють ефект беззаперечної констатації факту, зреалізовуючи *стверджувальну* прагмалінгвістичну функцію. В аналізованих реченнях повторюються переважно висновкові елементи: *зрозуміло, видно, дуже добре*, які чітко вказують або на ставлення журналіста до подій, які він описує, або підсумовують висловлене. Такі повтори надають текстам переконливого характеру, позбавляючи читачів сумніву щодо правдивості інформації.

Поширеною в мові сучасної української газетної періодики є тенденція до поєднання в одному контексті кількох видів повтору, кожен із яких функціонально значущий. У такий спосіб журналісти досягають ефекту посиленої уваги з боку читача до подій і явищ, про які йдеться, й унеможливлюють імовірність пропусків важливих деталей, водночас урізноманітнюючи текст, сприяючи реалізації ним *естетичної* функції. Пор.: **Тримати** перо так само відповідально, як **тримати** хрест і кадило, бо **Слово** – у **Бога** і **Слово** було **Божим** (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 11); **Кохання** – це справді океан, за висловом Івана Франка, що манить і потопляє водночас. **Кохання** – це така ж **золота ноша** цієї Лілії **Золотоноші**, що й кинути не можеш, хіба що обезсилієш – постарієш, і нести важко: ну і скільки вже можна? (Літературна Україна, 02.03.2017, с. 15); **Україна не там**, де стоять нині наші Збройні сили. **Україна там**, де **говорять і пишуть** українською мовою. **Нехай** не всюди, **нехай** лише офіційно, але **говорять і пишуть** (Цікава газета на вихідні, 16.07.2020, с. 3);

У нього було завищене почуття справедливості. І він кидався на захист того, хто цього потребував, навіть, якщо бачив, що сили нерівні. Просто інакше він не міг. А коли розпочалась війна, не зміг відсидітися вдома. У нього була потреба захищати, допомагати (Голос України, 09.09.2020, с. 6); *У кожному суспільстві повинна бути категорія людей, яка у складних ситуаціях розплутує клубок проблем. Зазвичай це державні чиновники. Якщо держава несправжня або не має досить сили, це роблять приватні особи. У кожному суспільстві мають бути люди, які вирішують наявні проблеми. Якщо держава слабка, це перебирають на себе приватні особи* (Історія плюс, 06.2020, с. 4–5). У поданих вище реченнях простежуємо поєднання анафори і симплоки (перше речення), анафори й омонімічної гри слів (друге речення), анафори й синтаксичного паралелізму (третє речення) та інші різновидові поєднання повторів. Зазначені повтори дають змогу читачеві виділити одночасно декілька стрижневих понять, зацентрувати на кількох фактах, діях. Зокрема в реченні *Я слухала і мовчала. Я затерпла, я не могла сказати ні слова, просто заціпеніла* (Україна молода, 30.08.2016, с. 12) спостерігаємо одразу три види повтору: повну займенникову анафору *я*, посилювальний повтор *мовчала, не могла сказати ні слова* та синонімічний повтор – *затерпла, заціпеніла*. Цими засобами автор передає емоційний стан мовця. За допомогою ампліфікації *мовчала, не могла сказати ні слова, затерпла, заціпеніла* публіцист створює ефект шоку та безвиході. У таких конструкціях автори повторюють здебільшого лексичні одиниці на позначення абстрактних понять, торкаючись морально-етичних тем: боротьби за справедливість, любові, вірності, спонукають читачів до активного сприймання інформації з правильно поставленими логічними наголосами.

У процесі дослідження встановлено, що більшість речень із анафоричними повторами виконують у газетних контекстах *декларативну* прагмалінгвістичну функцію, адже в умовах сьогодення виникає потреба декларування основних життєвих цінностей: важливості об'єднання

громадян заради миру, передусім розв'язання проблем АТО, освітянських пріоритетів (розбудова Нової української школи) тощо. Автори статей активно переконують читачів у беззаперечності й однозначності власних принципів та ідей щодо стрижневих ціннісних позицій. Задля більшої переконливості зазвичай поєднують повний анафоричний повтор та синтаксичний паралелізм, напр.: **Сьогодні більше, ніж будь-коли, ми** засмучені всіма смертями та боєм, які принесла війна. **Сьогодні більше, ніж будь-коли, ми** прагнемо єдності усіх співвітчизників, для того щоб почати будувати нову Колумбію (Україна молода, 30.08.2016, с. 6); **Якби це хоч якось** допомогло у звільненні хлопців, за яких ми б'ємося!.. **Якби це хоч якось** розтопило серця тих, в кого ключі від в'язниць заручників!.. (Голос України, 10.08.2016, с. 2.); **Гідно було б** знайти можливість дати сім'ї Героя України квартиру... **Гідно було б** провести розслідування і покарати винних, чії злочинні дії призвели до загибелі вже тисяч людей, починаючи з Небесної Сотні. **Це було б дуже важливо** для сім'ї Володимира Рибак. **Це було б дуже важливо** для нас усіх (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 2); Торуючи шлях до Нової української школи, початкова школа стикається з низкою викликів різного характеру: у **плані** доступності освіти для молодшого школяра; у **плані** створення ресурсів для навчання в нових умовах; у **плані** нових аспектів, що стосуються оцінювання очікуваних результатів (Освіта України, 13.11.2017, с. 9). Як бачимо, подекуди до складу повторів уходять дієслівні лексеми з умовним значенням *якби це хоч якось* (допомогло/розтопило), *гідно було б*, *це було б дуже важливо*, що сприяє ненав'язливості викладу, сприймається як порада, але водночас детально розкриває важливу глибинну сутність висловленого. Як відомо, такий прийом допомагає краще й швидше переконати реципієнта в правдивості своїх ідей. Однак, незважаючи на пом'якшувальний ефект, побажання мають прихований уплив на рішення, формування думок, а тому майже не залишають читачеві вибору.

Анафоричні повтори можуть функціювати, виконуючи декларативну роль, у досить розлогих контекстах, і це дедалі зриміше проступає в мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. Пор. міні-тексти з дво-, три- та багатокomпонентними повторами: ***Письмо о. Василя** – це бар’єр на шляху духовного розтління і разом з тим двері в інший світ, світ Правди і Добра. ... **Письмо о. Василя** осяює душу, проливає в неї тепле і чисте світло* (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 11); ***Замість того, щоб зробити ставку на власного виробника, як роблять і Америка, і Європа, і Азія, і як це пропонує Радикальна партія в Україні. Замість того, щоб підтримати власних промисловців, підприємців, фермерів дешевими кредитами, стимулюючи податки, державними замовленнями та справедливими тарифами. Замість того, щоб створити умови для економічного зростання і жити за рахунок власних податків, а не чужих подачок*** (Україна молода, 26–27.08.2016, с. 4); ***Вони не хочуть виконувати, вони бойкотують Указ Президента України Л. Кучми від 14.05.2001 р. № 3072001... Вони не хочуть виконувати Указ Президента Ющенка № 10882005 від 11 липня 200 р. Вони не хочуть виконувати, вони бойкотують Указ Президента України П. Порошенка № 752017*** (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 3); ***Наука добра** зобов’язана бути духовною і моральною. **Наука добра** може знайти велике навіть в пошуках малого. **Науці добра** не притаманні політичні штампі і ярлики. **Наука й наукове мислення добра** є найважливішим фундаментом та умовою стабільного розвитку економіки і суспільства* (Голос України, 18.08.2016, с. 4.); ***Сто років тому ми отримали шанс побудувати незалежну державу – але ми втратили цей шанс. Як і сто років тому, віковичний ворог України – імперська Росія загрожує нашій Незалежності, нашій Свободі, нашому устремлінню бути господарями на нашій, Богом даній землі. Знову, як і сто років тому, триває війна з ворогом, знову українські землі окуповані ворогом, знову ллється кров і гинуть українські герої*** (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 2). Декларативна функція, зреалізована в досліджуваному мовному матеріалі, має відтінок

заклику до боротьби, повстання, хоча б у свідомості, проти режиму, який знищує прогресивні ідеї і настрої. Водночас авторською метою є привернення уваги громадськості до надважливих проблем, які обов'язково мають бути почуті й вирішені на користь суспільства. Поєднання анафори й синтаксичного паралелізму «як двох фігур, кожна з яких здатна утримувати фокус уваги реципієнта, робить їх ефективним риторико-стилістичним засобом наголошування» [Данилова, 2016, с. 182], дає змогу нагромадити думки, ідеї, зацентрувати на певних суспільних та історичних закономірностях, спонукає до роздумів над філософськими категоріями добра, правди, духовності як основи державотворення.

В автобіографічних текстах, розміщених на шпальтах газет, автори публікацій за допомогою анафоричних повторів увиразнюють думки та почуття, відтворюють стан душі на момент мовлення. Напр. у реченнєвому контексті *Того зимового вечора я дозволила собі подумати, що я чимось краща за мого попутника. Що мої джинси кращі за його спортивний костюм, а шапка – за його шкіряну кепку. Дозволила собі подумати, що, уникаючи розмови з ним, я гарантую собі спокій і бережу особистий простір* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2) увагу зосереджено на повторюваних предикативних частинах і їхніх стрижневих компонентах, за допомогою яких автори ілюструють динаміку мисленнєвого процесу; у реченнях *Тепер мене не дивувало, чому він опинився в «ополченні». Тепер було зрозуміло, чому я марно шукала його в соцмережах. Тепер я знала все* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2) анафоричний повтор лексеми *тепер* употужнено його поєднанням з ампліфікованим повтором, де кожний наступний повторюваний елемент *мене не дивувало, було зрозуміло, я знала все* поглиблює змістове наповнення текстової інформації, нівелюючи стан хвилювання героя конкретикою обставин. В обох ілюстраціях повтор зреалізовує посилювальну функцію.

Дещо інші роздуми й інше стилістичне призначення має анафоричний повтор у нижчеподаному висловленні, пор.: *Біле знає, що чорне не*

піддається навіть тоді, коли день залле своїм світлом кімнату і змусить усе темне поховатися, а потім і зовсім вижене його з усіх закутків. **Чорне** *знає, що біле не* злякається ні сутінків, ні повної темряви, коли вона тихо-повільно забере в свої обійми кімнату. **Біле** *знає, що чорне не втече* від шуму дня, і навіть якщо злегка здригнеться від нього, то одразу ж продовжить гру. **Чорне** *знає, що біле не кине*тсья *навіть*оки від нічних тіней, від легкого перешиптування, моторошного рипіння дверей (Україна молода, 17.08.2016, с. 10). За допомогою анафори, синтаксичного паралелізму й протиставлення журналіст алегорично розмірковує про боротьбу світла й темряви. Анафора в цьому контексті поширена: головна предикативна частина та початок підрядної означальної частини складного речення *Біле* *знає, що чорне не* / *Чорне* *знає, що біле не*. Ефекту протиставлення досягають за допомогою антонімічної пари субстантивованих прикметників *біле* – *чорне*. Також спостерігаємо фразеологічний повтор *не втече* – *не кине*тсья *навіть*оки. Присудок першої підрядної частини кожного речення містить заперечення, що також поглиблює *стверджувальну* функцію цього висловлення.

На думку Ж. Конрада, «кожна фраза і речення повинні бути ретельно складені та побудовані з урахуванням аргументації автора і смаків аудиторії. Анафора – важливий засіб формування думки, оскільки вона є риторичним прикладом і методом переконування» [Conrad]. Спостережено, що в мові українських газет дедалі помітнішою стає тенденція, пов'язана зі спонуканням читачів до роздумів над висвітленою проблемою, здійсненням емоційного впливу за допомогою анафоричного повтору в риторичних запитаннях і ствердженнях, як-от: **Закономірна** *війна, чи випадкова?* **Закономірна** (Голос України, 23.08.2016, с. 5.). Використовуючи повний анафоричний повтор прикметника *закономірна*, журналіст спочатку у формі риторичного питання, потім – ствердження спонукає реципієнтів до роздумів.

Риторичні питання, які не отримують стверджень-відповідей, також можуть виконувати *стверджувальну* прагмалінгвістичну функцію, оскільки у

формі питання нерідко завуальовують певні твердження. Пор.: **Чому ж із майже 400 (!) зареєстрованих сьогодні політичних партій мітингувати проти мовної агресії виходять лише представники ВО «Свобода», до яких долучаються КУНівці та окремі небайдужі громадяни? Чому під стінами суду жодного разу не майоріли прапори провладних парламентських партій і всіх інших, які позиціонують себе як демократичні?** (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 1); **І мимоволі думаєш у відчаї і тривозі: може й справді живе газета один день? Може й справді «ЛУ» не потрібна незалежній Україні?** (Літературна Україна, 02.03.2017, с. 4); **Чому ж тоді людина винайшла літературу, якщо на неї не впливає, чому винайдено «художній образ», без якого літератури як такої не існує?** (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 7). У такий спосіб автор спрямовує думки читачів лише до одного «потрібного» варіанта відповіді, оскільки через питальні конструкції створює ефект прихованого самозаперечення. Журналіст розраховує на підсвідому читацьку підтримку, сподівається на прихильність та одностайність читачів.

Загалом «мова газетної публіцистики покликана ...впливати на читацьку аудиторію, навіюючи їй ті чи ті ідеї, сприяючи появі не лише емоційної реакції у формі почуття-ставлення, що його переживає читач, а й у формі дій та вчинків... Джерелом породження емоцій нерідко слугують окличні речення» [Завальнюк, 2009, с. 205]. Анафоричні повтори, вміщені в окличні структури, підсилюють емотивну функцію мови, для реалізації якої вони найбільш придатні. У такому разі емоційний зміст нашаровується на інформаційний, співіснуючи з ним у семантиці речення. Пор.: **Саме тут після весілля буде їхнє родинне гніздечко, саме тут вони разом проводитимуть тисячі днів і ночей!** (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 11); **Це ті самі люди, які вчинили вибухи в Суручі, в Анкарі, ті самі люди, які підривають бомби в курдських містах!** (Україна молода, 23.08.2016, с. 9); **А тут довкруги Тайга, а тут довкруги такі високі сосни!..** (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 12); **Він любив Україну, бо тут були його друзі, тут**

було море і свобода, яких не вистачало в Білорусі, **тут** він знайшов своє кохання! (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 7).

Менш уживаним, ніж тотожний анафоричний повтор, є повтор *парадигматичний*, коли повторювані елементи – різні форми слова. Його використовують здебільшого для врізноманітнення викладу, задля стилістичного увиразнення подієвого тла, напр.: **Поки живий** хоча б один фронтовик, учасник чи свідок тих великих боїв, **поки живі** їхні діти, житиме пам'ять про Перемогу, люди відзначатимуть це свято «зі сльозами на очах» як **Великий День**, до якого йшли чотири довгі і криваві роки. **Дні**, коли загинули близько 60 мільйонів людей в усьому світі (Вінницька газета, 08.05.2020, с. 5); **Там** [у Конституції – І. Х.] **прописані права** і їх порушують ті, хто мав би нас захищати. **Там є право** на освіту та рівний доступ до неї, але урядові це не подобається і він планував скасувати ЗНО (Голос України, 27.06.2020, с. 3).

Антонімічний анафоричний повтор у мові сучасних українських газет спостережено переважно в поєднанні з паралелізмом синтаксичних конструкцій. Напр., у надфразній єдності: **Ми не заслуговуємо прощення**, тому я не можу сказати «пробачте», я можу сказати «мені безмежно шкода! ... **А ми заслужимо прощення** тільки через щире каяття» (Голос України, 08.02.2017, с. 5) спостерігаємо активізацію взаємодії антонімічної анафори, вираженої головною предикативною частиною складнопідрядного речення, із синтаксичним паралелізмом, який стосується змістового наповнення обох речень у межах єдиного контексту. Така взаємодія сприяє реалізації *терапевтичної* функції. Журналіст висловлює власне бачення ситуації, пропонує варіанти покращення психологічного мікроклімату всередині спільноти.

Досить часто журналісти вдаються до цікавої, незвичної побудови контекстів, поєднуючи різні види повторів, щоб не лише констатувати факт, стверджуючи щось, а й оцінити ситуацію, висловити власний погляд на зображуване [Горобець, 2018, с. 50]. Напр., у контексті *Хлопці лежать у*

землі, а ті, хто їх фактично послав на смерть, досі **не відповіли**. Так само, як не відповіли за збитий ІЛ над Луганським аеропортом у ніч на 14 червня 2014 року. Так само, як не відповіли за багато інших трагедій (Україна молода, 30.08.2016, с. 2) використано повний анафоричний повтор фрази *так само, як не відповіли*, який виконує декларативну й оцінну функції. Окрім констатації факту безвідповідальності за злочини війни, автор змушує читачів замислитися над цією проблемою, дає негативну оцінку діям винуватців трагедій, спонукає читача до відстоювання вільного висловлення думки й боротьби за українську державність, за верховенство права і вироблення правильної громадянської позиції на основі аналізу чинників, які стали причиною трагедій.

Спостережено, що анафора досить часто слугує компонентом закликів і гасел, наявних у газетному мовному просторі, напр.: **Бережіть ліс! Бережіть** зелені легені планети! (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 7); **Україна** – наша родина, **Україна** – єдина! (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 13). За допомогою анафоричного повтору автор употужнює почуття єдності українського народу й наголошує на важливості кожного громадянина в цій організованій суспільній системі. Мета цього прийому – акцентувати на одностайності й беззаперечності переконань, обов’язковості їхнього дотримання всіма представниками спільноти.

Іноді в мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. натрапляємо на взаємодію стилістичних фігур анафори й полісиндетону. Така взаємодія «дозволяє мовцю виокремити важливу частину інформації, підсилити певні компоненти висловлення, надає мовленню динамізму» [Мелкумова, 2012, с. 304]. Пор.: **Або він** ігнорує запитання, як, наприклад, запит журналіста Дмитра Гната щодо атестації Сергія Приходька – головного підозрюваного у справі про вбивство Ігоря Індилка. **Або він** (що ще гірше) відмовляється надати інформацію й офіційно бреше, що результати атестування не підлягають оприлюдненню... (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3); **Упевнений, бо** лише віра, що сповнює серце любов’ю, здатна так

оживлювати людську душу... *Упевнений, бо саме вона дає дихати і стоїчно терпіти* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11); *Це було важливо: побачити Юрині очі. Чи схожий Юра на тата? Чи схожі ми між собою?* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2).

Спорадично журналісти використовують повтори різних видів задля досягнення комічного ефекту, як-от: *На сніданок і цього свята, і не лише в цей день, і навіть не лише на сніданок, розійдуться на «ура» вареники з яблуками і корицею з медом* (Україна молода, 17.08.2016, с. 14); *Я думаю, що він говорить те, що думає. Я думаю, що це – стиль і манера його життя, і в цьому, можливо, він бачить велику оригінальність* (Україна молода, 17.08.2016, с. 5). Повтори в поданих контекстах не вирізняються глибоким змістом, суспільною значущістю, проте, відповідно до оповідної манери висловлення, виконують роль розважливості, зацікавлення, привернення уваги, але не до проблеми загалом, а до особистої історії героя розповіді.

Отже, анафоричний повтор є потужним засобом семантичної зв'язності тексту. У мові сучасної української преси найактивніше використовують тотожний анафоричний повтор, рідше – ампліфікований та антонімічний, зрідка – парадигматичний і синонімічний. Спостерігаємо виразну тенденцію до поєднання в одному контексті кількох видів повтору, зокрема анафори з синтаксичним паралелізмом, що зосереджує увагу читача на певній проблемі, а також із симплокою й омонімічною грою слів. Анафоричні повтори в мові української преси досліджуваного періоду виконують здебільшого декларативну й посилювальну функції, допомагаючи журналістам упливати на вибір поведінки читачів, формування їхніх поглядів та суспільної свідомості.

3.2 Специфіка функціонування епіфори

Епіфора є предметом вивчення мовознавства й літературознавства. У літературознавчому словнику-довіднику цей вид повтору розглядають як художній засіб, «стилістичну фігуру, протилежну анафорі, повторення

однакових слів, звукосполучень, словосполучень наприкінці віршових рядків, строф у великих поетичних творах (у романі у віршах), фраз – у прозі чи драмі. Уживається задля увиразнення художнього мовлення. Особливого смислового значення епіфора набуває в поєднанні з анафорою» [Літературознавчий словник-довідник, 2006, с. 624]. Лінгвіст Дж. Зіммер також розглядає епіфору як риторичну фігуру, протилежну анафорі за місцем у структурі висловлення, утворену «повтором слова чи фрази наприкінці суміжних речень чи абзаців» [Zimmer]. У мовознавстві епіфору визначають як один із видів лексико-синтаксичного повтору [Бекетова, 1998, с. 25; Завальнюк, 2009, с. 22], рідше – лексичного, що забезпечує структурну зв'язність текстів [Івкова, 2004, с. 286].

Український мовознавець О. Бекетова кваліфікує епіфору як фігуру лексико-синтаксичного повтору, за якої відбувається «повторення в кінці двох чи більше складових речення або словосполучення, що йдуть одне за одним» [Бекетова, 1998, с. 25]. У нашому дослідженні епіфору кваліфікуємо як стилістичну фігуру, в основі якої є прийом лексико-синтаксичного повтору, зокрема «повторення слів, словосполучень у кінці речень чи предикативних частин складних речень для підкреслення виразності мови, її мелодійності» [Ганич, Олійник, 1985, с. 58].

Як засвідчує обстежений матеріал, епіфора є важливим засобом змістової й структурної організації висловлення, а також потужного емоційного впливу на реципієнта. Дослідники виділяють низку функцій, що їх виконують епіфоричні повтори, зокрема власне репрезентативну, експресивну, посилювальну, оцінну, стверджувальну та декларативну [Мелкумова, 2011, с. 70–181]. Р. Оніщук, І. Макар зазначають, що епіфора «служить створенню образності твору, його увиразненню, акцентує думку автора» [Оніщук, Макар, 2011, с. 53], тобто виконує ще й акцентуаційну та емоційно-образну функції.

Останнім часом у мові українських газет усе помітнішою стає тенденція, пов'язана з уживанням епіфори в риторичних запитаннях задля

емоційного впливу на читачів, заохочування їх до роздумів над порушеною проблемою і підштовхування до певних висновків. Напр.: *Успішна кондитерська фабрика «ціни не має», то не продається, а державне майно, значить, **продається**?* (Україна молода, 26–27.08.2016, с. 4); *Філософія-раціо... Спадає на думку різне. То, може, раціональний чинник інстинкт самооборони? Неусвідомлене маскуваня вразливості? Цебто раціо ніби й не **раціо**?* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 6). У поданих конструкціях епіфора має філософський підтекст. Цінність такого повтору полягає здебільшого в неквапливості сприймання тексту, тому така епіфора не буде ефективною в інформаційних виданнях. Натомість корисною і досить цікавою вона виглядатиме в аналітичних публікаціях, де в основі висловленого перебуває проблемне питання, часто риторичне, але цим автор спонукає читача взяти участь в обговоренні проблеми і бути не стороннім спостерігачем, а активним суб'єктом аналізованої інформації. Зазвичай, такі публікації відкривають перед читачем можливість дискутувати з автором, будувати власні логічні ланцюжки й робити потрібні висновки. Проте не варто вважати, що читач є самостійним суб'єктом аналізу інформації, оскільки журналіст здійснює прихований уплив на перебіг аналізу, висловлюючи власну гіпотезу, яка є фактом, що не потребує заперечення.

Як слушно зауважує Л. Пришляк, епіфора сприяє «структурній єдності, підведенню всіх деталей під загальний зміст твору, є кінцевою ланкою, яка за характером експресії передається окличним реченням, має сконденсований емоційно-експресивний ефект» [Пришляк, 2002, с. 140]. Пор.: *Танцюй, співай і грай просто **тут і зараз!** Життя вирує **тут і зараз!*** (Вінницька газета, 22.09.2017, с. 9); *Виштовхуючи із реальності цю історію як неприйнятну (не правильну, катастрофічну тощо), читач не уникне важливого, «прицільного» питання: чи буває загалом у житті велике самозречене **кохання**?! А чи здогадуєшся ти, чого вимагає від тебе омріяне тобою велике **кохання**?!* (Літературна Україна, 09.03.2017, с. 11); *...Найстрашніше запитання, яке я час від часу чую: «А що тобі дає спілка?» Я ж до цього*

ставлюсь просто й у відповідь запиту: «А що даєте спілці **ви**?! З чим приходите до спілки **ви**?!» (Культура і життя, 13.10.2017, с. 11).

У мові сучасної української преси активізувалося використання речень із епіфоричними повторами, які не мають повного структурного збігу, бо компоненти повтору видозмінені (різні форми того самого слова, спільнокореневі слова, синонімічні відповідники тощо), але мають ідентичний зміст. Такі повтори виконують здебільшого декларативну прагмалінгвістичну функцію, напр.: *У нас одне небо, одна земля, одна **Україна**, і ми всі – люди з різними позиціями, але ми працюємо на **Україну*** (Цікава газета на вихідні, 25.06.2020, с. 4); *На превеликий жаль, **активність в Україні призупинена**, тому що всі три ділянки надр розташовані у Донецькій області: дві ділянки у зоні АТО, а третя – поза нею. Через небезпеку ми змушені були **призупинити активність в Україні*** (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 8); *Свободу й добро людина віднаходить і зберігає найперше у собі. Тому тільки вільні добрі люди здатні створити й зберегти вільний добрий світ. У цьому їхня **непереможність**. Бо ЖОДНІ зовнішні чинники не заберуть у людини її совісті, її внутрішньої свободи та любові. Тому ми **непереможні*** (Літературна Україна, 20.04.2017, с. 5); *Творчість загалом **не може вкладатися у формат**. ... Істинні таланти **ніколи не вміщаються в формат*** (Порадниця, 23.07.2020, с. 5). Зрідка декларативну функцію виконує повний епіфоричний повтор: *І нарешті, законом, який президент підписав 13 липня, тривалість каденції голови суду збільшилася до трьох років, що дає можливість головам судів **часів Януковича**, через яких адміністрація президента чинила тиск, перебувала на посаді ще 6 років... Також, зважаючи на перехідні положення нового закону, досить складно буде позбутися суддів, призначених уперше на 5 років за **часів Януковича*** (Дзеркало тижня, 6–12.08.2016, с. 2). Як бачимо, вищеподані епіфоричні повтори сприяють посиленню уваги читача до проблеми, яку порушено в тексті, укотре наголошуючи на ній, а повтори, ужиті в різних словоформах, ще й запобігають мовленнєвій надлишковості.

Досить часто журналісти використовують також трикомпонентні тотожні епіфоричні повтори, посилюючи цим формування суспільної свідомості читачів. Такі багаторазові повтори сприяють реалізації прагматичної мети коментування і виконують *стверджувальну* прагмалінгвістичну функцію, оскільки виражають роздуми мовця, спонукають читача до активного аналізу інформації. Напр.: *Має відбутися хоч мінімальна ротація поколінь від **Майдану** до **Майдану**. Та проблема не у відсутності чергового **Майдану**. Українська нація демонструє, що вона готова до героїчних вибухів...* (Україна молода, 23.08.2016, с. 4); *Путін не зупиниться – **і це факт**. Путіну потрібен сухопутний коридор до Криму – **і це факт**. Україні потрібен військовий стан – **і це факт*** (Голос України, 12.08.2016, с. 4).

Спостерігаємо тенденцію до використання тотожної лексичної епіфори наприкінці частин складних речень або простих речень, які становлять надфразну єдність. Епіфоричні повтори в таких контекстах є засобом *структурної організації висловлення*. Журналісти цим також увиразнюють повторюваний компонент, який стає стрижневим словом надфразної єдності. Напр.: *Життя **триває**, однаке й боротьба **триває*** (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 11); *Вона [теза про незалежність – І. Х.] образлива для сотень тисяч українських патріотів, які поклали голови за цю **Незалежність**. І наша боротьба була лише частинкою цієї загальної боротьби України і українців за **Незалежність*** (Україна молода, 23.08.2016, с. 4); *Якщо ж говорити серйозно, там це не тільки бізнес, а й давні **традиції**. А ми подбаємо про наші **традиції*** (Вінницька газета, 01.05.2020, с. 4); *Така ситуація вкотре робить програмну українізацію справою **майбутнього**. Залишається сподіватися, що не за горами це **майбутнє*** (Літературна Україна, 01.06.2017, с. 4); *Коли я говорю про **націю**, то, безумовно, я говорю про політичну **націю**. (Україна молода, 17.08.2016, с. 4); *Головне – **не кришитись***». ...яким було воно, таке не далеке й таке вже далеке двадцяте*

століття, як важко було **«не кришитись»** (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15).

Епіфоричні повтори можуть перебувати в складі фразеологічних одиниць чи контекстуальних антонімічних словосполучень, що створює ефект зіставлення подій, вражень, пор.: *Ну а коли представлена робота, зайнявши **сьому позицію**, опинилася у фіналі конкурсу, я був **на сьомому небі*** (Україна молода, 17.08.2016, с. 11); *За 20 тисяч років дитина – за кількістю нейронів головного мозку, тілобудовою тощо – **не надто змінилася**, – стверджує Олександр Кочерга. – Натомість середовище зазнало **кардинальних змін*** (Освіта України, 28.08.2017, с. 10). У цих контекстах досить оригінальним способом використання повтору зреалізовано власне репрезентативну функцію.

Оцінну прагмалінгвістичну функцію в мові українських газет сьогодення виконують епіфоричні повтори предикатних синтаксем: *Коли написане зажило своїм окремішнім життям і про нього **забули**. Та чи **забули**? Унікальна доля. Унікальний автор. Унікальний «...зошит»* (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 11); *Сто вінків сонетів від одного автора [М. Рябий – І. Х.] під обкладинкою однієї поетичної збірки – аналога так ніхто і **не знайшов**. Очевидно, і **не знайде*** (Літературна Україна, 17.04.2017, с. 12). У поданих реченнях епіфоричні повтори акцентують на ціннісних характеристиках певного об'єкта.

Досить активні також епіфоричні повтори із синтаксичним поширенням. Пор.: *Спочатку має значення те, **як складалося**, згодом – **чому саме так складалося**, відтак – чия провина в трагедії мільйонів, хто витримав, зберіг власне «я», а хто став на коліна* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *Ваш чоловік – не вірте його обіцянкам – **ніколи не зможе пити потроху**. Він **ніколи не зможе пити лише по святках, потроху*** (Моя сповідь, 09.2020, с. 9); *Прозвучала думка, що ситуація на Донбасі – **провина і результат «недопрацювання» вчителів історії**. На це Павло Полянський відповів, що говорити ніби війна Росії проти України є «провиною» вчителів*

історії означає визнати громадянську війну. За такою аналогією можна сказати, що вторгнення Гітлера в Польщу 1939 року відбулося тому, що *«польські вчителі недопрацювали»* (Освіта України, 23.10.2017, с. 11). Епіфора із синтаксичним поширенням сприяє виокремленню змістових відтінків стрижневих тверджень, концентрації на них уваги реципієнтів, спрямуванню їх до аналізу висвітлених подій.

Зрідка в мові української газетної періодики другого десятиріччя ХХІ ст. натрапляємо на поєднання епіфори з ампліфікацією, напр.: *Незвичайний фільм, у якому головні герої грають самі себе. Ні, не грають, просто розповідають про себе... При цьому самі знімають, самі монтують... І головне – монтують не тільки фільм – монтують себе* (Вінницька газета, 22.12.2017, с. 2).

Отже, епіфоричний повтор, або епіфора є одним із важливих засобів семантичної зв'язності тексту в мові сучасної української преси. Спостерігаємо тенденцію до використання епіфоричних повторів із синтаксичним поширенням, що посилює увагу читача до певної проблеми. Епіфоричні повтори в газетних текстах виконують здебільшого декларативну, експресивну й оцінну функції, за допомогою яких журналісти впливають на формування думок, поведінки читачів, корегують їхнє внутрішнє світосприйняття.

3.3 Симплока як засіб концентрації уваги читача на проблематиці газетної публікації

Дослідниця-україніст О. Бекетова кваліфікує симплоку як фігуру лексико-синтаксичного повтору, за якої в структурі речення «повторювані члени містяться на початку та в кінці двох чи більше складових речення» [Бекетова, 1998, с. 25]. Зарубіжна дослідниця Е. Береговська виокремлює два різновиди симплоки: «1) суміжні фрази починаються тим самим словом чи словосполученням (анафора) і закінчуються тим самим словом чи словосполученням (епіфора); 2) суміжні фрази мають однаковий елемент

(слово чи словосполучення) в середині фрази» [Береговская, Верже, 2000, с. 133]. У «Словнику тропів і стилістичних фігур» визначення симплоки збігається з попереднім «фігура синтаксичного паралелізму, яка характеризується: 1) однаковим початком і закінченням рядка, періоду, строфи, тобто поєднанням анафори й епіфори за умови неоднакової середини; 2) однаковою серединою, але різним початком і закінченням рядка» [Словник тропів і стилістичних фігур, 2011, с. 155]. У нашому дослідженні симплоку кваліфікуємо як стилістичну фігуру, в основі якої є прийом лексико-синтаксичного повтору, зокрема поєднання анафори й епіфори або дистантного повтору й синтаксичного паралелізму.

У мові сучасних українських газет симплока, як і інші фігури повтору, найчастіше виконує функцію *концентрації уваги* читача. До того ж, саме симплока має здатність одночасно виділяти два стрижневих поняття. Пор.: *Наші діти особливо гостро відчують історичні протяги. Вони дивляться далі, ніж ми. Вони бачать глибше, ніж ми* (Літературна Україна, 13.04.2017, с. 11); *У цій корзині подолянка не просто носила яблука, а свою долю. Це корзина тяжкої української долі* (Культура і життя, 06.10.2017, с. 12). Впадає в око вживання симплоки, яка містить повтор контекстуальних синонімів: ... *і в Україні також є люди, які пам'ятають про загиблих і похованих у Дарниці польських зенітників. ... і в Україні є люди, які домагаються від влади шанування і увічнення пам'яті польських воїнів* (Літературна Україна, 22.06.2017, с. 6); *Їм набридла ситуація в країні – вони її змінили. Їм набридла прогнила корумпована влада – вони її прогнали* (Голос України, 14.02.2018, с. 9). Рідше натрапляємо на симплоку із синтаксичним поширенням: *Ми прагнемо, щоб викладач отримував 50 % – за рахунок навчального процесу і 50 % – за рахунок науки. Звідси – й активність у різних конкурсах, і зростання наукової діяльності. Звідси йде додаткове стимулювання тих підрозділів, які мають підвищену складову у фондї оплати праці саме за наукову та інші види інноваційної діяльності* (Освіта України, 06.11.2017, с. 9).

Концентрація уваги реципієнта на певній проблемі може досягатися поєднанням симплоки й антитези у двох окремих реченнях, об'єднаних змістом, рідше – у двох предикативних частинах складного речення. Антитезу утворюють за допомогою антонімічного повтору або змістового зіставлення чи протиставлення понять. Пор.: *Продані за кордон товари – це притік валюти в країну і робочі місця. Продані в Україні єгипетська картопля і китайська гречка – це вкрадені в українців робочі місця* (Україна молода, 23.08.2016, с. 3); ... *У Вероні біля вигаданого балкона вигаданої Джульєтти – тисячі квітів. А в Києві біля абсолютно реального місця патріотичної пожертви – жодної квітки* (Літературна Україна, 09.02.2017, с. 2); *Росія не має своєї історії без України. І вона не бачить свого майбутнього без України* (Голос України, 19.08.2016, с. 3); *Серби й хорвати мали конфлікти в минулому. Серби й хорвати не мають розбіжностей щодо майбутнього* (Голос України, 13.02.2018, с. 5); *Вирішила комісія виплати припинити – і припинила, вирішила відновити – поновила* (Голос України, 30.08.2016, с. 11); *Якщо коефіцієнт і стажу, і заробітної плати у кожного свій, то коефіцієнт середньої зарплати єдиний для всіх* (Вінницька газета, 13.10.2017, с. 3).

Вартим уваги є вияв симплоки на рівні тексту, як-от: *Чому очільники держави не бажають визнати окуповані території на сході України окупованими? Тому що наступним кроком мало б бути припинення всяких економічних стосунків з тими територіями. А це кінець тіньовим схемам взаємного збагачення під час війни. Чому наші очільники бояться розриву дипломатичних стосунків з країною-агресором? Тому що наступним кроком має бути припинення всяких економічних стосунків з нею. А це знову ж таки кінець тіньовим схемам взаємного збагачення під час війни* (Літературна Україна, 06.04.2017, с. 5). У цьому тексті журналіст використовує анафору у формі риторичного запитання та подвійну епіфору (складається з двох повторюваних речень), спонукаючи в такий спосіб читачів до роздумів над порушеною проблемою та спрямовуючи їх до

відповідних висновків. В іншому тексті **Як змусити банківську систему зіграти на подолання бідності – ось вам кейс Китаю. Як зробити, щоб розвивався не тільки центр, а й провінція, як зробити децентралізацію успішною – Перу має відповідь. Як побороти корупцію й посадити топ-корупціонерів – Індонезії вдалося** (Правди сила, 24.01.2018, с. 4) також використано симплоку, структуровану по-іншому: поєднанням тотожної анафори та синонімічної епіфори.

Значно рідше в мові української газетної періодики функціює симплока, утворена поєднанням дистантного повтору і синтаксичного паралелізму. Такий повтор виникає переважно в надфразних єдностях, які складаються з двох простих речень, у складносурядних реченнях та в реченнях з однорідними членами. У надфразних єдностях увагу реципієнта зосереджено на стрижневих поняттях, які зазнали порівняння, зіставлення. Повторювані компоненти в таких структурах є інструментом зв'язності. Напр.: *Київ **прогнозовано** відмовився. Москва **прогнозовано** розвела руками* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 5); *Україна **продовжує** петляти. Росія **продовжує** ставити капкани* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 5); *Нації потрібне **перезавантаження** світогляду. Інакше не буде **перезавантаження** влади* (Україна молода, 23.08.2016, с. 4); *Тих, хто вимагає зняття обмежень **стає дедалі** більше, а їхні голоси **стають дедалі** голоснішими* (Дзеркало тижня, 06–12.08.2016, с. 5).

Дистантний повтор у складносурядних реченнях із синтаксичним паралелізмом акцентує на протиставленні, якому сприяють також лексичні й контекстуальні антоніми. Пор.: *Вік поета короткий. Хто **рано** спалахує, той **рано** згорає. Хоча винятки, звичайно, бувають* (Літературна Україна, 22.06.2017, с. 7); *Знання не завжди **роблять нас** багатими, та вони точно **роблять нас** щасливими* (Освіта України, 16.10.2017, с. 12).

Іноді симплока цього виду змістово виділяє з контексту повторювані компоненти, актуалізує їх, не применшуючи загального змістового навантаження контексту. Це буває здебільшого в реченнях з однорідними

членами, пор.: *Треба просто знімати **хороше** кіно, писати **хороші** книжки* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 13); *Патріот живе не лише своїм **життям**, а й **життям** Батьківщини: що **болить** Вітчизні, то **болить** і йому* (Голос України, 13.02.2018, с. 9); *Війну **неможливо** «загнати» в рамки АТО, як і воєнні дії **неможливо** перекрити антитерористичними заходами* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 2); *Війна й АТО – це не просто **різні** назви, це по суті **різні** явища, які мають абсолютно **різний** правовий режим і які ведуться за **різними** правилами (законами)* (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 2).

Отже, симплока в мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. є яскравою стилістичною фігурою повтору, здатною зосереджувати увагу реципієнтів на певній проблемі, наголошуючи на порівнянні, зіставленні чи протиставленні двох стрижневих понять, явищ, фактів.

3.4 Анадиплозис як особлива стилістична фігура

Анадиплозис (зіткнення, підхоплення, анепіфора) у сучасному мовознавстві кваліфікують як «мовленнєву фігуру додавання, а саме: повторення кінцевого звукосполучення, слова чи групи слів попереднього реченнєвого відрізка на початку наступного» [Ганич, Олійник, 1985, с. 19; Zimmer]. В основі цієї фігури переважно простий контактний повтор, рідше – контактний повтор із синтаксичним поширенням.

А. Сингаївська, Е. Маліновський зазначають, що «простий контактний повтор є джерелом додаткової інформації щодо характеру сприйняття ситуації, в межах якої здійснюється повтор, та суб'єктивних факторів, пов'язаних безпосередньо з когнітивними особливостями слухача» [Сингаївська, Маліновський, 2006, с. 77]. Н. Андіні визначає анадиплозис як «тип словесного паралелізму, коли повторення відбувається, якщо остання частина одиниці повторена в початковій частині наступного рядка» [Andini, 2018, с. 509]. У нашому дослідженні послуговуємося визначенням Е. Мінцис та Л. Мудрої, яка кваліфікує анадиплозис як контактний повтор, який має на

меті поєднати два речення, зробити перехід від одного до іншого більш плавним та привернути увагу читача до повторюваного слова чи виразу [Мінцис, Мудра].

У мові сучасної української преси анадиплозис використовують у структурі простого речення, на зіткненні частин складного речення та на межі речень. Анадиплозис, що функціонує в контексті простого речення, виконує функцію уточнення, конкретизації змісту емоційно чи логічно виділеного слова. Напр.: *Отже, «первинка» в Україні живе своїм **життям, життям** дивним і безглуздим, продукуючи замість здоров'я папірці* (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 12); *Саме ця трагедія в Україні змусила мене згадати, що в моєму дитинстві мама й бабуся спілкувалися рідною мовою, згадати, звідки вони родом – з Миколаєва. Хоча навіть не «згадати», не те слово, тому що у пам'яті не зникало... А якось зрозуміти, усвідомити, що там мої **люди, люди**, з яких моя мама, отже, і я* (Голос України, 8.02.2017, с. 5); *Для нашого суспільства це серйозний «комплексний» **іспит, іспит** на людяність* (Вінницька газета, 17.04.2020, с. 5); *Для військових квітка соняху має своє сакральне значення, вона – квітка **пам'яті, пам'яті** про тих, хто поклав власне життя заради захисту нашої держави, збереження цілісності, суверенітету та незалежності України* (Голос України, 24.06.2020, с. 9); *Дід вимахав наймогутнішим **богатирем, богатирем**, який за свою землю рвав на шматки і ніколи нічого на землі не боявся* (Голос України, 31.08.2016, с. 7).

Простежуємо тенденцію до активізації анадиплозису, поширеного відокремленими атрибутивними компонентами (їх підкреслено – І. Х.). Пор.: *Сьогодні у боротьбі за свою Незалежність наш народ платить найвищу ціну – ціну життя та здоров'я сотень своїх кращих синів та дочок* (Голос України, 23.08.2016, с. 3); *І все ж митець, який увібрав усе найкраще з європейської культури, ставив за мету створення нового **театру – театру пошуку, експерименту, авангарду**, що наблизить українську сцену до європейської за формою, зберігши її національну сутність* (Літературна

Україна, 20.04.2017, с. 16); *На очах у жінки з'явилися **сльози** – **сльози радості*** (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 18); *Я негайно скеровую його до профільного **комітету** – **Комітету з питань правової політики та правосуддя*** – для надання відповідного висновку (Голос України, 17.08.2016, с. 2); *Сама її діяльність для всіх нас є **прикладом** – **прикладом того**, як, попри всі складнощі поточного моменту, знайти СВОЄ місце у лавах захисників кращого майбутнього для свого народу* (Голос України, 09.09.2020, с. 6); *Та вона [Діана – І. Х.] відхилила той широкий жест, щоб стати **королевою** – **Королевою сердець усього світу*** (Дзеркало тижня, 27.08–04.09.2016, с. 11). В останньому реченні спостерігаємо графічне виділення початку відокремленого означення: автор уживає лексему *Королевою* з великої літери задля увиразнення урочистості титулу улюблениці всього світу.

Останнім часом активно використовують анадиплозис, відокремлені члени в складі якого стають парцельованими конструкціями. На думку І. Завальнюк, «коли парцельована частина містить повторюване означуване слово, то її означення уточнює чи посилює зміст означуваного слова в базовій частині» [Завальнюк, 2009, с. 298]. Напр.: *На двадцять п'ятому році Незалежності у горнилі боротьби народжується і гартується непереможна **нація**. **Нація** вільних громадян, які усвідомлюють себе українцями* (Голос України, 23.08.2016, с. 2); *Ключову роль у посиленні нашої армії зіграла **гордість**. **Гордість** офіцера і воїна* (Літературна Україна, 13.04.2017, с. 5); *Діставившись до 300-го, почув його останній подих. Відчай... **Страх...** **Страх**, коли лікарська допомога вже не потрібна* (Моя сповідь, 12.2019, с. 3); *Боротьба триває, багато **роботи попереду**. **Попереду** ще **робота** з розмежування повноважень* (Місто, 22.07.2020, с. 2); *Я **знала!** **Знала**, що ти знайдешся* (Твоє життя, 12.07.2020, с. 6); *Це великий виклик, з яким повинні впоратися **політичні партії**. **Політичні партії**, які знайдуть у собі силу, сміливість, наполегливість і відповідальність прийняти до своїх політсил якомога більше жінок, матимуть майбутнє* (Голос України,

05.09.2020, с. 3); *Хочу побажати всім нам в осінньому сезоні, щоб вистачило сил, наснаги, натхнення, бажання і головне – **совісті**. **Совісті** в тих обіцянках, які ми даємо, і які повинні виконати* (Голос України, 02.09.2020, с. 3); *Росія часто використовує фейки, пропаганду, напівтони, про які багато хто не знає. **Не знають** не тільки тому, що не хочуть знати, а й тому, що не можуть, коли справді доступ до документів закритий* (Голос України, 17.09.2020, с. 14); *Хоч би куди ми їхали, намагаємось **бути разом**. **Бути разом** – нам дуже комфортно* (Голос України, 11.09.2020, с. 15); *Сила колись закладеної **енергії**. **Енергії** доброго слова. Колишнього. Сьогоднішнього. Завтрашнього* (Літературна Україна, 17.08.2017, с. 4); *Вони стоять на передовій за нас усіх, щоб виграти війну і повернути **землі**. **Землі** наші, не чужі* (Голос України, 12.08.2016, с. 4). У поданих контекстах журналісти використовують парцеляцію для логічного виділення основного змісту, підсилення значущості конкретного фрагмента, а повтор стрижневих слів употужнює цілісність думки, сконцентровує увагу на найважливіших її компонентах.

Повторення останнього слова в реченні на початку наступного речення часто виконує функцію продовження думки, забезпечує семантичну зв'язність між ними, перетворюючи їх у надфразну єдність. Пор.: *Нині часи **важкі**. **Важкі** для обох країн – і Росії, і України* (Голос України, 31.09.2016, с. 7); *Ще в досить юному віці я вирішив написати книжку про **війну**. **Війну** не в звичному розумінні, а ту, що залишилася в голові мого персонажа, людини, яка відіграла одну з визначальних ролей у моєму дорослішанні, вклала в мої світовідчуття і мою свідомість ту поворотну більшість, що дала мені змогу бути тим, ким я є* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2); *Роман «Мегаліт» ... осяжний, масштабний, та хочеться його ще й ще **перечитувати**. **Перечитувати**, щоб не розлучатися з героями...* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *Є в романі сцени безмежно болючі й сцени просто таки моторошні, ...усвідомлення того, що не можна зрікатись людяності, що треба стояти на правоосновах, на моноліті, який*

своїми обрисами нагадує вітрило на човні стрімкого **часу**. **Часу** згубної війни проти народу, часу прощань, розлук, поневірянь, зневіри, коли сусіди чужіють, а земляки тебе сахаються, коли не знаєш, хто подасть руку, а хто відвернеться, зрадить (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); Ми були свідомі тих **випадковостей**. **Випадковостей** підготовлених, запланованих, які могли статися у польоті (Україна молода, 10.08.2016, с. 4); Як на мене – тому що цей умовний «суспільний договір» щодо атестації **не виконується**. **І не виконується** саме реформаторами (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3); Невдовзі після смерті Віктора його старший син із дружиною дізналися – батьками **стануть**. **Стануть** після десяти (!) років чекань на цю дитину (Твоє життя, 09.2020, с. 5); Десь у глибині душі розуміла, що так **краще**. **Краще**, що не привів ту жінку у наш дім і не змусив мене її називати мамою (Моя сповідь, 09.2020, с. 3); Вдихнула на повні груди не лише морське повітря, але й саме **життя**. **Життя**, яке з сірого ставало щораз яскравішим і барвистішим (Моя сповідь, 09.2020, с. 18); Йому не було байдуже до війни. Ні. **Він боявся**. **Він боявся**, щоб ця війна не зачепила його сім'ю і не забрала його єдиного сина (Моя сповідь, 08.2020, с. 3); Дуже важливо, що сьогоднішні свята поєднують **Незалежність і перемогу**. **І перемогу** ми нині розглядаємо не лише як здобуток у Другій світовій війні, а й **перемогу**, яка, як повітря, потрібна Україні (Голос України, 20.08.2016, с. 2).

Іноді в українській газетній мові натрапляємо на фігуру анадиплозису, де наступне речення пояснює, доповнює зміст попереднього: *Такого не може бути ніколи! Ніколи Росія й Україна не можуть опинитися в стані війни* (Голос України, 14.02.2018, с. 9). Також при цьому повторі застосовується прийом незакінчених речень, що загострює увагу читача на роздумах автора газетного тексту. Пор.: *Сьогодні – це завивання холодного осіннього вітругану, від якого мені стає лячно і я починаю тремтіти, мов той останній осінній листочок... Листочок, що порятував безнадійно хворе дівчисько. І був то не листочок, а посланець надії, живодайний промінчик*

добра й життєствердження...(Літературна Україна, 17.04.2017, с. 11);
Скрізь – чистий жовтий пісок, на якому – жодних слідів. Але ж... Але ж є,
таки є встромлені в пісок рогачики, по два на кожну вудку, хоча й дуже вже
задавлені (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15).

Так само зрідка трапляються контактні повтори із синтаксичним поширенням компонентів, які використовують задля конкретизації думки, уточнення деталей повідомлення. Напр.: *На прес-конференції на запитання Михайлу Поплавському, що він відчуває після здійснення такого масштабного пісенного марафону, він відповів: «Гордість! Велику гордість за наш талановитий український народ* (Україна молода, 23.08.2016, с. 4);
Хіба це має бути метою діяльності влади? Ні! Метою діяльності національної влади повинно бути підвищення добробуту та якості життя громадян (Україна молода, 26–27.08.2016, с. 4).

Отже, анадиплосис забезпечує семантичну зв'язність на рівні простих речень із відокремленими другорядними членами, парцельованих конструкцій, складних речень і надфразних єдностей. За допомогою цього стилістичного засобу автори логічно виділяють повторювані елементи, емоційно підсилюючи їх.

3.5 Семантико-синтаксична й стилістична специфіка ампліфікації

У сучасному українському мовознавстві функціонування ампліфікації простежено здебільшого на матеріалі художніх текстів. Це здійснили Н. Бербер [Бербер, 2017], У. Гринишин [Гринишин, 2013], Л. Савченко [Савченко, 2005], Х. Федоришин, О. Кушлик [Федоришин, Кушлик, 2016] та інші дослідники. Однак, попри однотайність у визначенні семантики терміна «ампліфікація», недостатньо досліджено функційні особливості цієї стилістичної фігури в текстах публіцистичного стилю.

Як відомо, мова преси «відображає всі процеси, які заторкують на певному етапі національну мову загалом. Це передусім поширення розмовної стихії, поглиблення явищ експресії й оцінності, збільшення впливу

особистісного чинника тощо» [Завальнюк, 2009, с. 8]. Вона спрямована переважно на досягнення прагматичної мети – переконання, повідомлення, концентрації уваги, емоційності, оцінності. Одним із яскравих засобів посилення авторського впливу на сприймання конкретної фрази чи вислову в газетному мовному просторі є ампліфікація.

Ампліфікація – це одна із стилістичних фігур, побудована на основі синонімічного градаційного повтору. С. Єрмоленко, П. Бирик, О. Тодор кваліфікують ампліфікацію як «стилістичну фігуру, що використовується для підсилення виразності мови» [Єрмоленко, Бирик, Тодор, 2001, с. 14]. У словнику літературознавчих термінів ампліфікацію витлумачено як «стилістичний прийом у художній літературі для підсилення характеристики, доповнення і збагачення думки за допомогою нагромадження однорідних мовних засобів – синонімів, епітетів, порівнянь, антонімічних протиставлень тощо» [Літературознавчий словник-довідник, 2006, с. 33].

У «Словнику тропів і стилістичних фігур» ампліфікацію визначено як «стилістичний прийом, який полягає у насиченні думки синонімами, епітетами, однорідними членами речення, повторами синтаксичних конструкцій, риторичних фігур тощо. Ампліфікація сприяє посиленню виразності та експресивності мовлення» [Словник тропів і стилістичних фігур, с. 15].

Найпоширенішими в мові сучасних українських періодичних видань є ампліфіковані повтори однорідних додатків. Журналісти використовують їх для вираження емоційного тла описуваного явища чи події. Б. МакГайген пояснює, що «основна мета ампліфікації – зосередити увагу читача на ідеї, яку він чи вона може залишити поза увагою» [McGuigan, 2007]. Автори досягають вершини емоційності, експресивності шляхом нанизування ампліфікованих іменників, демонструючи важливу роль названого об'єкта [Горобець, 2019, с. 29]. Напр.: *Мегаліт – великий **камінь**, суцільна **брила**...*(Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *А на них [людських цінностях – І. Х.] якраз і ґрунтується професійне навчання – як прикладне*

втілення милосердя, людяності... (Освіта, 5.09.2016, с. 12); *Скільки героїв торували шлях до свободи своїми долями, своєю кров'ю, своїм життям!* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11); *Тоді причину кожного збою, кожної проблеми, кожного ексцесу зацікавлені в просуванні реформи журналісти, активісти, громадські організації можуть самі **відстежити, показати, проговорити** і, врешті-решт, **запропонувати вихід** (Дзеркало тижня, 17–23.09.2016, с. 3). У поданих контекстах спостерігаємо також наявність тотожних лексичних повторів займенникових іменників *свій* і *кожен*, які посилюють значення ампліфікованих синонімічних додатків. Ампліфіковані однорідні присудки *відстежити, показати, проговорити, запропонувати* надають реченню переконливості, ілюструють упевненість мовця у висловленому.*

За допомогою ампліфікації іменників автори газетних публікацій характеризують також квантитативні або атрибутивні особливості предметів та дій. Напр.: *Два вибухи поспіль на Чорнобильській електростанції 26 квітня 1986 року струсонули всю будівлю, струсонули Україну, струсонули планету Земля.* (Вінницька газета, 15.12.2017, с. 2) *Без сумніву, знання необхідні, але лише знання з уміннями – це є справжня освіта, про яку всі мріють для своїх дітей* (Освіта України, 16.10.2017, с. 12); *Я сподіваюсь, що ваше суспільство буде досить відкрите, сильне і готове до **розмови**, навіть до **найнеприємнішої розмови**, щоб подолати труднощі об'єднання* (Голос України, 14.02.2018, с. 9).

Потужним засобом збільшення експресивності ампліфікованих додатків є парцеляція. Парцельовані додатки вживають «переважно для уточнення чи розкриття змістового боку базової частини парцельованої конструкції, тобто вони виконують функцію експресивного повідомлення» [Завальнюк, 2009, с. 298]. Іноді журналісти додатково застосовують графічне виділення – написання ампліфікованих іменників із великої літери. Напр.: *Я продовжую читати, бачу образ молодої жінки, відчуваю її **Силу. Її Віру. Її невимовну Любов**.* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11); *Не знаю, який*

там відсоток твоєї праці і чи ви самі знаєте це, але твоя Настя впевнено торує власну стежку у професію. У Творчість. У Життя (Вінницька газета, 22.12.2017, с. 4); *Він не повинен був чотири дні помирати на полі бою. Сам. Один. Без надії на порятунок* (Цікава газета на вихідні, 30.07.2020, с. 5).

У художньо-публіцистичних текстах, розміщених на газетних шпальтах, за допомогою ампліфікованих повторів увиразнюють думки авторів, відтворюють стан їхньої душі на момент мовлення, ілюструють динаміку мисленнєвих процесів тощо [Горобець, 2018, с. 241]. Напр., у реченнях *Тепер мене не дивувало, чому він опинився в «ополченні». Тепер було зрозуміло, чому я марно шукала його в соцмережах. Тепер я знала все* (Дзеркало тижня, 20–26.08.2016, с. 2); *Читаю рядки Катерини Мандрик, читаю і... зупиняюся. Мені боляче. Продовжую читати і... знову те саме. Я вкотре роблю перерву, я відчуваю біль, тяжко на серці, мене охоплює лють!* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11); *Він [запах жасмину – І. Х.] став їдким, ядовитим, обпікаючим* (Твоє життя, 12.07.2020, с. 4); *Від несподіванки впустила пакет із рук, завмерла, заціпеніла* (Твоє життя, 12.07.2020, с. 4); *Тяжко мені було, ой як неймовірно важко хоронити сина* (Твоє життя, 15.09.2020, с. 5); *А щоб душу звільнити від тяжких дум, Ольга Подвернюк по декілька разів на день читає акафіст, по декілька разів на рік ходить до сповіді* (Твоє життя, 15.09.2020, с. 5); *Я, мов закляття, не стомлювався повторювати хлопцям одне лиш слово: «Прорвемось!» Воно тоді було найпотрібніше, за нього чіплялись, як за соломину. У нього вірили, бо то був наш порятунок* (Голос України, 02.09.2020, с. 6); *Але за роки свого існування наш «привал» розрісся – став масштабнішим, ширшим, вагомішим* (Голос України, 09.09.2020, с. 6); *Безмежно вдячний їм (вогнеборцям), вони мужні, вони справжні, вони як одна сім'я* (Голос України, 17.09.2020, с. 4) увагу зосереджено на ампліфікованих предикативних частинах складних речень і предикатних синтаксемах у простих реченнях, що дає змогу авторам чіткіше висловити своє ставлення до навколишньої дійсності.

Найбільше стилістичне навантаження мають синоніми-предикати, виражені дієсловами, оскільки виражають процес, рух. Як зауважує Л. Мужеловська, «саме повтор дієслівних словоформ виступає засобом вираження інтенсивності дії, часової перспективи розвитку подій. Дієслівні повторювані присудки передають динаміку переміщення у просторі, рух, активну дію, ставлення до об'єкта, сприйняття та характеристику станів природного та людського середовища» [Мужеловська, 2012, с. 227]. Нагромадження контекстуальних синонімічних дієслів із метафоричним переосмисленням їхніх значень журналісти використовують для надання описаним діям більшої значущості, увиразнення динамізму розповіді. «Найбільш визначальним чинником контекстуальної синонімії, – на думку Х. Федоришин та О. Кушлик, – є семантична подібність таких одиниць, яка виникає на основі взаємозв'язку з тим чи тим поняттям – усім його обсягом чи деякими з лексико-семантичних варіантів» [Федоришин, Кушлик, 2016, с. 183]. Пор.: *Ось такий собі несподіваний погляд його очей, його розуму, його небуденного таланту, яким він прорізає товщу століть, пронизує щільні, спресовані сувої часу – щоб **зафіксувати, освітити, до певної міри оживити – матеріалізувати** якусь історичну миттєвість...* (Літературна Україна, 09.02.2017, с. 12); *А в мене – навпаки, аж **трусяться, вібрують*** (Освіта, 05.09.2016, с. 8).

Посилену стилістичну виразність мають ті ампліфіковані повтори, які утворюються шляхом нанизування прикметникової частини складених іменних присудків чи означень, виражених прикметниками, пор.: *Отже й кожен звук-літера нашої мови також **священна, божественна, божиста*** (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 6); *Так у Володимира й народилася мрія – нести рідну мову в люди, збагачувати, оберігати, не зраджувати, бо саме ця **материнська, калинова, співоча** мова була в родині Гнатюків з діда-прадіда* (Літературна Україна, 23.03.2017, с. 7). У такий спосіб журналісти активізують увагу читача на окремих аспектах висловлення, зокрема на значущості української мови для збереження національної самобутності, її

красі, мелодійності. Загалом ампліфікація головних і другорядних членів речення, виражених прикметниками, у мові українських газет виконує здебільшого оцінну прагмалінгвістичну функцію: *Камінь цей священний, намолений, і текст роману теж намолений* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *Важко стало, особливо носіям українського духу. І не лише українського, а й всепланетарного, із гуманним обличчям добра і правди* (Літературна Україна, 23.02.2017, с. 15).

Хоч ампліфікація як стилістична фігура передбачає «нагромадження синонімів, близькозначеннєвих слів, порівнянь, але з поглибленням, посиленням семантики кожного з них» [Ганич, Олійник, 1985, с. 15], у мові сучасної української преси подекуди спостерігаємо утворення цієї фігури внаслідок повторення прикметників різних ступенів порівняння, узгоджених з іменником, або поєднання тотожного лексичного повтору з прислівниками міри і ступеня. Напр.: *Нація – це спільнота, найвища спільнота. Вищої спільноти в суспільстві немає, ані церковної, ані профспілкової, ані партійної* (Україна молода, 17.08.2016, с. 4); *Дуже гірко, що у ХХІ столітті ми стали свідками нової бойні в Європі. Невимовно гірко, що підлий, мерзенний провокатор і агресор – моя власна держава [Росія – І. Х.]* (Голос України, 08.02.2017, с. 5); *Тим більше, коли тому відродженню доля має надати спершу 25 літ, а потім більше, набагато більше* (Україна молода, 23.08.2016, с. 8).

Досить цікавими з погляду використання ампліфікації є речення, у яких мовець використовує кілька ампліфікаційних рядів. Пор.: *Ви прийшли до влади тому, що ми, нинішні, ще живі і вже упокоєні політв'язні, не мовчали тоді, боролися, збурювали суспільство, свідомо йшли на катування, на муки, на смерть* (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 3). Подане речення вміщує чотири ампліфікаційні ряди: 1) *ми, політв'язні* – увагу адресата зосереджено на значущості колишніх політв'язнів для сучасників; 2) *нинішні, ще живі і вже упокоєні* – повтор антонімічних означень містить указівку на те, що кожний учасник руху виборів утворення

незалежної української держави; 3) *не мовчали тоді, боролися, збурювали суспільство, свідомо йшли* – нанизування однорідних присудків розкриває важливість діяльності борців за незалежність; 4) *на катування, на муки, на смерть* – ампліфікований повтор однорідних додатків з поступовим підсиленням семантики увиразнює виняткову рішучість та одностайність виконавців дій. Загалом, як зазначає Л. Пришляк, «ампліфікація, побудована на повторі однорідних членів речення, розгортає зміст твору, увиразнює та підкреслює головну думку» [Пришляк, 2002, с. 149], а велика кількість повторів у реченні, як бачимо, визначає істотну роль кожного слова, а також демонструє неспокійний емоційний стан мовця.

Ампліфікація оставин у мові української преси відбувається набагато рідше, актуалізуючи характеристики часу, місця, мети, умови тощо. Зокрема в реченнях *Мені надзвичайно приємно перебувати сьогодні поряд з вами – з тими, хто щоденно, щохвилини, незважаючи на загрозу життю, рятує інших людей, майно, реагує на пожежі, надзвичайні ситуації* (Вінницька газета, 22.09.2017, с. 2); *У кожному селі й містечку, по всій Україні в'язали шкарпетки, збирали консерви, картоплю, ліпили вареники, доставляли в АТО* (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 4) ампліфікованими постають однорідні обставини часу, місця, за допомогою яких журналіст спрямовує реципієнтів до роздумів про важливі для людського життя і здоров'я дії рятувальників, їхню готовність допомагати в будь-яку хвилину, а однорідні обставини місця у *кожному селі й містечку, по всій Україні* вказують на масштабність проведення волонтерських акцій від початку бойових дій на Донбасі.

Отже, ампліфікація у мові досліджуваних газет є малопоширеною, але яскравою стилістичною фігурою. Ампліфікований повтор уживають переважно для увиразнення, доповнення і збагачення висловленої думки шляхом нагромадження синонімів, однорідних членів речення, антонімічних протиставлень тощо. Найпоширенішими в мові української періодики є ампліфіковані повтори однорідних додатків, виражених іменниками, нанизуванням яких журналісти влучно відтворюють емоційне тло

описуваного явища чи події. Ампліфікація виконує в контекстах експресивно-оцінну функцію, слугує дієвим засобом переконання й привернення уваги читача.

3.6 Хіазм і антитеза як стилістичні фігури протиставлення

Подекуди у мові сучасних українських газет натрапляємо на хіазм і антитезу – стилістичні фігури, спрямовані на протиставлення і зіставлення понять, явищ, подій. Хіазм – стилістична фігура зворотного синтаксичного паралелізму, у другій половині якого наявне зіставлення і зворотний порядок слів [Словник тропів і стилістичних фігур, с. 165; Dubremetz, Nivre, 2015, с. 23]. О. Метлякова розглядає хіазм як дзеркальний повтор і кваліфікує його як один із видів синтаксичного паралелізму [Метлякова, 2011, с. 10]. Н. Гуйванюк зазначає, що структури речень, які містять хіазм, «побудовані на синтаксичному паралелізмі, трансформації синтаксичних зв'язків та інверсії синтаксичних позицій членів речення» [Гуйванюк, 2009, с. 335] і пропонує таку структурну класифікацію хіазму: хіазм – складнопідрядне речення; хіазм – складносурядне речення; хіазм – складне безсполучникове речення; хіазм – складне речення з різними видами зв'язку; хіазм – просте ускладнене речення; хіазм – надфразна єдність [Гуйванюк, 2009, с. 335].

У мові сучасної української преси така фігура – досить рідкісне, але виразне явище, яке активізує роздуми, уяву, впливає на емоції і настрої читача. На основі аналізованих лексико-синтаксичних повторів можемо виокремити такі типи хіазмів: простий тотожний, простий синонімічний, хіазм із синтаксичним поширенням.

Простий тотожний хіазм передбачає наявність однакових лексем, розташованих у зворотному порядку в другій частині речення. Цей різновид хіазму – найпоширеніший з-поміж інших. Виникає своєрідна «гра слів», яка миттєво привертає увагу, акцентує на важливих словоформах. Пор.: **Право сили проти сили права** (Дзеркало тижня, 27.08.2016, с. 3); *Набридне заяложена помилка – з'являється роздум про життя на протязі та*

прикрий протяг життя (Літературна Україна, 02.02.2017, с. 15); *Істина – краса, а краса – істина* (Культура і життя, 06.10.2017, с. 12); *У народі правильно кажуть: першу половину життя ти працюєш на ім'я, а другу – ім'я працює на тебе* (Літературна Україна, 12.01.2017, с. 1); *Вона* [дружина – І. Х.] *пишається мною, а я пишаюся нею* (Молодь України, 8.08.2019, с. 11); *Він дуже любив того собаку, а собака любив його* (Історія плюс, 06.2020, с. 9); *Я – їхня гордість, а вони – моя* (Цікава газета на вихідні, 25.06.2020, с. 6); *Усе своє життя Буковинський Соловій ішов до людей. А нині люди йдуть до нього* (Слово Просвіти, 15–21.08.2019, с. 1); *Знаю чимало прикладів, коли краєзнавці ставали письменниками, а письменники ставали краєзнавцями* (Слово Просвіти, 15–21.08.2019, с. 11); *Відверто кажучи, нині політичні партії більше потребують жінок, ніж жінки потребують політичних партій* (Голос України, 05.09.2020, с. 3); *Ми перестаємо гратися не тому, що дорослішаємо, а дорослішаємо тому, що перестаємо гратися* (Голос України, 17.01.2019, с. 9).

Подекуди простий тотожний хіазм зреалізовують на рівні надфразної єдності. Напр.: *Університети можуть готувати фахівців, якщо в Національному класифікаторі є така посада. А Національний класифікатор не може ввести цю посаду, тому що університети не готують таких фахівців* (Освіта України, 13.11.2017, с. 12); *Саме наука допомагає вистояти державі. І держава має також допомогти вистояти науці* (Освіта України, 18.12.2017, с. 9). Останнє речення вміщує хіазм, посилений спонукальною модальністю: *має допомогти вистояти*. Як бачимо, простий тотожний хіазм на рівні надфразної єдності спонукає читачів до активного аналізу змісту, дзеркально наголошуючи на нагальних «замкнених» питаннях, а також створює ефект бумерангу й парадоксу.

Простий синонімічний хіазм у мові досліджуваних газет утворюється на основі перифразу: *Овачаче – рідне село, джазове дійство – джаз*. Напр.: *Не раз казала, що за нею сумує Овачаче* [село – І. Х.], *а вона сумує за рідним селом, за своїм вірним собакою Шариком* (Літературна Україна, 18.05.2017,

с. 11); *У перший день джазового дійства у місті лив дощ. Але що там дощ, коли у Вінниці ТАКИЙ джаз!* (Вінницька газета, 29.09.2017, с. 8). У такий спосіб автори газетних публікацій уникають тотожних повторів, покращують звучання, стилістику фраз, зберігаючи цікавий дзеркальний ефект хіазму.

Зрідка натрапляємо на хіазм із синтаксичним поширенням, який виконує уточнювальну функцію. Напр.: *Квіти на решетилівських килимах, як птахи, а птахи – як квіти...* (Літературна Україна, 01.06.2017, с. 3); *Доки ми створювали цей фільм, фільм створював нас* (Вінницька газета, 22.12.2017, с. 4).

Не меншою активністю вирізняється антитеза – «зіставлення діаметрально протилежних, контрастних понять, предметів, явищ, думок» [Словник тропів і стилістичних фігур, 2009, с. 23]. Ця стилістична фігура постає здебільшого на основі антонімічного повтору. Як зауважує Г. Кость, «антитеза передбачає бінарну структуру, в основі якої лежить антонімія. Слова-антоніми експліцитно, тобто за власне номінативними чи денотативними значеннями, відтворюють контрастні поняття» [Кость, 2013, с. 75]. Як зауважує А. Шугаєв, «протиставлення фокусується на налаштуванні психіки людини відповідно до заданого вектору в бінарних структурах. Ці чинники зумовлюють високий ступінь сугестивності, оскільки психіка людини легше сприймає бінарні відношення у реченні» [Шугаєв, 2018, с. 131]. Найуживанішими є лексичні антоніми, значно рідше – контекстуальні. Пор.: *Низи вже об'єктивно не в змозі продовжувати жити по-старому, а правлячий клас настільки увійшов у смак життя по-новому, що просто не зацікавлений виконувати вимоги Євромайдану* (Україна молода, 30.08.2016, с. 4); *...коли зрештою доводилося робити вибір, ділитися на українців і малоросів (власне, як і зараз). Хтось цей вибір робив у дитинстві, хтось – у більш зрілому віці. Одні – відразу, інші – поступово...* (Освіта України, 28.08.2017, с. 14); *Хтось вчився весь тиждень, хтось ходив до школи один, два або три дні з п'яти* (Експрес, 30.07–06.08.2020, с. 6); *Зараз іде дивна війна. Військових і дипломатів. Але не хотілося б*

одержати дивний мир, який нас поховає (Дзеркало тижня, 06-12.08.2016, с. 5); *Політик стверджує: Влада грабує людей двічі: і коли встановлює високі тарифи, і коли виділяє кошти на субсидії. Бо в обох випадках гроші йдуть не в кишені українців, а в кишені олігархів* (Україна молода, 23–24.09.2016, с. 5). Протиставне значення додатково употужнено сполучниками *а, але*.

За нашими спостереженнями, в реченнєвих конструкціях з антитезою, побудованою на основі антонімічного повтору, останнім часом активніше функціонують єднальні та розділові повторювані сполучники *і ... і, чи то... чи то, то... то*. Напр.: *Автор колоритно й виразно... змальовує долі розгалужених українських родів – і те, що єднає їх, і те, що може розбратати близьких людей, повести чи то прямими, чи то звивистими шляхами* (Літературна Україна, 26.01.2017, с. 15); *Він щиро радів зимовій порі, то вгору з санками поволі піднімався, то вниз мчав стрімголов* (Вінниччина, 12.01.2018, с. 4). Автор виражає варіативність виконання певної дії, однак опосередковано наголошує на її обов'язковості.

У мові сучасної української преси часто трапляються антитези, які постали на основі використання заперечної частки або префікса *не*. Напр.: *Шкода було «добра»? А дитячі душі не шкода?* (Україна молода, 23.08.2016, с. 17); *Міняються події, ситуації, не міняються утаємничені персонажі з розмитими рисами* (Літературна Україна, 16.02.2017, с. 11).

Протиставний ефект антитези ще більше посилюють, коли заперечну частку чи префікс *не* вживають у поєднанні з контекстуальними антонімами, напр.: *Коли зламатися міг кожний, а незламними і сильними виходили одиниці*. (Літературна Україна, 18.05.2017, с. 11).

Отже, хіазм і антитеза в мові української газетної періодики другого десятиріччя ХХІ ст. – спорадичні, але досить яскраві стилістичні фігури. Вони сприяють активізації читацької уваги на основній ідеї, думці тексту, оскільки через протиставлення й заперечення часто спонукають до пошуків істини й активного аналізу висловлених міркувань.

Висновки до розділу 3

Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси є основним прийомом побудови низки стилістичних фігур: анафори, епіфори, симплоки, анадиплозису, ампліфікації, хіазму, антитези. Деякі з них (анафора, епіфора, симплока, анадиплозис, хіазм) залежать від позиційного розміщення повторюваних елементів, інші (ампліфікація й антитеза) – побудовані винятково на їхніх семантичних відтінках.

Анафоричний повтор – один із найпоширеніших видів лексико-синтаксичного повтору в мові сучасних українських газет, який полягає у використанні на початку фрази тотожних або подібних елементів. Найактивніше використовують тотожний анафоричний повтор, дещо рідше – ампліфікований та антонімічний, іноді – розширений і фразеологічний. Основними прагмалінгвістичними функціями, що їх виконує анафоричний повтор у газетному просторі, є декларативна й посилювальна.

Епіфора полягає в повторенні кінцевих елементів фрази, сприяючи виділенню основних понять, думок, тверджень, приверненню до них уваги читача. Епіфоричний повтор виконує переважно декларативну, експресивну й оцінну функції. Особливу стилістичну роль виконують у мові газетної періодики рідкісні типи епіфоричних повторів, зокрема повтор, поєднаний із синтаксичним поширенням, який значно активізує увагу читача, наголошуючи при цьому на допоміжних деталях.

Симплока ґрунтується на поєднанні анафори й епіфори або (рідше) – дистантного повтору й синтаксичного паралелізму. Згадана стилістична фігура зосереджує увагу реципієнта на стрижневих поняттях, які зіставляються, або ж на протиставленні протилежностей.

В основі анадиплозису перебуває контактний повтор, частіше – простий контактний повтор, зрідка – повтор із синтаксичним поширенням. Використовують анадиплозис здебільшого на стикові частин складного речення, на межі речень, рідше – в контексті простого речення. Основні прагматилістичні функції, що їх зреалізовує цей вид повтору, – текстової

зв'язності, уточнення, конкретизації змісту й емоційного виділення повторюваного елемента.

Ампліфікований повтор використовують для створення інтенсифікованої стилістичної виразності рис, ознак, характеристик осіб, предметів чи явищ, окреслених у публікації. Значущість висловленого посилюють шляхом нагромадження синонімічного ряду від емоційно нейтральних до найбільш стилістично маркованих елементів. Ампліфікація виконує зазвичай експресивно-оцінну функцію, слугує дієвим засобом переконання читача, непомітного нав'язування йому певної ідеї.

Ефекту протиставлення нерідко досягають шляхом використання таких стилістичних фігур, як хіазм і антитеза. Ці фігури є яскравими активізаторами уваги реципієнта, бо за допомогою протиставлення і заперечення спонукають до аналізу й пошуку істини. Підґрунтям хіазму є зворотний порядок слів, антитеза функціонує як репрезентант смислового рівня.

ВИСНОВКИ

Сучасні українські газетні контексти вирізняються особливою комунікативно-прагматичною спрямованістю, зорієнтованою на те, щоб не лише інформувати читача, а передусім упливати на його свідомість, почуття, переконувати, закликати до роздумів, дій.

Структурна специфіка газетного тексту зумовлена, зазвичай, тематикою газети, її призначенням, жанровим різноманіттям та змістовою концепцією. Основними компонентами такого тексту є заголовок, зачин, основна частина, кінцівка, додатковими – підзаголовок, лід. Структура газетного тексту підпорядкована основній меті: привернути увагу до певної проблеми, зберегти постійного читача, привабити потенційну аудиторію. Динамічнішому представленню й засвоєнню інформації сприяють графічно виділені елементи: рисунки, графіки, таблиці, фотоматеріали, карикатури тощо, а також вербальні засоби – красномовний заголовок чи підзаголовок.

Істотну роль у приверненні уваги читача відіграє авторська позиція журналіста, яка допомагає спрямувати реципієнта до правильних висновків, рішень чи дій. У процесі дослідження виявлено три типи авторської позиції: автор-спостерігач, автор-експерт, автор-маніпулятор, кожен з яких використовують залежно від мети і жанрової специфіки публікації. До найбільш поширених жанрових різновидів, зафіксованих у пресі досліджуваного періоду, належать стаття, нарис, інтерв'ю, репортаж, допис, інформація, огляд, звіт, коментар, есе. Виявлено також нові, менш поширені, жанрові різновиди: сповідь, спогад, які належать до художньо-публіцистичної жанрової групи.

У мові українських газет другого десятиріччя ХХІ ст. спостережено тенденцію до використання повторів, стилістично навантажених більшою чи меншою мірою. У роботі окреслено прагматистичну специфіку лексико-синтаксичного повтору в усіх його різновидах.

Установлено, що лексико-синтаксичний повтор слугує виразним засобом актуалізації змісту газетного тексту. Повтор акцентує на

порушуваній проблемі, спонукає читача до активного аналізу певного питання чи навіть сприяє виробленню чітких ідей і прийняттю негайних рішень. Водночас він є засобом мовної надлишковості, оскільки передбачає повторення однакових чи схожих за певними ознаками елементів, які допомагають читачеві правильно розставити логічні акценти, профільтрувати і визначити головне серед потоку інформації, яка його оточує. Стилiстична доцільність повтору в газетному тексті знівельовує мовну надмірність.

На підставі аналізу низки лінгвістичних досліджень проаналізовано класифікації лексико-синтаксичного повтору, узагальнено їх. З'ясовано критерії, за якими зазвичай класифікують повтор, зокрема: функції в мові, лінеарність, семантика, частота вживання в тексті, експліцитність, специфіка мовного вираження, точність відтворювання мовних одиниць, відповідні мовні рівні, структурно-семантичний критерій. Найповнішою і найбільш розлогою класифікацією цього явища є на сьогодні класифікація Ю. Волянської, хоч через багатфункційність явища повтору питання класифікації відкрите.

Лексико-синтаксичний повтор у сучасному мовознавстві здебільшого аналізують з погляду місця розташування повторюваних елементів у структурі висловлення або з урахуванням мовного рівня, на якому цей повтор функціонує. Лінгвостилістика розглядає повтор як засіб акцентуалізації, змістового зв'язку, специфіки текстотворення, авторської модальності та прагматичної настанови тексту.

У пропонованій дисертації лексико-синтаксичний повтор проаналізовано, ураховуючи мовні рівні функціонування (лексичний і синтаксичний) та з погляду лінгвостилістики як засіб актуалізації компонентів речення і змісту публікації загалом.

Повтор на лексичному рівні мови в роботі потрактовано як лексичний, зокрема як повторення повнозначних чи неповнозначних лексем, словосполучень чи речень в одному висловленні (реченні, надфразній єдності, абзаці, тексті). Синтаксичний повтор витлумачено як повторення

предикатних, субстанціальних синтаксем, атрибутивних чи обставинних поширювачів, простих речень, у яких переважно вживаються однакові лексеми (за винятком синтаксичного паралелізму).

На сьогодні немає єдиного підходу до визначення статусу повтору в контексті стилістичних фігур. На підставі обстеженого матеріалу можна стверджувати, що повтор є водночас і стилістичною фігурою, і стилістичним прийомом, який бере участь у творенні інших стилістичних фігур.

За семантичним критерієм визначено дві основні групи лексичного повтору: з однаковим значенням повторюваних лексем (тотожний, парадигматичний) та з різним значенням повторюваних лексем (антонімічний, синонімічний). Ураховуючи структурний критерій, описано підходи до класифікації повтору: за кількістю повторюваних елементів (одноразовий і багаторазовий); за будовою повторюваних елементів (простий та повтор із синтаксичним поширенням); за способом розміщення повторюваних елементів (контактний, наскрізний, дистантний).

У досліджуваних текстах виявлено повтор у заголовку та повтор заголовка в тексті. На особливу увагу заслуговує повтор заголовка в газетній публікації, оскільки він є найбільш виразним актуалізатором теми повідомлення та активізатором уваги читача. Повтор у заголовках українських газетних текстів виражає протиставлення, спонукає до роздумів, інтригує, сконцентровуючи увагу на стрижневих компонентах заголовкового комплексу. Визначено різновиди повторів у заголовках: одиничний, кільцевий, наскрізний, заголовок-цитата.

Серед різновидів синтаксичного повтору переважає повтор субстанціальних синтаксем (суб'єктних, об'єктних, адресатних, інструментальних, локативних). У мові досліджуваних газет переважають повтори об'єктних синтаксем, які виражають предмет, на який спрямована дія. До об'єктних субстанціальних синтаксем належать синтаксеми дії, процесу, якісної ознаки, стану. До суб'єктних субстанціальних синтаксем, які виражають активного виконавця дії, належать синтаксеми дії, процесу,

якісної та кількісної ознак. Повтор предикатних синтаксем у мові українських газет спрямований на зображення динамізму оповіді, рідше – статичності, сприяє актуалізації теми публікації й утворенню схожих синтаксичних побудов у складі надфразної єдності. Повтор предикатних синтаксем становить змістовий центр речення.

Активного використання в мові української преси 2016–2020 рр. зазнають повтори обставинних й атрибутивних синтаксем-поширювачів. Обставинні синтаксеми виражають характеристику дії, описаної в тексті. Повтори атрибутивних синтаксем-поширювачів уживаються передусім при однорідних субстанціальних синтаксемах та при означуваних словах, які можуть виконувати різну синтаксичну роль. Визначено основні прагмалінгвістичні функції, властиві таким повторам: посилювальна та уточнювальна, рідше – переконувальна, зіставлення, протиставлення.

Помітною є тенденція до функціонування повторів простих речень як засобів експресивізації публічного викладу. Спостережено, що ступінь експресії залежить від форми інтонаційного малюнка. До того ж, повтори простих речень допомагають розкрити внутрішній світ адресанта й спроєкувати очікувану модель внутрішнього світу адресата. Найпоширенішими видами повтору простих речень у газетних текстах є тотожний, синонімічний, антонімічний та ампліфікативний.

Функційне різноманіття лексико-синтаксичного повтору в текстах періодичних видань залежить від жанрово-стильового призначення. Повтор у мові газет істотно відрізняється від повтору в художньому чи розмовному мовленні, де переважає функція акцентуалізації. У газетно-публіцистичному стилі вона помітно поступається посилювальній та функції конкретизації. Терапевтична функція властива переважно повторам, використаним у текстах деяких жанрів, як-от: сповідь, спогад. Інформативні тексти вміщують повтори, які не вирізняються особливим стилістичним ефектом і виконують декларативну чи власне репрезентативну функції. Малопоширеною в мові українських газет 2016–2020 рр. є волюнтаристична функція повтору, оскільки

вплив на свідомість реципієнта здійснюють здебільшого опосередковано через зміну суспільного режиму з авторитарного на демократичний.

Лексико-синтаксичний повтор у мові сучасної української преси є основним прийомом створення стилістичних фігур: анафори, епіфори, симплоки, анадиплозису, ампліфікації, хіазму, антитези. Серед них виокремлюють фігури, які залежать від позиційного розміщення повторюваних елементів (анафора, епіфора, анадиплозис, симплока, хіазм), та фігури, утворені на основі семантичних відтінків (ампліфікація, антитеза).

Анафоричний повтор полягає у повторенні на початку фрази тотожних або подібних елементів і найчастіше в мові української преси досліджуваного періоду буває тотожним, ампліфікованим чи антонімічним. Основними прагмалінгвістичними функціями цього виду повтору є декларативна й посилювальна. Епіфоричний повтор вирізняється повторенням кінцевих елементів фрази, переважно виконуючи декларативну, експресивну й оцінну прагмалінгвістичні функції.

Симплока полягає у поєднанні анафори й епіфори, іноді – дистантного повтору й синтаксичного паралелізму і вживається задля зіставлення чи протиставлення явищ. Анадиплозис є переважно контактним повтором, рідше повтором із синтаксичним поширенням, який виникає на зіткненні частин складного речення, між реченнями, у межах простого речення й виконує функції текстової зв'язності, уточнення, конкретизації з емоційним виділенням повторюваного елемента. Ампліфікований повтор передбачає нагромадження синонімічного ряду від емоційно нейтральних до найбільш маркованих елементів. Ампліфікація виконує здебільшого оцінну, експресивну функції і вживається для переконування, активного продукування певної ідеї. Хіазм і антитеза – стилістичні фігури, які, ґрунтуючись на протиставленні й зіставленні понять, спонукають читача до серйозних розмислів, пошуку правильних варіантів відповідей. Особливістю хіазму є інверсія, антитеза ж постає на змістовому рівні як засіб стилістичного вираження протиставних елементів викладу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Акимова Г. Н. Новое в синтаксисе современного русского языка: учеб. пособ. Москва: Высшая школа, 1990. 168 с.
2. Алефіренко М. Ф. Теоретичні питання фразеології. Харків: Вища школа, 1987. 167 с.
3. Аннушкин В. Повтор как ораторський прием и средство построения стилистической фигуры в устной научной речи. *Современная русская устная научная речь*. Москва, 1995. Т. 3. С. 64–89.
4. Антипина Е. Виды и функции повторов в произведениях И. А. Бунина «Воды многие» и «Окаянные дни». *Вестник ЧитГУ*. 2011. № 2 (69). С. 26–31.
5. Аристотель. Риторика. *Античные риторика*. Москва: МГУ, 1978. С. 115–116.
6. Арнольд И. Стилистика современного английского языка: Стилистика декодирования. Москва: Просвещение, 1990. 300 с.
7. Артемова Л. В. Оцінно-емотивна домінанта експресивності сучасних іспанських аналітичних статей (на матеріалі періодичних видань “ElPans”, “ElMundo”, “ABC”): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.05. Київ, 2006. 16 с.
8. Астафьева И. М. Виды синтаксических повторов, их природа и стилистическое использование (на материале современного английского языка): автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1964. 14 с.
9. Афанасенко Е. Роль семантического повтора в реализации стратегий политической коммуникации. *Вестник СГТУ*. 2006. № 4. Вып. 1.
10. Бабелюк О. Стилiстичнi засоби i прийоми крiзь призму лiнгвосинергетики. *Вiсник Київського національного лiнгвістичного університету*. Серія: Філологія. 2011. 14. № 1. С. 7–17.
11. Балашова С. Е. Виды и функции повторов в творчестве М.А. Шолохова : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.01. Москва, 2008. 21 с.

12. Бекетова О. Структурно-семантичні та функціональні особливості фігур повтору в аргументативних текстах (на матеріалі німецької мови): дис... канд. філол. наук : 10.02.04. Київ, 1998. 164 с.
13. Бекетова О. Фігури повтору та організаційні форми аргументації в текстах публічної мови. *Мовознавство*. 1997. № 4–5. С. 32–37.
14. Белунова Н. И. Бессоюзные сложные и соположенные самостоятельные предложения с лексико-синтаксическим повтором в текстовом аспекте: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1987. 16 с.
15. Бербер Н. Стилiстичний синтаксис прози Марії Матіос: ампліфікація поетонімів. *Південний архів. Філологічні науки*. Херсон, 2017. Вип. 71. С. 12–15.
16. Бербер Н. Стилiстичні фігури повтору як засіб увиразнення поетонімів у художньому мовленні Марії Матіос. *Записки з ономастики*. 2017. №20. С. 30–40
17. Береговская Э. М., Верже Ж.-М. Занятная риторика. Москва: Языки русской культуры, 2000. 152 с.
18. Беценко Т. Семантико-синтаксичний паралелізм як макроструктура стилістичної текстообразної універсалії в народних думках. *Міфологія і Фольклор*. 2011. №3–4. С. 77–86.
19. Бойчук К.В. Мова газетних текстів як засіб впливу на читача. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»*. Серія : Філологічна. 2009. Вип. 11. С. 135–139
20. Болотнова Н. Филологический анализ текста: [учебное пособие] / [3-е изд., исп. и доп]. Москва: Флинта: Наука, 2007. 520 с.
21. Будагов Р. Определяет ли принцип экономии развитие и функционирование языка. *Вопросы языкознания*. 1972. № 1. С. 17–36.
22. Булаховський Л. А. Виникнення і розвиток літературних мов. Вибрані праці: у 5 т. Т. 1. Київ: Наукова думка, 1973. 332 с.
23. Васильева Ю. В. Повтор как принцип организации фольклорного текста: лексико-синтаксический повтор в произведениях русского и англо-

шотландского фольклора: дис. ... канд. филол. наук : 10.02.19. Саратов, 2004. 213 с.

24. Весна Т. Ключевые слова современной политической коммуникации. *Записки з загальної лінгвістики*. Одеса, 1999. Вип. 1. С. 105–111.

25. Виноградов В. Проблемы русской стилистики. Москва: Высш. школа, 1981. 319 с.

26. Вихованець І. Граматика української мови. Синтаксис. Київ : Либідь, 1993. 368 с.

27. Вільчинська Т. Функціонально-стилістичне навантаження повтору у творчому доробку Уласа Самчука. *Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка*. Серія: Літературознавство. 2015. № 42. С. 40–43.

28. Вільчинська Т. Лексико-семантичний повтор у мемуаристиці Уласа Самчука: до питання типології. *Філологічні науки*. 2015. Вип. 38. С. 99–103.

29. Волянська Ю. Ю. Типологія повтору в поетичному мовленні кінця ХХ – початку ХХІ століття: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01; Донецький нац. ун-т. Донецьк, 2013. 212 с.

30. Гак В. Повторная номинация, ее структурно-организующие и стилистические функции в тексте. *Лингвистические и методические проблемы преподавания русского языка как неродного*. Москва, 1987. С. 24–33.

31. Гак В. Языковые преобразования. Москва: Школа «Языки русской культуры», 1998. 768 с.

32. Галлямов Ф. Textoобразующая роль лексических повторов в художественных произведениях. *Practice of communicative behavior in social and humanitarian researches: materials of the II international scientific conference on December 1–2, 2015*. Prague : Vědecko vydavatelské centrum Sociosféra-CZ, 2015. PP. 103–109.

33. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. Москва: Наука, 1981. 139 с.
34. Гальперин И. Очерки по стилистике английского языка. Москва: Изд-во лит. на иностр. языках, 1958. 459 с.
35. Гандзюк О. Частиномовна специфіка атрибутивних синтаксем. *Ukrainistika – minulost, přítomnost, budoucnost: sborník vědeckých prací*. Brno, 2004. Р.201–209.
36. Ганич Д., Олійник І. Словник лінгвістичних термінів. Київ: Вища школа, 1985. 360 с.
37. Геллер Э. С. Синтаксические средства экспрессивности и их роль в абзаце научных текстов: автореф. дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Ленинград, 1991. 18 с.
38. Головкина Н. Т. Повтор как стилистическое средство в различных видах и жанрах речи: автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1964. 16 с.
39. Голякова Н. Лексичні характеристики текстів газетних заголовків. *Наука онлайн: Міжнародний електронний науковий журнал*. 2018. № 11. URL: <https://nauka-online.com/ua/publications/filologiya/2018/11/leksichni-harakteristiki-tekstiv-gazetnih-zagolovkiv/> (дата звернення 18.08.2019).
40. Горобець І. Сучасний український газетний текст: змістова концепція, структурна специфіка, жанрова диференціація. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2020. Вип. 1. С. 123–132.
41. Горобець І. Лексичний повтор як засіб актуалізації газетних текстів патріотичного спрямування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Лінгвістика». 2018. Вип. 34. С. 48–51.
42. Горобець І. Найтипівіші різновиди та прагмастилістичні функції анафоричного повтору у мові сучасної української преси. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 48. С. 238–243.
43. Горобець І. Семантико-синтаксичні особливості ампліфікації в

мові сучасної української преси. *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2019. № 1. С. 115–120.

44. Горобець І. Повтор заголовка тексту в мові сучасної української газетної публіцистики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2019. Вип. 28. С. 102–108.

45. Горобець І. Функціонування синонімічного та антонімічного повторів у мові сучасних українських газет. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2019. Вип. 175. С. 89–92.

46. Горобець І. Функційні особливості повтору ключових слів у мові сучасних українських газет. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 292. С. 148–155.

47. Горобець І. Специфіка функціонування синтаксичних конструкцій із повтором об'єктних та обставинних синтаксем-поширювачів у мові сучасної української преси. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69). № 3. С. 10–14.

48. Городенська К. Г. Дери́вація синтаксичних одиниць. Київ: Наукова думка, 1991. 189 с.

49. Гринишин У. Експресивно-прагматичний потенціал ампліфікованих конструкцій з апосіопезою. *Рідне слово в етнокультурному вимірі* : зб. наук. праць. Дрогобич : Посвіт, 2013. С. 80–88.

50. Громова Н. Лінгво-стилістичні особливості газетних текстів англomовної преси як засоби впливу на читацьку аудиторію. *Вісник львівського університету*. Серія: іноземні мови. 2016. Вип. 23. С. 26–31.

51. Гуйванюк Н. В. Слово – Речення – Текст : вибр. праці. Чернівці : Чернівецький нац. ун-т, 2009. 664 с.

52. Гуйванюк Н. В. Формально-семантичні співвідношення в системі синтаксичних одиниць: монографія. Чернівці : Рута, 1999. 336 с.

53. Данилова Е. Комплексная анафора в риторико-стилистическом аспекте жанра политической речи. *Краснодар: Историческая и социально-образовательная мысль*. 2016. Т. 8. № 3. Часть 1. С. 178–183.
54. Дегтярьова І. Стилістичний синтаксис української постмодерністської прози. *Українська мова*. 2009. № 3. С. 27–38.
55. Добросклонская Т. Язык средств массовой информации: учеб. пособ. для студентов вузов. Москва: КДУ, 2008. 116 с.
56. Дудникова Т. Повтор как элемент ритма и его стилистическое значение: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Ленинград, 1976. 22 с.
57. Дужик Н. Повтор як стилетворчий засіб орнаментальної прози. *Мовознавство*. 1994. № 4–5. С. 57–61.
58. Євграфова А. Лід як компресована форма мовлення. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. Том 21(60). 2008. № 1. С. 194–198.
59. Єрмоленко С. Я. Синтаксис і стилістична семантика. Київ: Наук. думка, 1982. 210 с.
60. Єрмоленко С. Я., Бибик С. П., Тодор О. Г. Короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів / за ред. С. Я. Єрмоленко. Київ: Либідь, 2001. 223 с.
61. Жолковский А., Щеглов Ю. К описанию смысла связного текста. *Приемы выразительности*. Москва: Знание, 1973. Ч.1. 87 с.
62. Жук Т. В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок): автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 2005. 20 с.
63. Жук Т. В. Лексичний та синтаксичний повтор в українській народній творчості (на матеріалі українських народних казок): дис... канд. філол. наук: 10.02.01. Ніжин, 2004. 201 с.
64. Журналістика: словник-довідник / авт.-уклад. І. Л. Михайлин. Київ: Академвидав, 2013. 320 с.

65. Завальнюк І. Динамічні процеси в стилістичній типології газетних жанрів. *Вісник Маріупольського державного університету. Серія: Філологія*, 2010, №2 (4), С. 127–134.
66. Завальнюк І. Оновлена стилістична конотативність складносурядних речень в українському газетному мовленні початку ХХІ ст. *Науковий часопис Національного педагогічного ун-ту ім. М.П.Драгоманова. Серія 10. Проблеми граматики і лексикології української мови*. 2009. Вип. 5. С. 200–206.
67. Завальнюк І. Я. Синтаксичні одиниці в мові української преси початку ХХІ століття: функціональний і прагмалінгвістичний аспекти: монографія. Вінниця: Нова Книга, 2009. 400 с.
68. Завальнюк І. Специфіка й форми вияву інтертекстуальності в заголовках газет Вінниччини. *Проблеми гуманітарних наук. Серія : Філологія*. 2016. Вип. 38. С. 199–208.
69. Загнітко А. Комунікативно-прагматичні аспекти сучасного політичного газетного дискурсу. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/54897/79-Zagnitko.pdf?sequence=1>
70. Загнітко А. П. Теоретична граматика сучасної української мови. Морфологія. Синтаксис. Донецьк : ТОВ «ВКФ «БАО», 2011. 992 с.
71. Загнітко А. П. Теоретична граматика української мови: синтаксис : *монографія*. Донецьк : ДонНУ, 2001. 662 с.
72. Зайцева Т. Стилістичне і граматичне значення пропуску та повторення присудків у поезіях Т.Шевченка. *Мовознавство*. 1947. № 4–5. С. 34–45.
73. Зеленська Ю. Стилістичні фігури із повтором у сучасному поетичному мовленні. *Лінгвістичні студії. Linguistic Studies*. 2009. Вип. 19. С. 180–182.
74. Змиевская Н. Лингвистические особенности дискантного повтора и его роль в организации текста: автореф. дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1978. 24 с.

75. Іваницька Н. Л. Синтагматика українського дієслова і синтаксичний аналітизм : *монографія*. Вінниця, 2012. 180 с.
76. Івкова Н. Структурно-семантичні різновиди лексичного повтору в публіцистичному тексті. *Вісник Львівського ун-ту*. Серія: Філологія. Вип. 34. Ч. II. С. 284–290.
77. Івкова Н. М. Фігури експресивного синтаксису в сучасній публіцистичній літературі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Харків, 2007. 22 с.
78. Калашник Ю. Особливості стилістичного синтаксису повісті Миколи Вінграновського «У глибині дощів». *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*. Серія «Філологія», (73), 40–43. URL: <https://periodicals.karazin.ua/philology/article/view/5613>
79. Каленич В. Текстотвірний потенціал цитат у газетний публікаціях. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2017. Вип. 24. С. 165–171.
80. Кацнельсон С. Типология языка и речевое мышление. Москва : Просвещение, 1972. 213 с.
81. Кобзєв М. В. Лексичний повтор в англійській і українській мовах: автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17. Донецьк, 2014. 20 с.
82. Кобзєв М. В. Лексичний повтор в англійській і українській мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.17. Донецьк, 2014.
83. Ковалевська Т., Станкевич Ю. Семантична динаміка ключових слів політичної реклами. *Записки з українського мовознавства*. 2009. Вип. 18. С. 94–104.
84. Коваль А. Практична стилістика сучасної української мови. Київ, 1987. 352 с.
85. Кодухов В. Общее языкознание. Москва: Высшая школа, 1974. 303 с.

86. Кожина М., Данилевская Н.. О развитии смысловой структуры в научном тексте посредством развернутых вариативных повторов. *Принципы функционирования языка в его речевых разновидностях*. Пермь, 1984. С. 123–131.
87. Колесникова Я. Метафоризація ключових слів у романі Уласа Самчука «Марія». URL: <http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/6009/1/57-61.pdf>
88. Корбут А. Повтор как средство структурной организации художественного прозаического текста (элементы симметрии): автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Москва, 1995. 16 с.
89. Костомаров В. Наш язык в действии: очерки современной стилистики. Москва: Гардарики, 2005. 287 с.
90. Кость Г. Антитеза як стратегія побудови художнього тексту. *Іноземна філологія*. 2013. Вип. 125. С. 70–76.
91. Крашеніннікова Т. Повтор як художній засіб в українській літературній казці XIX століття. *Науковий вісник Криворізького державного педагогічного університету*. 2010. Вип. 5. С. 172–180. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ PhSt_2010_5_26/](http://nbuv.gov.ua/UJRN/PhSt_2010_5_26/)
92. Кубрякова Е. Модели порождения речи и главные отличительные особенности речепорождающего процесса. *Человеческий фактор в языке: Язык и порождение речи*. Москва, 1991. С. 21–81.
93. Кузнец М., Скребнёв Ю. Стилистика английского языка: пособ. Ленинград: Госуд. учебно-педагог. из-во Мин-ва Просвещение РСФСР, Ленинградское отделение, 1960. 175 с.
94. Кулешова Л. М. Функціонально-семантична категорія модальності істинності в російській мові (на матеріалі науково-гуманітарного дискурсу): автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02. Київ, 2003. 15 с.
95. Куликова З. П. Повтор как средство экспрессивности и гармонизации поэтических текстов М. Цветаевой и РМ Рильке : автореф. дисс.... канд. филол. наук : 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2007. 25 с.

96. Куликова З. П. Повтор как средство экспрессивности и гармонизации поэтических текстов М. Цветаевой и Р. М. Рильке: дисс. ... канд. филол. наук: 10.02.19. Ростов-на-Дону. 2007. 191 с.
97. Кухаренко В. Интерпретация текста: учеб. пособ. 2-е изд., перераб. Москва: Просвещение, 1988. 192 с.
98. Кухаренко В. О системном характере языковых средств (фактор длины и структуры предложения). *Риторика и синтаксические структуры*. Красноярск, 1988. С. 67–71.
99. Лихачева О. Повтор как ведущий принцип композиции заговоров / *Лексика, грамматика, текст в свете антропологической лингвистики*. Екатеринбург : Изд-во Екатеринбург. ун-та, 1995. С. 124–125.
100. Літературознавчий словник-довідник / За ред. Р. Гром'яка, Ю. Коваліва, В. Теремка. Київ: ВЦ «Академія», 2006. 752 с.
101. Максимович М. «Песнь о полку Игореве»: Из лекций по русской словесности, читанных 1835 года в Университете св. Владимира: Собр. соч. Киев, 1880. Т. 3.
102. Мартине А. Основы общей лингвистики. URL : <https://scicenter.online/obschaya-lingvistika-scicenter/izbyitochnost-162098.html> (дата звернення 14.05.2020)
103. Маслова Т. Різновиди повторної номінації у семантичній структурі фахових англомовних текстів. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/maslova_riznovydy.pdf (дата звернення 19.04.2020)
104. Матвеева Т. Полный словарь лингвистических терминов. Ростов-на-Дону: Феникс, 2010. 562 с.
105. Мацько Л. Паралелізм. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ: Українська енциклопедія ім. М. П. Бажана, 2004, с. 459–460.
106. Межов О. Г. Суб'єктні синтаксеми у структурі простого речення: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Луцьк, 1998. 208 с.

107. Мелкумова Т. В. Комуникативно-прагматичні функції виражальних засобів синтаксису (на матеріалі інформаційних та публіцистичних текстів): дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Кривий Ріг, 2011. 237 с.
108. Мелкумова Т. Посилення прагматичного впливу публіцистичного тексту завдяки взаємодії виражальних засобів синтаксису. *Філологічні студії*. Вип. 6. Ч. 2. С. 203–208.
109. Мелкумова Т. Прагматична роль багатосполучниковості (на матеріалі мас-медійних текстів). *Вісник Запорізького національного університету. Філологічні науки*. 2012. № 1. С. 302–305.
110. Метлякова Е. Типология и функции повторов в художественном тексте. *Язык. Культура. Коммуникация* : материалы науч.-практ. конф. Ижевск, 2009. Ч. 2. С. 170–175.
111. Метлякова Е. В. Лексический повтор как семантико-стилистическая категория организации лирического текста в раннем творчестве Анны Ахматовой: автореф. дис. ... канд. филол. наук: 10.02.01. Ижевск. 2011. 24 с.
112. Микитів Г., Попруга Т. Інтерпретація газетних заголовків у сучасному інформаційному просторі. *Вісник Запорізького національного університету*. 2010. № 1. С. 233–237.
113. Милевская Т. В. Связность как категория дискурса и текста: когнитивно-функциональный и коммуникативно-прагматический аспекты: дис. ... д-ра филол. наук : 10.02.19. Ростов-на-Дону, 2003. 390 с.
114. Мінцис Е., Мудра Л. Граматичні засоби вираження емпізи в англійському художньому тексті (на матеріалі роману Гарпер Лі «Убити пересмішника»). URL: <http://nniif.org.ua/File/18meemla.pdf>
115. Мірченко М. В. Структура синтаксичних категорій. Вид. 2-ге, переробл. Луцьк : Ред.-вид. відділ «Вежа» Волинського держ. університету ім. Лесі Українки, 2004. 393 с.

116. Мойсієнко А. К. Повтор як динамізуюча одиниця (на матеріалі поезії Т. Г. Шевченка). *Українська мова та література в школі*. 1991. №5. С. 57–61.
117. Мороховський О. М., Воробйова Н. І., Лихошерст Н. І., Тимошенко З. В. Стилїстика англійської мови: навч. посіб. Київ, 1984. 247 с.
118. Москальчук Г. Фразовий повтор в діалектній речі: автореф. дис. ... канд. філол. наук. Москва, 1990. 16 с.
119. Мужеловська Л. Повтор як стилістичний засіб творення експресії в поетичному мовленні Олександра Олеся. *Педагогічна освіта: теорія і практика* 2012. Вип. 12. С. 224–229. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/zprro_2012_12_42 (дата звернення: 20.05.2020).
120. Назаренко О. Основні категорії в сучасному газетному тексті. *Правові та інституційні механізми забезпечення розвитку України в умовах європейської інтеграції* : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. м. Одеса, 18 трав. 2018 р.: у 2-х т. Т. 2. Одеса : Видавничий дім «Гельветика», 2018. С. 732–735.
121. Ніколаєнко О. Стилїстичне навантаження синонімів та антонімів в ораторському дискурсі давнього риму. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 164–168. URL: http://www.philology.kiev.ua/php/4/7/Studia_Linguistica_5_2/164_168.pdf (дата звернення 02.08.2018).
122. Оліщук Р., Макар І. Конструкції з повторами у мові роману Лонга «Дафніс і Хлоя». *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 49–56.
123. Павловская Ж. В. Прагматический статус повтора в диалогическом тексте (на материале франц. языка): автореф. дисс. ... канд. філол. наук. Минск, 1990. 12 с.
124. Пахолок З. О. Категорія повторюваності: мовний та мовленнєвий виміри: дис. ... д-ра філол. наук: 10.02.15. Київ, 2015. 360 с.
125. Пахолок З. Засоби вираження категорії повторюваності на різних рівнях мовної системи. *Studia Linguistica*. 2011. Вип. 5. С. 160–166.

126. Пишна Л. М. Повтори як засіб вираження авторської модальності та прагматичної настанови тексту: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Київ, 1996. 21 с.

127. Плющ М. Експресивно-оцінне значення повторень. URL: <http://kulturamovy.univ.kiev.ua/KM/pdfs/Magazine20-10.pdf> (дата звернення 21.11.2020).

128. Плющ М. Я. Категорії суб'єкта і об'єкта в структурі простого речення : монографія. Київ : Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2018. 203 с.

129. Покровская Е. Прагматика современного газетного текста. *Русская речь*. 2006. № 3. С. 81–87.

130. Покровская Е. В. Понимание современного газетного текста и его языковые характеристики. автореф. дис. ... д. філол. наук : 10.02.01. Москва, 2004. 44 с.

131. Поліщук Н. Термінологічна лексика в газетному тексті (на матеріалах газет «Високий замок», «Газета по-українськи», «Скриня»). *Вісник Нац. ун-ту «Львівська політехніка»*. Серія «Проблеми української термінології». 2010. № 675. С. 165–170.

132. Потебня А. Общий литературный язык и местные наречия. *Ювілейний зб. До 125-річчя з дня народження*. Київ: Вид-во АН УРСР, 1962. С. 63–77.

133. Пришляк М. Стилiстичнi фiгури як засоби логiчного видiлення та впорядкування тексту в ораторському дискурсі стародавньої Греції. *Науковий вісник ХДУ*. Серія «Перекладознавство та міжкультурна комунікація». 2018. № 1. С. 79–83.

134. Пришляк Л. Б. Повтор як засіб експресивного синтаксису поетичного мовлення 60-х років ХХ століття: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.01. Донецьк, 2002. 212 с.

135. Прокопьева Н., Голубева Н. Повтор как средство выразительности современной немецкоязычной проповеди. *Вестник*

Нижегородского государственного лингвистического университета им. Н.А. Добролюбова. 2014. № 27. С. 47–52.

136. Радецька С. Прийоми відтворення граматичних та синтаксичних виражальних засобів мови в текстах публіцистичного стилю. *Актуальні проблеми державного управління, педагогіки та психології. №2 (5). 2011. С. 323–327.*

137. Радецька С. Прийоми відтворення граматичних та синтаксичних виражальних засобів мови в текстах публіцистичного стилю. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Лінгвістика». 2013. Вип. 20. С. 267–270.*

138. Ріжко Р. Функціонально-стилістичні особливості повтору в поетичних текстах кінця ХХ – початку ХХІ століття. *Лінгвістика і поетика тексту. Філологічні студії. Кривий Ріг, 2014. Вип. 10. С. 220–227.*

139. Савченко Л. Ампліфікація як основний стилістичний прийом художньої мови Уласа Самчука (на матеріалі роману «Темнота»). *Наукові записки ТНПУ ім. В. Гнатюка. Мовознавство. 2005. Вип. 1 (13). С. 218–227.*

140. Семина С. И. Языковой повтор как конститuent полипредикативного сложносочиненного предложения: дисс. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Таганрог, 1999. 197 с.

141. Сидоренко І. Повтор як ключовий принцип функціонування стилістичних фігур у сучасних англomовних драматичних творах. *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики. 2007. URL: http://www.kamts1.kpi.ua/sites/default/files/files/sydorenko_povtor.pdf (дата звернення 06.10.2017).*

142. Сингаївська А., Маліновський Е. Простий контактний повтор як засіб інформативності в англomовному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. 2006. Вип. 28. С. 77–79.*

143. Синиця І. Лексичний повтор як засіб реалізації семантичної зв'язності тексту. *Мовознавство. 1994. № 2–3. С. 56–60.*

144. Скребнев Ю. Введение в колоквистику. Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1985. 210 с.
145. Словник тропів і стилістичних фігур / авт.-укл. В. Ф. Святовець. Київ: ВЦ «Академія», 2011. 176 с.
146. Совтис Н. Ключові слова та набування ними символічних значень у художньому творі. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Серія: Філологічні науки*. 2013. Кн. 1. С. 250–254.
147. Соколова І. В. Прагматико-комунікативні характеристики категорії повтору в текстах-анонсах : дис. ... канд. філол. наук, спец.: 10.02.04. Харків, 2002. 211 с.
148. Соколова І. Повтор як засіб забезпечення максимальної інформативності текстів-анонсів. *Вісник Сумськ. держ. ун-ту. Філол. науки*. 2000. № 19. С. 50–61.
149. Солганик Г. Я. Синтаксическая стилистика (Сложное синтаксическое целое) [Текст] : учеб. пособие. 2-е изд., испр. и доп. Москва : Высш. шк., 1991. 182 с.
150. Солганик Г. О новых аспектах изучения языка СМИ. *Вестник Московского университета. Серия 10: Журналистика*. 2000. № 3. С. 31–38.
151. Солганик Г. Я. Стилистика текста. Москва, 1997. 256 с.
152. Солодка Л. Повтор газетного заголовка в медіатексті як засіб його лексико-семантичного увиразнення. *Мовознавчий вісник*. Вип. 12–13. С. 268–272.
153. Струганець Л. Культура мови. Словник термінів. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2000. 88 с.
154. Сучасна українська літературна мова. Стилiстика / За заг. ред. акад. І. К. Білодiда. Київ: Наук. думка, 1973. 588 с.
155. Тараненко О. Повтор. *Українська мова: Енциклопедія*. Київ : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2000. С. 459.
156. Тархова Е. Анафора: её типы, функции, их языковая репрезентация (на материале судебных речей русских юристов) *Вестник*

ТГУ. 2006. Вып. 2(42). С. 251–254.

157. Тураева З. Лингвистика текста. Текст: Структура и семантика. Москва: Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2009. 144 с.

158. Федоренко О. Контент-аналіз як метод дослідження впливу демінутивних формантів на емоційно-оцінне забарвлення газетних текстів (на матеріалі молодіжної преси. URL: <http://journlib.univ.kiev.ua/index.php?act=article&article=1196> (дата звернення 11.04.2019).

159. Федоришин Х., Кушлик О. Ампліфікація як засіб увиразнення градаційних відношень у стилістичному синтаксисі прозових творів Івана Франка (на матеріалі оповідання «Хома з серцем і Хома без серця»). *Проблеми гуманітарних наук. Серія «Філологія»*. 2016. Вип. 38. С. 179–188.

160. Федоряченко О. Типи і функції повтору в поетичному мовленні Миколи Вінграновського. *Донецький Вісник Наукового Товариства ім. Шевченка*. URL: <http://litmisto.org.ua/?p=19967> (дата звернення 16.04.2019).

161. Форманова С. В. Ключові слова у мовній картині світу Михайла Коцюбинського: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.02.01. Одеса, 1999. 17 с.

162. Форманова С. Ключові слова як вектор інтерпретації художнього тексту. *Культура народів Причорномор'я*. 1999. № 6. С. 234–239.

163. Хорошева О. Стилістичні фігури в системі архітекτονіки есе Юрія Андруховича. *Актуальні проблеми української лінгвістики: теорія і практика*. 2010. № 20. 169–183.

164. Цветкова Н. Е. Повтор в стихотворной речи: (текстообразующая функция): дис. ... канд. филол. наук. Москва, 1986. 189 с.

165. Чапіга З. Повтор как средство выражения эмоций (на материале русского и польского языков). *Acta universitatis lodziensis. Folia linguistica rossica*. 2014. № 10. URL: http://webcache.googleusercontent.com/search?q=cache:EqT73LcTV2wJ:cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.hdl_11089_10123/c/6-069_078-Czapiga.pdf+&cd=1&hl=uk&ct=clnk&gl=ua

166. Чередниченко І. Г. Нариси з загальної стилістики сучасної української мови. Київ: Радянська школа, 1962. 386 с.
167. Черемисина Н. К стилистике целостного художественного текста (гармония композиции). *Вопросы стилистики*. Саратов, 1982. Вып. 17. С. 3–22.
168. Шевченко Л., Дергач Д., Сизонов Д. Медіалінгвістика : словник термінів і понять. / за ред. Л.І. Шевченко. Вид. 2-ге, випр. і доп. Київ : ВПЦ «Київський університет», 2014. 380 с.
169. Шкіцька І. Роль повтору в маніпулятивній стратегії позитиву. *Культура народів Причорномор'я*. 2011. № 207. С. 69–72.
170. Шугаєв А. Імідж ООН у сучасному англomовному медіа-дискурсі: когнітивно-прагматичний аспект: дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2018.
171. Шульжук К. Ф. Синтаксис української мови: підручник. 2-ге вид., доп. Київ: Академія, 2010. 408 с.
172. Яцимірська М. Медіатекст з погляду сучасної лінгвістичної парадигми. *Зб. праць Науково-дослідного центру періодики*. Львів, 2003. Вип. 11. С. 489–497.
173. Andini, N. (2018). Verbal parallelism in the modern text of Shakespeare's *Romeo and Juliet*. In *English Language & Literature Journal*, 7 (5), p. 506-516.
174. Bilal Genç, Mustafa Mavaşoğlu, Erdoğan Bada. Types and functions of repetitions in the narrations of Turkish speakers of French Novitas-ROYAL (*Research on Youth and Language*), 2010, 4 (2), 216–224.
175. Conrad, J. *What is Anaphora? Definition and Examples of Anaphoric Literature*. Available at: <https://writingexplained.org/grammar-dictionary/anaphora>
176. Dubremetz, M. & Nivre, J. (2015). Rhetorical figure detection: the case of chiasmus. In *Proceedings of the Fourth Workshop on Computational Linguistics for Literature* (Denver, CO: Association for Computational Linguistics), p. 23–31.

<http://dspace.onu.edu.ua:8080/bitstream/handle/123456789/6009/57-61.pdf;jsessionid=00A9EB339484A99D0F79529ECCBB11D8?sequence=1>

177. Koretsky, I. *Epiphora – Increase Impact With This Word Repetition*.
URL: <https://www.thechiefstoryteller.com/2016/04/06/increase-impact-with-repetition-use-epiphora/>

178. Lehtsalu U., Liiv G., Mutt O. (1973) Repetition Devices. *An introduction to English stylistics*. Tartu state university. P. 71–77.

179. McGuigan, B. (2007). *Rhetorical Devices: A Handbook and Activities for Student Writers*. Smyrna: Prestwick House.

180. Miller G. Language and Communication. N.Y., etc.: The MIT University Press, 1963. 236 p.

181. Nordquist, R. *What Does Anaphora Mean as a Figure of Speech?*
Available at: <https://www.thoughtco.com/anaphora-figure-of-speech-1689092>

182. Perrin L., Deshaies D., Paradis C. (2003). Pragmatic functions of local diaphonic repetitions in conversation. *Journal of Pragmatics* 35 (12), P. 1843–1860.

183. Walker, W. (2017). *Anadiplosis in Shakespearean Drama*. In *Rhetorica: A Journal of the History of Rhetoric*, 35 (4), P. 399–424.

184. Zimmer, J. *Rhetorical Devices: Epistrophe*. URL: <https://mannerofspeaking.org/2011/06/05/rhetorical-devices-epistrophe/>

185. Znamenskaya T. *Stylistics of the English Language: Fundamentals of the Course: уч. пособие. 2-е изд., исправл.* Москва: Едиториал УРСС, 2004. 208 с.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Високий замок (тижневик), м. Львів.
2. Вінницька газета (часопис вінницької громади), м. Вінниця.
3. Вінниччина (газета обласної ради), м. Вінниця.
4. Газета по-українськи (щоденна газета для всієї родини), м. Вінниця.
5. Голос православ'я (офіційне друковане видання УПЦ КП), м. Київ.
6. Голос України (газета Верховної Ради України), м. Київ.
7. Дзеркало тижня (Міжнародний громадсько-політичний тижневик), м. Київ.
8. Історія плюс (місячник), м. Львів.
9. Культура і життя (українська щотижнева газета), м. Київ.
10. Літературна Україна (тижневик; газета письменників України), м. Київ.
11. Місто (щотижневик Вінниччини), м. Вінниця.
12. Молодь України (тижневик; Всеукраїнська інформаційно-аналітична газета), м. Київ.
13. Моя сповідь (місячник; газета життєвих історій), м. Львів.
14. Освіта (тижневик видавництва «Педагогічна преса»), м. Київ.
15. Освіта України (газета видавництва «Педагогічна преса»), м. Київ.
16. Подільська зоря (регіональна газета), м. Вінниця.
17. Порадниця (Всеукраїнська газета для всієї родини), м. Київ.
18. Правди сила (громадська газета Вінниччини), м. Вінниця.
19. Рідне село (Всеукраїнська інформаційна газета), м. Київ.
20. Сільські вісті (газета захисту селян України), м. Київ.
21. Слово Просвіти (Всеукраїнський культурологічний тижневик), м. Київ.
22. Україна молода (щоденна інформаційно-патріотична газета), м. Київ.

ДОДАТОК А

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті, у яких опубліковані основні наукові результати дисертації:

1. Горобець І. Найтиповіші різновиди та прагмастилістичні функції анафоричного повтору у мові сучасної української преси. *Лінгвістичні дослідження*. 2018. Вип. 48. С. 238–243.
2. Горобець І. Функційні особливості повтору ключових слів у мові сучасних українських газет. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України*. Серія: Філологічні науки. 2018. Вип. 292. С. 148–155.
3. Горобець І. Лексичний повтор як засіб актуалізації газетних текстів патріотичного спрямування. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія: Лінгвістика. 2018. Вип. 34. С. 48–51.
4. Горобець І. Семантико-синтаксичні особливості ампліфікації в мові сучасної української преси. *Вісник Запорізького національного університету*. 2019. № 1. С. 115–120.
5. Горобець І. Функціонування синонімічного та антонімічного повторів у мові сучасних українських газет. *Наукові записки*. Серія: Філологічні науки. 2019. Вип. 175. С. 89–92.
6. Горобець І. Повтор заголовка тексту в мові сучасної української газетної публіцистики. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2019. Вип. 28. С. 102–108.
7. Горобець І. Специфіка функціонування синтаксичних конструкцій із повтором об'єктних та обставинних синтаксем-поширювачів у мові сучасної української преси. *Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського*. Серія: Філологія. Соціальні комунікації. 2019. Том 30 (69) № 3, С. 10–14.
8. Горобець І. Сучасний український газетний текст: змістова

концепція, структурна специфіка, жанрова диференціація. *Наукові записки ВДПУ імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2020. Вип. 1. С. 123–132.

9. Structural and semantic varieties of lexical repeton in the language of modern Ukrainian newspaper texts. *Magyar Tudományos Journal*. 2020. № 40. PP. 37–40.

10. Repetition of simple sentences in modern Ukrainian press. *The scientific heritage*. 2020. VOL 3, № 54. PP. 44–47.

Праці, які додатково відбивають наукові результати дисертації:

11. Горобець І. Повтор у художній прозі Михайла Стельмаха. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського*. Серія: Філологія (мовознавство). 2017. Вип. 24. С. 133–138.

Праці, які засвідчують апробацію матеріалів дисертації:

12. Горобець І. Змістова варіативність терміна «повтор» *Філологічні студії*. 2017. Вип. 15. С. 26–30.

13. Горобець І. З історії вивчення явища лексико-синтаксичного повтору. *Актуальные научные исследования в современном мире: матеріали XXII Междунар. научн. конф. (Переяслав-Хмельницький, 26–27 февраля 2017 г.)*. Переяслав-Хмельницький, 2017. Вып. 2 (22), ч. 7. С. 31–35.

14. Горобець І. Анадиплозис як фігура лексико-синтаксичного повтору у мові сучасної української преси. *Концептуальні шляхи розвитку науки (частина II): зб. тез доп. III між нар. наук.-практ. конф., м. Київ, 5–6 квітня 2018 р.* Київ: МЦНД, 2018. С. 15–17.

15. Горобець І. Симплока як засіб концентрації уваги читача на проблемах сьогодення в українському газетному дискурсі. *Інновації XXI століття: зб. тез доп. XX міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. – м. Вінниця, 25 травня 2018 року*. Ч. 8. С. 25–27.

16. Горобець І. В. Специфіка вживання повтору ключових слів у мові сучасної української преси. *Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць*: зб. матеріалів Міжнародної наук.-практ. конф. з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської. (м. Київ, 29–30 листопада, 2018 р.). Київ: Мілленіум, 2018. С. 151–152.

17. Горобець І. В. Особливості функціонування епіфори в мові сучасних українських газет. *Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку* : матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції (25 жовтня 2018 р.) [наук. ред. В. М. Каленич]. Вінниця, 2018. С. 188–190.

18. Горобець І. В. Специфіка функціонування синтаксичних конструкцій із атрибутивних синтаксем-поширювачів у мові сучасної української преси. *International scientific and practical conference “Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU”* : (Conference proceeding, September 20–21, 2019). Baia Mare : Izdevnieciba “Baltija Publishing”, 2019. P. 155–157.

19. Горобець І. В. Functioning of repeating substantial subject syntaxes in the language of modern Ukrainian press. *Scientific achievements of modern society. Abstracts of the 6th International scientific and practical conference*. Cognum Publishing House. Liverpool, United Kingdom. 2020. Pp. 559–562. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

20. Горобець І. В. Особливості функціонування синтаксичних конструкцій з повтором предикатних синтаксем у мові сучасної української преси. *Dynamics of the development of world science. Abstracts of the 5th International scientific and practical conference*. Perfect Publishing. Vancouver, Canada. 2020. Pp. 458–465. URL: <http://sci-conf.com.ua>.

ДОДАТОК Б

ВІДОМОСТІ ПРО АПРОБАЦІЮ

Результати досліджень обговорено на засіданні кафедри української мови Волинського національного університету імені Лесі Українки (протокол №__ від _____ 2021 року).

Основні положення праці апробовано в доповідях на таких наукових заходах:

Міжнародні наукові та науково-практичні конференції:

1. XXII Международная научная конференция *«Актуальные научные исследования в современном мире»* (Переяслав-Хмельницкий, 26–27 февраля 2017 г. – заочна участь, публікація).
2. III Міжнародна науково-практична конференція *«Концептуальні шляхи розвитку науки»* (м. Київ, 5–6 квітня 2018 р. – заочна участь, публікація).
3. XVII Міжнародна науково-практична конференція з актуальних проблем семантичних досліджень *«Художній текст: лексика, грамати́ка, стилістика»* (м. Харків, 15–16 травня 2018 р. – заочна участь, публікація).
4. XX Міжнародна науково-практична інтернет-конференція *«Інновації XXI століття»* (м. Вінниця, 25 травня 2018 р. – заочна участь, публікація).
5. Міжнародна науково-практична конференція *«Соціокультурні та комунікативні аспекти функціонування мовних одиниць (з нагоди ювілею доктора філологічних наук, професора Катерини Григорівни Городенської)»* (м. Київ, 29–30 листопада 2018 р. – участь із доповіддю, публікація).
6. IV Міжнародна наукова конференція *«Нова лінгвістична парадигма: теоретичні і прикладні аспекти»* (м. Одеса, 16–17 травня 2019 р. – заочна участь).

7. International scientific and practical conference «*Research of different directions of development of philological sciences in Ukraine and EU*» (Baia Mare, Conference proceeding, September 20–21, 2019 – заочна участь, публікація).

8. The 5 th International scientific and practical conference «*Dynamics of the development of world science*» (Vancouver, Canada, 22 – 24 January, 2020 – заочна участь, публікація).

9. The 6 th International scientific and practical conference «*Scientific achievements of modern society*» (Liverpool, United Kingdom, 4 – 6 March, 2020 – заочна участь, публікація).

Всеукраїнські наукові та науково-практичні конференції:

1. Всеукраїнська науково-практична конференція «*Михайло Стельмах у новітніх парадигмах наукового знання*» (м. Вінниця, 25–26 травня 2017 р. – участь із доповіддю, публікація).

2. Всеукраїнська наукова конференція «*Східнослов'янські мови в їх історичному розвитку (до 70-річчя від дня народження П. І. Білоусенка)*» (м. Запоріжжя, 18–19 жовтня 2018 р. – заочна участь, публікація).

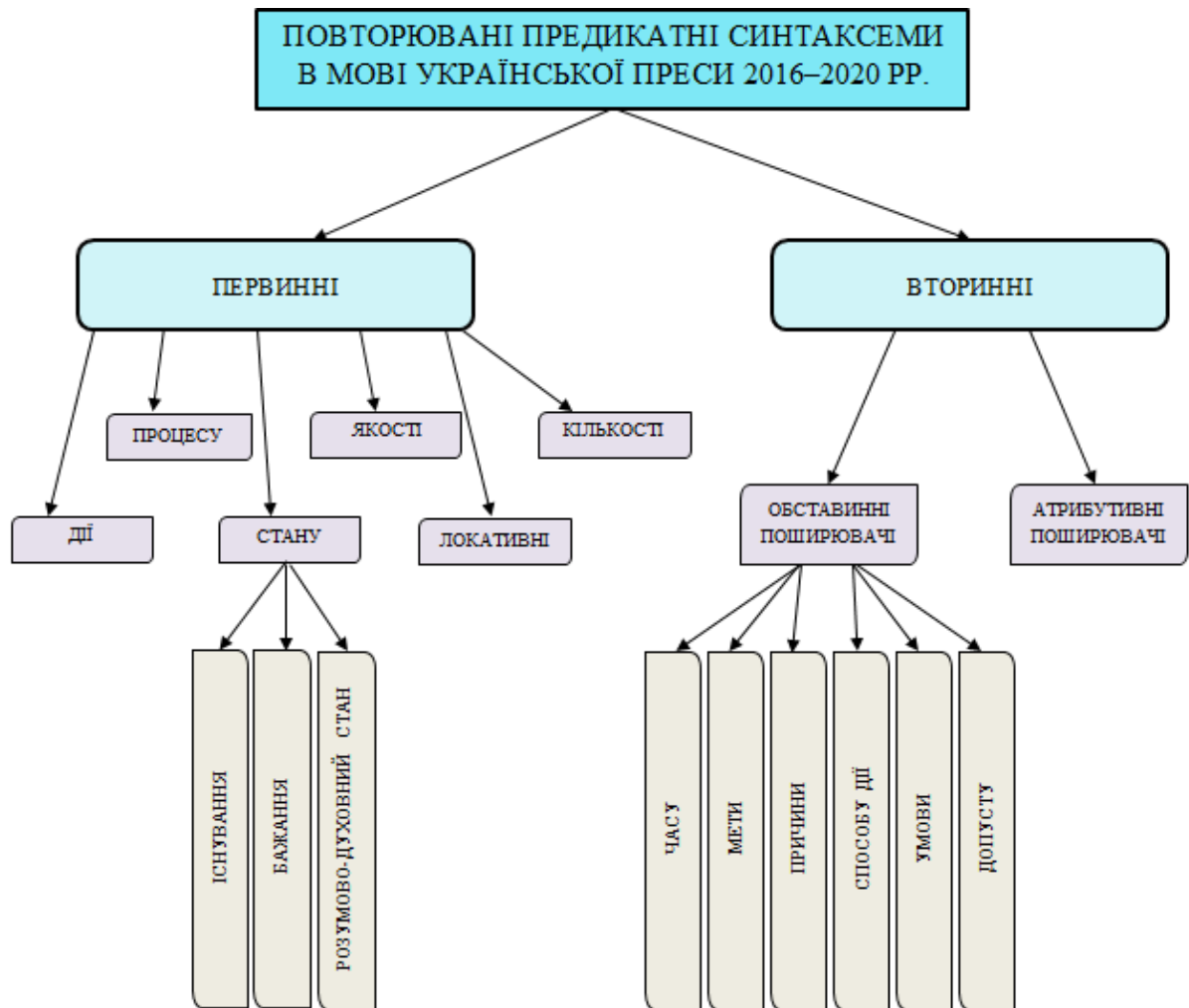
3. VIII Всеукраїнська наукова конференція «*Сучасні орієнтири філологічної науки*» (м. Херсон, 18–19 жовтня 2018 р. – участь із доповіддю, публікація).

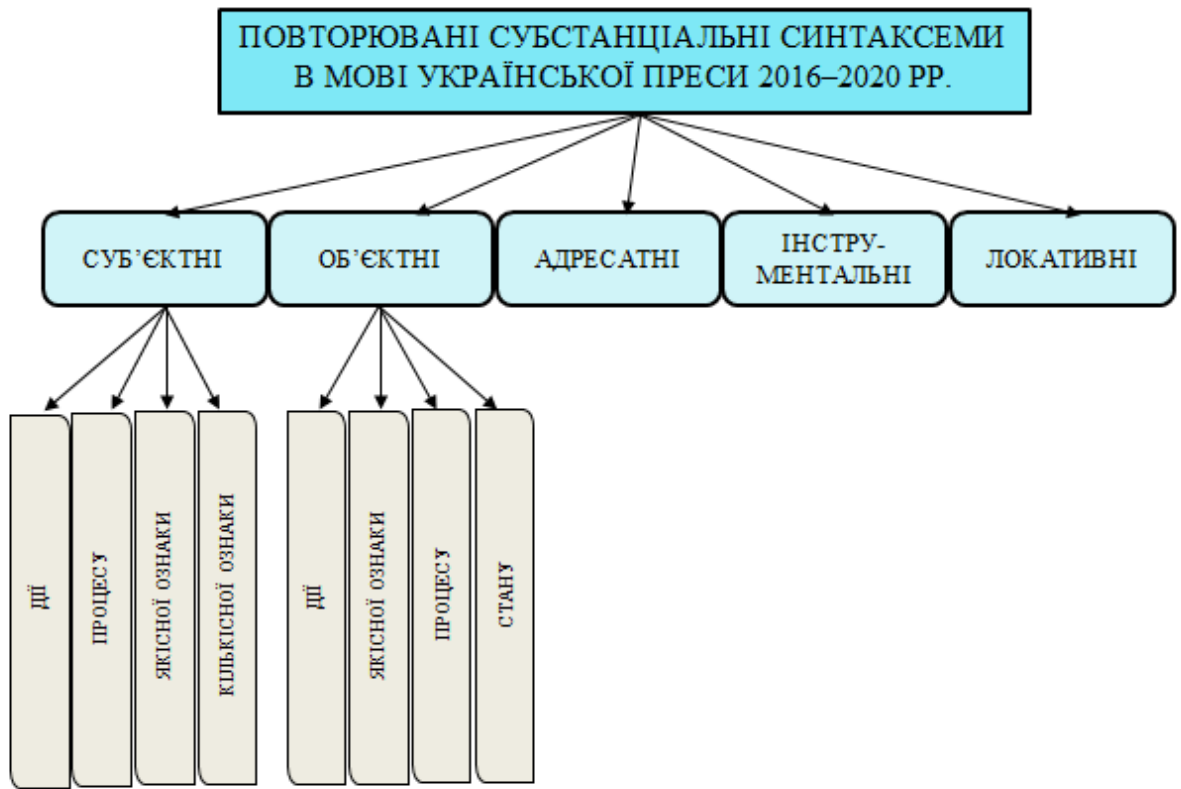
4. III Всеукраїнська науково-практична конференція «*Сучасний мас-медійний простір: реалії та перспективи розвитку*» (м. Вінниця, 25 жовтня 2018 р. – участь із доповіддю, публікація).

5. V Всеукраїнська науково-практична Інтернет-конференція студентів, аспірантів та молодих учених «*Актуальні проблеми сучасної мовної та літературної освіти в середніх навчальних закладах*» (м. Вінниця, 14 травня 2020 р. – заочна участь).

ВИДИ ПОВТОРЮВАНИХ СИНТАКСЕМ У МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ

Рис. 1

ДОДАТОК Г

Рис. 1

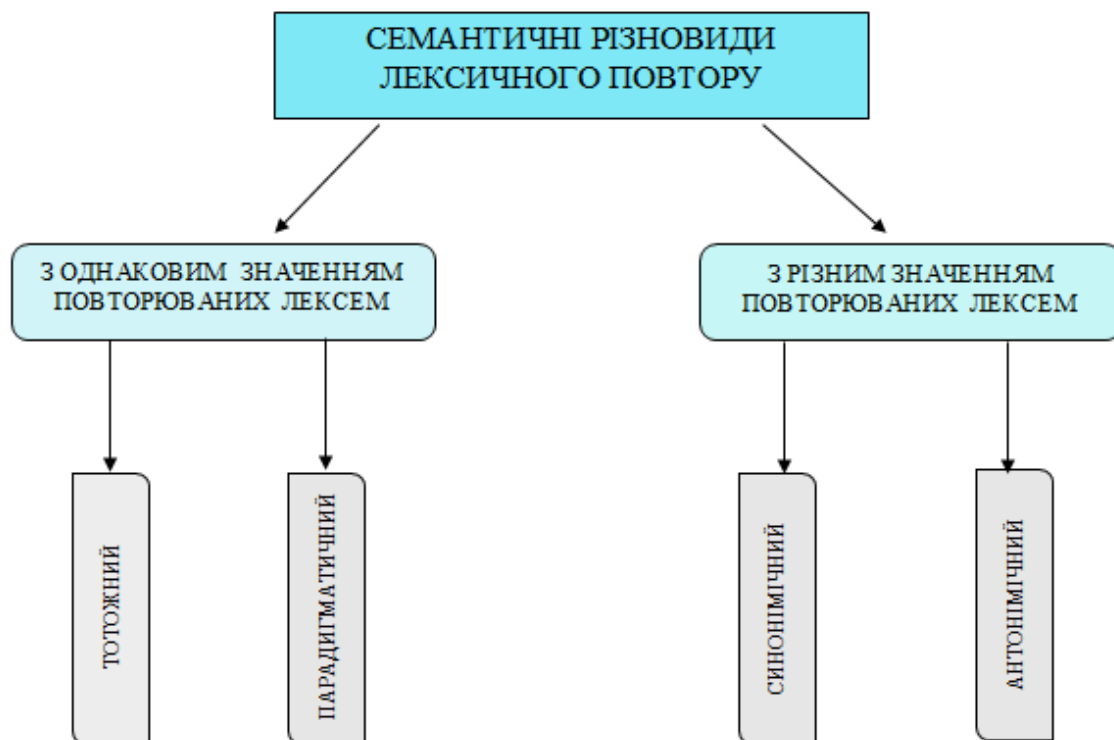
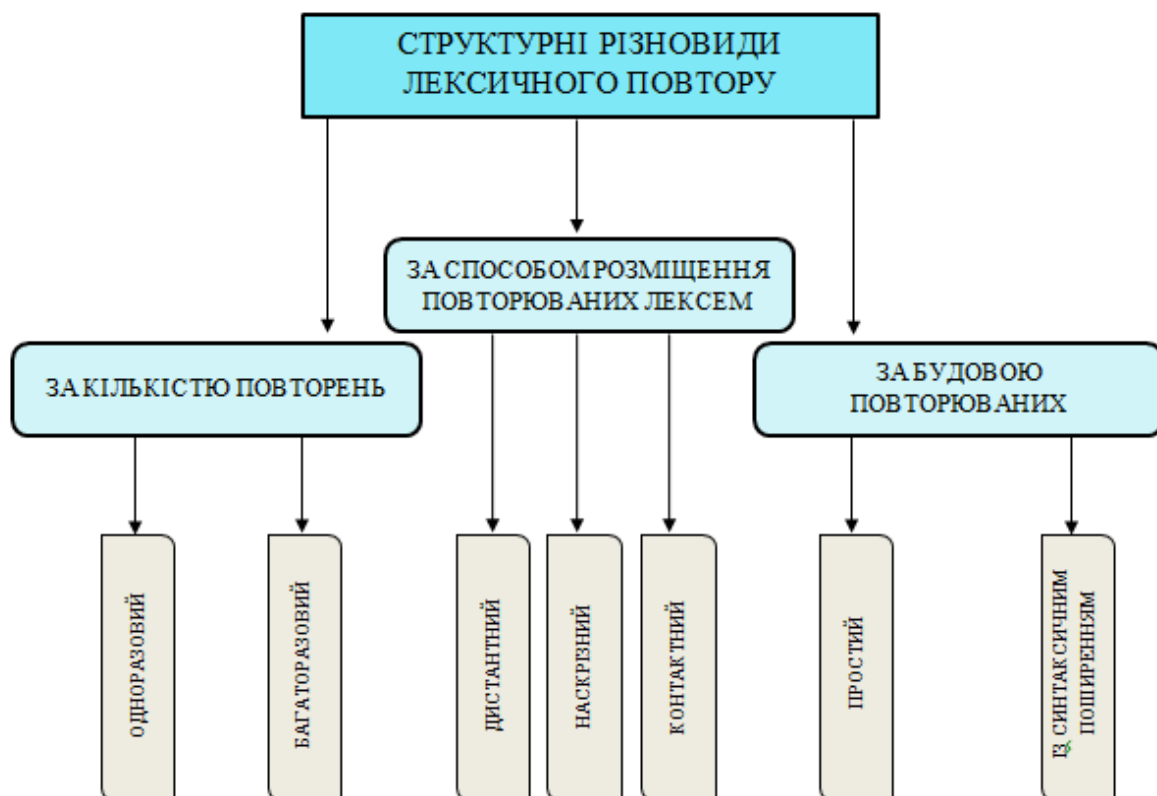
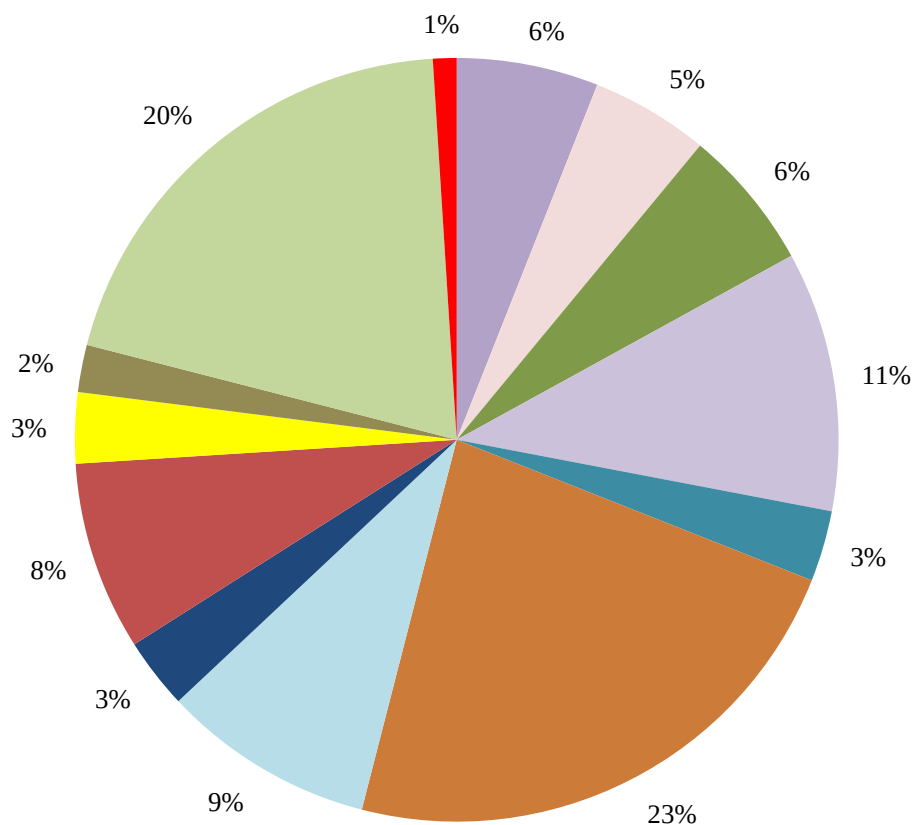

Рис. 2

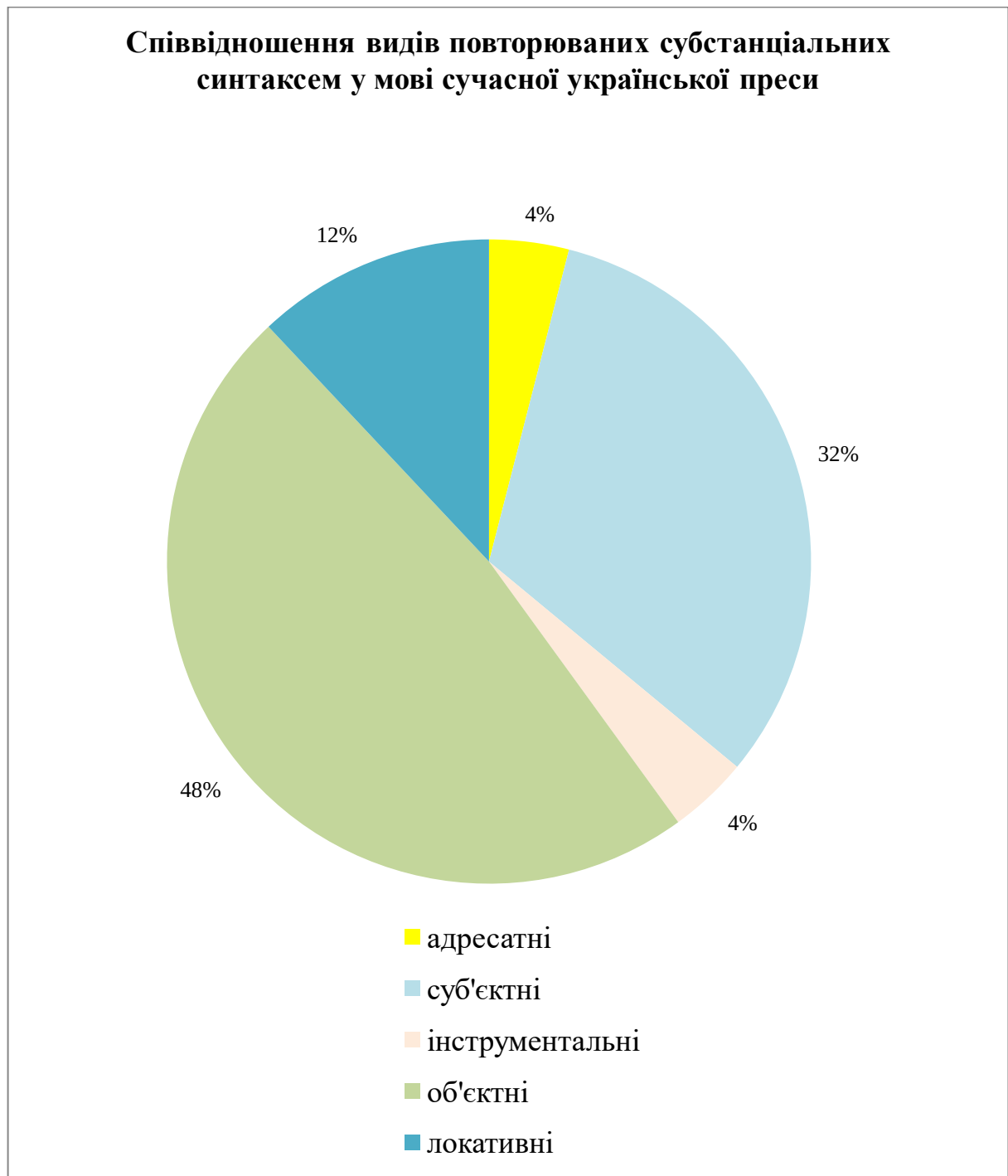
**Функції лексико-синтаксичного повтору в мові
українських газет 2016 - 2020 рр.**

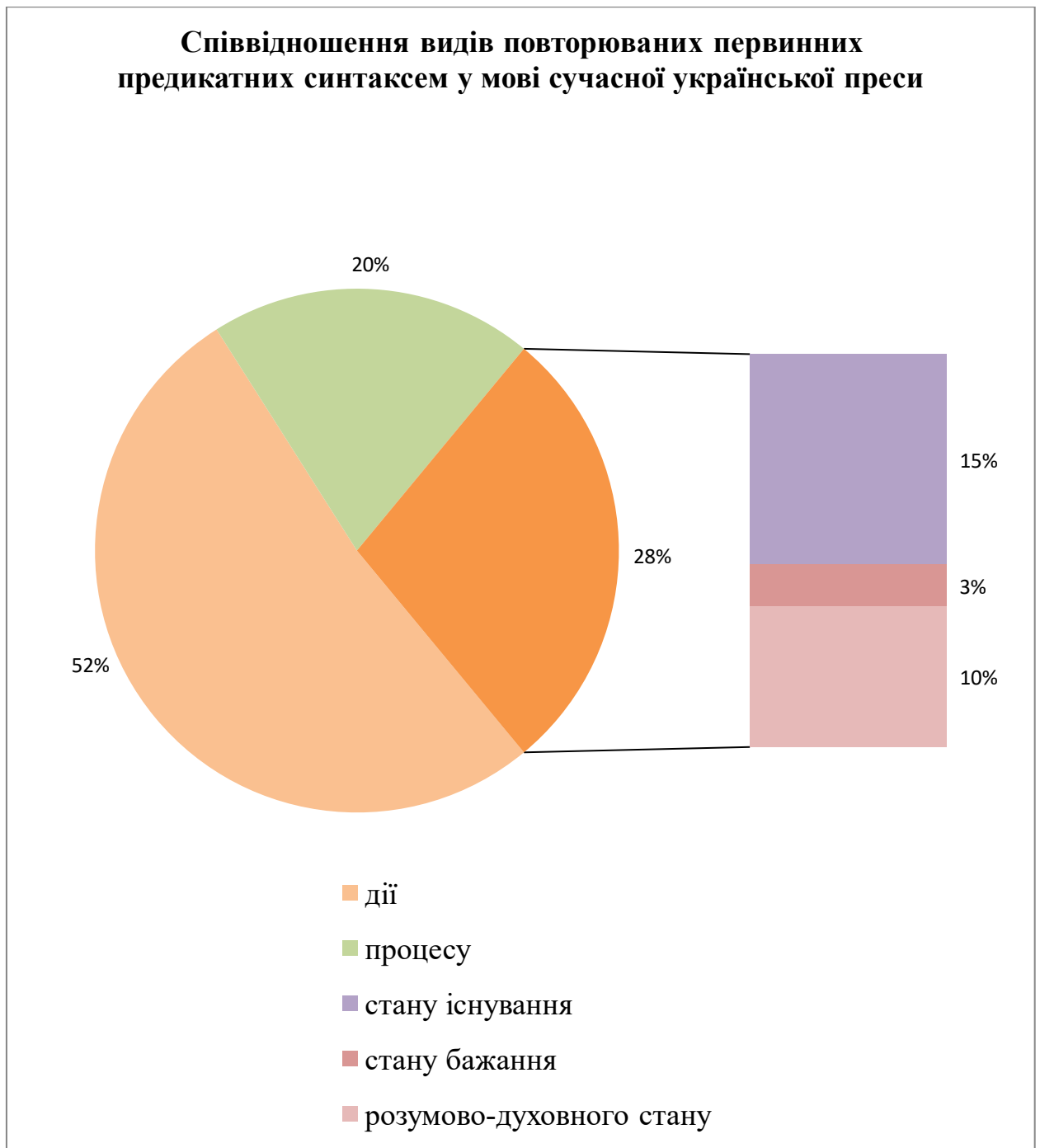
- власне репрезентативна
- акцентуаційна
- експресивна
- декларативна
- стверджувальна
- посилювальна
- оцінна
- апелятивна
- волюнтативна
- експозитивна
- коригувальна
- конкретизації
- терапевтична

**СПІВВІДНОШЕННЯ ВИДІВ ПОВТОРЮВАНИХ СИНТАКСЕМ У
МОВІ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ПРЕСИ**

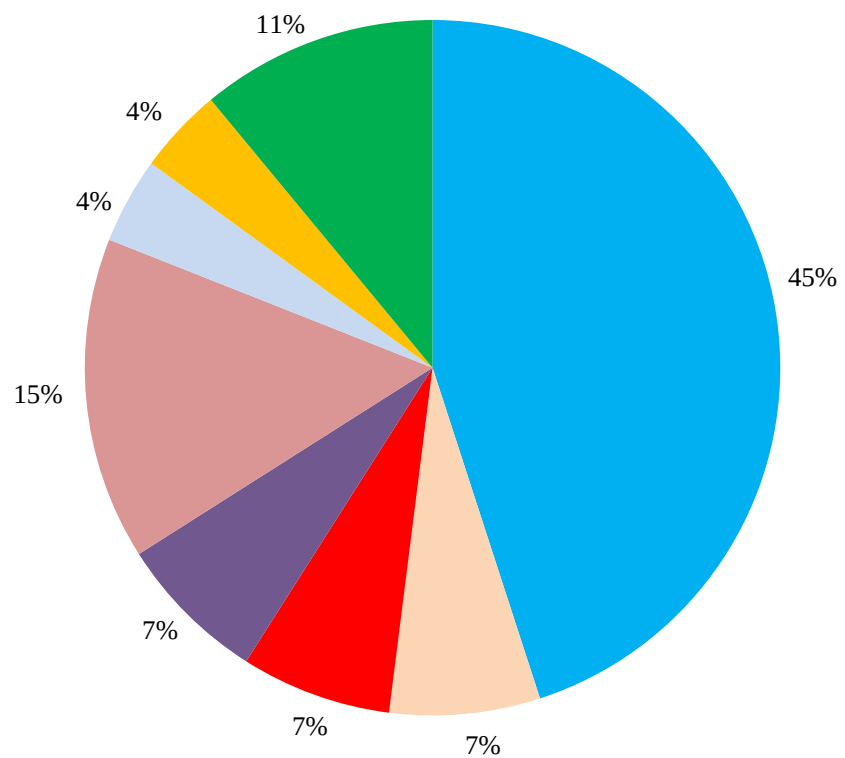
Діаграма 1

Діаграма 2

**Співвідношення видів повторюваних вторинних
предикатних синтаксем-поширювачів у мові сучасної
української преси**

- атрибутивні поширювачі
- обставинні поширювачі часу
- обставинні поширювачі мети
- обставинні поширювачі причини
- обставинні поширювачі способу дії
- обставинні поширювачі умови
- обставинні поширювачі допусту
- обставинні поширювачі міри і ступеня